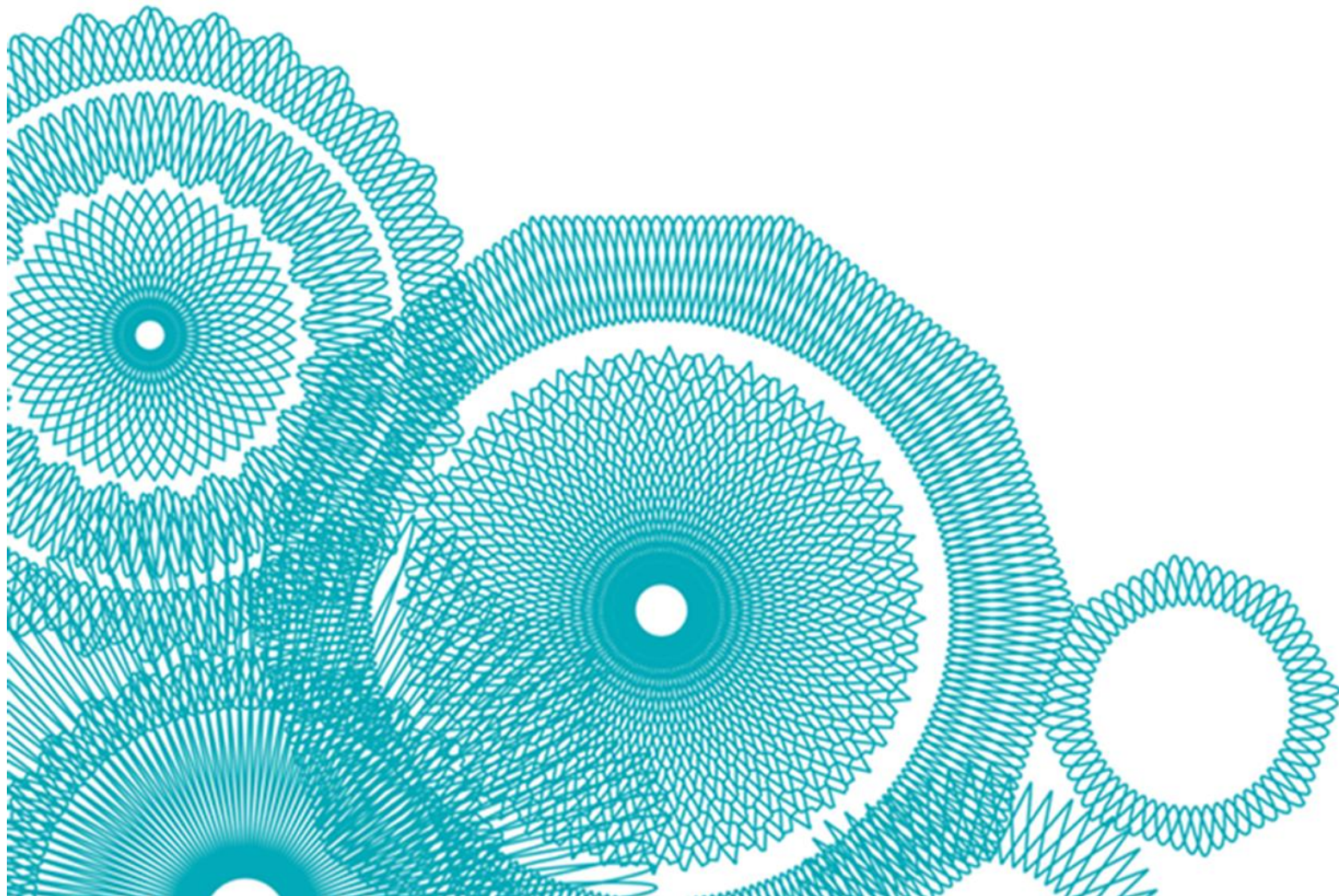

Barne- og familiedepartementet

HØRINGSNOTAT:
FORSKRIFT OM BARNES MEDVIRKNING I
BARNEVERNET

Sendt på høring: 24. juni 2022
Høringsfrist: 21. oktober 2022

Innhold

Til deg som er barn	5
1. Innledning.....	6
2. Bakgrunn.....	8
2.1. Eksterne innspill ved utarbeidelse av høringsnotatet	8
2.2. Barnefaglig og traumeorientert perspektiv på medvirkning	9
3. Generelle prinsipper om medvirkning	9
3.1 Gjeldende rett.....	9
3.1.1 Menneskerettslige forpliktelser	9
3.1.2 Barnevernsloven	12
3.1.3. Annet relevant lovverk	13
3.2 Bakgrunnen for forslaget	14
3.2.1 Problembeskrivelse	14
3.2.2 Kunnskap om medvirkning i barnevernets arbeid	14
3.3 Departementets vurderinger og forslag	20
3.3.1. Innledning	20
3.3.2. Formål.....	23
3.3.3. Hvem forskriften gjelder for	23
3.3.4. Rett til å bli hørt	24
3.3.5. Rett til å få forståelig informasjon	30
3.3.6. Rett til å uttrykke seg fritt.....	33
3.3.7. Dokumentasjon	35
4. Barnets adgang til å ha med seg en tillitsperson.....	36
4.1 Gjeldende rett	36
4.2 Bakgrunnen for forslaget	37
4.2.1. Endringer foretatt av Stortinget	37
4.2.2. Evaluering av ordningen med tillitsperson	38
4.3. Departementets vurderinger og forslag	39
4.3.1. Innledning.....	39
4.3.2. Barnets tillitsperson	40
4.3.3. Tillitspersonens rolle.....	43
4.3.4. Barnevernstjenestens rolle	44
5 Gjennomføring av barnets rett til medvirkning i barneverns- og helsenemnda.....	44

5.1 Gjeldende rett	44
5.1.1 Menneskerettslige forpliktelser	44
5.1.2 Barnevernsloven.....	45
5.2 Bakgrunnen for forslaget	47
5.2.1. Barnets medvirkning i barneverns- og helsenemnda	47
5.2.2. Evaluering av talspersonsordningen	47
5.3 Departementets vurderinger og forslag	49
5.3.1 Innledning	49
5.3.2. Barnevernstjenestens oppgaver	50
5.3.3. Valg av høringsform	51
5.3.4. Medvirkning ved direkte uttalerett	51
5.3.5. Adgang til å uttale seg for nemnda ved videooverføring	53
5.3.6. Medvirkning ved hjelp av sakkyndig eller talsperson.....	54
5.3.7 Administrativt ansvar for talspersonsordningen	58
5.3.8 Krav til referat.....	61
6 Økonomiske og administrative konsekvenser	62
6.1 Innledning	62
6.2 Gevinster for barna og familiene	63
6.3 Konsekvenser og gevinster for kommunene	63
6.3 Konsekvenser og gevinster for barneverns- og helsenemndene	64
7 Forslag til forskrift om barns medvirkning i barnevernet.....	65
Kapittel 1. Generelle bestemmelser	65
§ 1. Formål	65
§ 2. Hvem forskriften gjelder for	65
Kapittel 2. Barnets rett til medvirkning i barnevernet.....	65
§ 3. Rett til å bli hørt.....	65
§ 4. Rett til å få forståelig informasjon	66
§ 5. Rett til å uttrykke seg fritt.....	66
§ 6. Dokumentasjon	67
Kapittel 3. Barnets tillitsperson	67
§ 7. Barnets tillitsperson.....	67
§ 8. Tillitspersonens rolle	67
§ 9. Barnevernstjenestens oppgaver overfor tillitspersonen	68
Kapittel 4. Gjennomføring av barnets rett til medvirkning i barneverns- og helsenemnda	68
§ 10. Barnevernstjenestens oppgaver.....	68

§ 11. Valg av høringsform	68
§ 12. Medvirkning ved direkte uttalerett.....	69
§ 13. Adgang til å uttale seg for nemnda ved videooverføring.....	69
§ 14. Medvirkning ved hjelp av sakkyndig eller talsperson	69
§ 15. Administrativt ansvar for talspersonsordningen	69
§ 16. Krav til referat.....	70
Kapittel 5. Ikrafttredelse.....	70
§ 17. Ikrafttredelse	70

Til deg som er barn

Til neste år kommer det en ny barnevernslov

En viktig del av den nye loven er at barn har rett til å si sin mening når de får hjelp av barnevernet, og at barnevernet skal lytte til det barnet sier. Dette betyr å *medvirke*. At barn har rett til å medvirke, vil si at barnevernet skal høre på barna og det de mener. Dette er veldig viktig. For hvis barnevernet skal hjelpe barna, så må de vite hvordan barna har det, og hvordan barna ønsker å få hjelp.

I tillegg til loven kommer det nye forskrifter

En forskrift forklarer med flere ord hva som står i loven, sånn at det blir lettere for de som skal bruke loven å forstå hva den betyr. En av disse forskriftene skal handle om hvordan barn skal medvirke i barnevernet, altså hvordan barnet skal få si sin mening, og hvordan barnevernet skal jobbe for å få til dette best mulig. Den kalles en *forskrift om medvirkning*.

Dette brevet forklarer forskriften

Det kalles et *høringsnotat*. Her forklarer vi hva vi mener bør stå i forskriften, som vi sender ut for å høre hva folk synes. Vi foreslår at innholdet i dagens forskrift om medvirkning skal være omtrent det samme som før. Likevel vet vi at mange barn sier at de ikke får delta nok i saken sin. Derfor foreslår vi å skrive mer i forskriften om hvordan barnevernet skal snakke med barn, og hvordan de kan hjelpe barn til å føle seg trygge så de tør å si sin mening. Vi tror at det vil gjøre det lettere for barnevernet å forstå hva de skal gjøre, og at flere barn derfor vil få medvirke.

Brevet er veldig langt og kanskje vanskelig å forstå for barn. For å gjøre det enklere, har vi laget en liste over de viktigste tingene som står i dette brevet.

At barn har rett til å medvirke betyr at:

- Barnevernet skal, sammen med deg, finne frem til hva som er best for deg.
- Du har rett til å snakke om hvordan du har det, hva du vil skal skje i saken din, og hva du mener er best for deg.
- De voksne skal høre på hva du sier, og ta hensyn til hva du har sagt, men det er de voksne som bestemmer.
- Barnevernet skal forklare for deg hva som skjer, og hjelpe deg til å forstå hva saken handler om.
- Barnevernet skal hjelpe deg til å føle deg trygg når du skal snakke med dem.
- Du skal få vite hva som skjer med det du har fortalt til barnevernet, og hvem andre som får vite hva du har sagt, for eksempel om foreldrene dine får vite det.
- Når du skal snakke med barnevernet kan du ha med deg en voksen person som du kjenner og føler deg trygg på. Det kalles tillitsperson.

Du velger selv om du vil snakke med barnevernet eller ikke

Ingen skal presse deg til å fortelle noe, eller overtale deg til å snakke hvis du ikke vil. Men hvis du forteller vil det gjøre det lettere for barnevernet å forstå hva du vil, slik at de kan hjelpe deg.

Medvirkning betyr ikke at barn skal bestemme selv

Kanskje ikke alt blir akkurat slik du vil. Det er fordi de voksne alltid har ansvaret for at barn skal ha det bra. Noen ganger må de voksne bestemme noe annet enn det du vil, fordi de mener at det du vil ikke er bra nok for deg. Hvis det skjer, skal de voksne forklare hvorfor det ble sånn.

Barn skal bli hørt i Barneverns- og helsenemnda

Barneverns- og helsenemnda er en slags domstol som bestemmer i store og viktige spørsmål, for eksempel om du skal flytte til et fosterhjem. Hvis saken din skal behandles der, har du også rett til å medvirke. Du kan si din mening på forskjellige måter. Enten kan du snakke med lederen for nemnda selv, eller du kan snakke til en person først, som så forteller videre det du har sagt til nemnda. Den personen kan være enten en "sakkyndig", som er en ekspert på barn, eller en "talsperson" som skal være en trygg voksen du kan fortelle til.

Hvis du vil vite mer om hva som står i dette brevet, eller du ønsker å sende oss din mening om forslaget, kan du spørre en voksen du kjenner om hjelp.

1. Innledning

I juni 2021 vedtok Stortinget en ny barnevernslov. Den nye loven skal tre i kraft fra 1. januar 2023. Departementet foreslår en ny forskrift om barns medvirkning i barnevernet for å utfylle reglene om medvirkning og tillitsperson som følger av ny barnevernslov § 1-4. I tillegg foreslås å ta inn i samme forskrift regler om medvirkning i barneverns- og helsenemnda, og reglene om talsperson, jf. ny lov § 14-13. Departementet foreslår å samle de overordnede bestemmelsene om barns rett til medvirkning i én forskrift om medvirkning i barnevernssaker. Dette høringsnotatet gjelder utkast til en slik forskrift, som vil erstatte dagens forskrift om medvirkning og tillitsperson, og dagens forskrift om talsperson. Det tas sikte på at ny forskrift iverksettes samtidig som ny barnevernslov, den 1. januar 2023.

Forskrift om medvirkning skal utgjøre grunnstammen i hvordan barnets rett til medvirkning skal gjennomføres gjennom hele barnevernssaken. I tillegg til denne forskriften vil det også være særskilte bestemmelser om medvirkning i andre forskrifter. Disse vil gjelde som tilleggsbestemmelser, der det er aktuelt. Særlig vil forskrift om samtaleprosess i barneverns- og helsenemnda være tett knyttet til denne generelle forskriften. Samtaleprosessforskriften gjelder der en sak behandles i barneverns- og helsenemnda, og alle parter samtykker til en samtaleprosess. Dersom det ikke er bestemt at saken skal være en samtaleprosess, vil de generelle reglene i denne forskriften om i gjennomføring av barnets rett til medvirkning i nemnda gjelde.

Departementet foreslår å videreføre innholdet i dagens forskrift om medvirkning, men med redaksjonelle og språklige endringer. Reglene om tillitsperson er imidlertid noe endret, på bakgrunn av endringer i ny barnevernslov. Med tillitsperson forstås en person som barnet kan velge å ha med seg i møter med barnevernet. En talsperson møter på barnets vegne i barne- og helsenemnda, og formidler barnets synspunkter til nemnda.

Barns formelle rett til medvirkning er godt innarbeidet både i lov og forskrift i dag. Likevel viser tilsynsrapporter og brukerundersøkelser at barn selv mener de ikke får medvirke i tilstrekkelig grad. Helsetilsynets landsomfattende tilsyn for 2020 og 2021 viser blant annet at mange av de undersøkte barneverntjenestene ikke sørget for barnets medvirkning. Tilsynet viser at selv om mange har kontakt med barnet gjennom undersøkelsen, er det mer tilfeldig hva som er tema i samtalen. Innholdet i bekymringen er det mange som ikke tar opp med barnet, selv om dette berører barnet direkte. I ny forskrift om medvirkning foreslår departementet å beskrive nærmere hva som ligger i medvirkningsretten og hvordan medvirkning skal gjennomføres, for på denne måten å gi barnevernet et bedre verktøy i møte med barnet. For å øke barns reelle medvirkning mener departementet det er nødvendig med økt fokus på den støtten barnet trenger for å være i stand til å medvirke. Grunnleggende faktorer for gjennomføring av medvirkning vil blant annet være at barnet får tilpasset informasjon slik at barnet forstår hva som skjer, at det skapes trygge rammer, og at barnet har tillit til den voksne som tar imot informasjonen. Dette er forutsetninger for at barnet skal kunne uttale seg fritt.

Medvirkning betyr barns rett til å bli hørt, og at de skal ha mulighet til å påvirke saken sin. Alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter barnevernsloven. Den gjelder barnets rett til kontroll over eget liv når offentlige myndigheter griper inn i barnets liv. Barns rett til medvirkning er en grunnleggende menneskerett og en rettssikkerhetsgaranti, og er tett knyttet sammen med prinsippet om barnets beste. I barnevernssaker vil det å høre barnets mening være sentralt for å kunne fastslå hva som er til barnets beste, og dermed gi barnet rett tiltak som passer med de utfordringene barnet selv beskriver i livet sitt. Når barn medvirker er det avgjørende at barnet får oppfylt sin menneskerett til å bli informert og hørt og, ikke bare at barnevernet skal innhente informasjon fra barnet.

Barnet skal alltid anses som en ressurs og samarbeidspartner i sin egen sak. Når barnet fritt har fått uttalt sin egen mening, vil det hjelpe beslutningstakere i barnevernet til å se saken fra barnets perspektiv. Barnets mening skal deretter vektas etter barnets alder og modenhet, opp mot faglige momenter i saken. Når det offentlige velger å gripe inn i livet til et barn kan det, i de mest alvorlige tilfellene, få konsekvenser for resten av barnets liv. Det er grunnleggende at barn, som er i stand til det, får informasjon om situasjonen, og muligheten til å fortelle selv om hva de vil. På denne måten gis barnet en mulighet til selvrealisering og kontroll, og til å kunne påvirke sin egen situasjon. At barnet får medvirke sikrer dermed både at barnet opplever at de får bidra med sine synspunkter, og at viktig informasjon om barnet kommer frem. Videre kan medvirkning være avgjørende for barnets motivasjon for å gjennomføre et barneverntiltak. Medvirkning kan også virke forebyggende, fordi det fremmer samarbeid og forståelse både hos barn og foreldre, og det bidrar til økt tillit mellom partene. På denne måten vil man raskere finne frem til gode tiltak som virker for det konkrete barnet.

Forskning viser at barn som har opplevd at de har fått medvirke i kontakt med barnevernet, ser ut til å klare seg bedre enn barn som ikke har fått medvirke.¹ Når barnevernet sikrer at barnet faktisk forstår hva som skjer, gjennom god og tilrettelagt medvirkning, tilfører man barnet økt trygghet og kontroll over sin egen situasjon. Dette bidrar til å redusere skadelig stress og traumer.

2. Bakgrunn

2.1. Eksterne innspill ved utarbeidelse av høringsnotatet

Departementet gjennomførte ved oppstart av forskriftsarbeidet møter med representanter fra organisasjonene som er medlemmer i Bufdirs brukerråd.² Hensikten med møtene var å gi informasjon om den forutstående høringen, om fremdrift i arbeidet, og hovedinnholdet i forskriften, samt å innhente innspill til dette. Ulike tema i forskriften ble diskutert, og aktørene fikk anledning til å spille inn hva det er behov for å regulere i forskriften. I møtet var aktørene særlig opptatt av hvilke forutsetninger som må til for at barnet skal kunne uttale seg fritt, og dermed ta i bruk sin rett til medvirkning. Det ble blant annet fremhevet av enkelte aktører at det er en forutsetning for å få til god medvirkning at barnet føler seg trygg både i situasjonen, og trygg på den personen barnet skal uttale seg til. Videre ble det fremhevet av enkelte aktører at det er en forutsetning at barnet gis tilpasset informasjon som gjør barnet i stand til å medvirke. Det ble gitt uttrykk for at det var behov for flere dokumentasjonskrav for å vise hvordan barnets medvirkning var blitt ivare tatt gjennom prosessen. Det ble gitt innspill til bruken av tillitspersonsordningen og talspersonsordningen. Det ble også diskutert om medvirkning alltid var bra, eller om det kunne oppstå situasjoner der barnet ikke burde medvirke.

Det har også vært innhentet innspill på medvirkning i barneverns- og helsenemndene via Sentralenheten for fylkesnemndene, og nemndenes referansegrupper.

Urfolk har rett til å bli konsultert i saker som berører dem.³ Departementet har i forbindelse med arbeidet med forslag til ny forskrift om medvirkning gjennomført konsultasjoner med Sametinget.⁴ Sametinget har fått anledning til å vurdere forskriftsteksten og spille inn i forkant av høringen. I konsultasjonen har Sametinget bedt om at forslag til forskrift § 15 tredje ledd om administrativt ansvar for talspersonsordningen endres og utvides, slik at en rett til talsperson med samisk språk og kulturforståelse ikke begrenses til forvaltningsområdene for samisk språk. Sametinget ønsker en utvidet ordning og foreslår at ny § 15 tredje ledd lyder: Ved oppnevning av talsperson for samiske barn skal barnet få tilbud om en talsperson med samisk språk og kulturforståelse. Dette omhandles nærmere under kapittel 5.3.7. om talsperson.

¹ Houghton, 2015.

² Representanter i Bufdirs brukerråd våren 2022 var Landsforeningen for barnevernsbarn, Norsk Innvandrerforum, Barn av rusmisbrukere, Forandringsfabrikken, Organisasjon for barnevernsforeldre, Voksne for barn, Mental helse Ungdom, Norsk Fosterhjemsforening, Skeiv Ungdom, Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (barnevernnettverket).

³ ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater artikkel 6.

⁴ Konsultasjonene har skjedd i samsvar med Prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget, fastsatt ved kongelig resolusjon 1. juni 2005

2.2. Barnefaglig og traumeorientert perspektiv på medvirkning

Forslaget til forskrift om medvirkning er basert på barnefaglig og traumeorientert forskning om barns behov for trygghet og behov for å forstå verden rundt seg. Dette er grunnleggende forutsetninger for å kunne oppnå en reell medvirkning. Medvirkning basert på trygghet og forståelse kan i tillegg ha den effekten at det hjelper barnet til å håndtere saksprosessen, som kan være uforutsigbar, utrygg og vanskelig å forstå.

Barn generelt har ikke tilstrekkelig kognitiv kapasitet eller nok livserfaring til å fullt ut forstå verden rundt seg, eller til å forstå hendelser som skjer i livet.⁵ De er derfor avhengige av at ansvarlige voksne forklarer for dem hva som skjer, og hvordan ting henger sammen. Barn i barnevernet er særlig sårbare, fordi de kan være i ustabile livssituasjoner over tid, hvor deres nærmeste omsorgspersoner kanskje heller ikke kan gi dem nødvendig støtte og trygghet. I mange av barnevernssakene, og særlig i de mer alvorlige sakene, kan barn som over lang tid utsettes for store livsbelastninger og traumer, og hvor omsorgen har sviktet, få komplekse og sammensatte vansker og lidelser. Det å leve under uforutsigbare og utrygge omstendigheter over tid kan også i seg selv være en belastning.

Når barnet kan føle seg mest mulig trygt, forstår hva som skjer og blir involvert, vil det bidra til å oppnå en opplevelse av økt kontroll og forutsigbarhet i barnets eget liv.⁶ Dette kan virke forebyggende mot skadelig stress og traumer.⁷ Det er derfor av særlig stor betydning at myndighetene er bevisst sitt ansvar for å forebygge skade når de møter disse barna, og jobber målrettet og konkret for å ivareta barnets beste. Trygghet og forståelse er derfor viet mer plass i forskriften, med veiledende forslag til hvordan barnevernet kan tilrettelegge for å få det til i praksis.

3. Generelle prinsipper om medvirkning

3.1 Gjeldende rett

3.1.1 Menneskerettslige forpliktelser

Grunnloven

Grunnloven oppstiller særskilte rettigheter for barn, og disse rettighetene har stor betydning i barnevernssaker, jf. § 104. I bestemmelsens første ledd fremgår at barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. Videre er prinsippet om barns rett til medvirkning lovfestet i første ledd. Der fremgår det at barn har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og at deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling. I bestemmelsens annet ledd fastsettes det at ved «handling og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.» I tredje ledd er barn gitt et særskilt

⁵ Norris, F. H., Friedman, M. J., Watson, P. J., Byrne, C. M., Diaz, E. & Kaniasty, K. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part I. An empirical review of the empirical literature, 1981–2001. *Psychiatry*, 65(3), 207–239.

⁶ SAMHSA: Substance Abuse and Mental Health Services Administration (2014). SAMHSA's concept of trauma and guidance for a trauma-informed approach. HHS Publication No. (SMA) 14-4884.

⁷ Hobfoll, S. E., Watson, P., Bell, C. C., Bryant, R. A., Brymer, M. J., Friedman, M. J., et al. (2007). Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: Empirical evidence. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 70(4), 283–315.

vern om sin personlige integritet. Retten til vern om den personlige integritet er i Grunnloven formulert som en individuell rettighet for barnet og omfatter rett til beskyttelse mot alvorlige integritetskrenkelser som vold, mishandling og seksuell utnyttelse. Bestemmelsen kan også leses som et vern mot omsorgssvikt. Videre fremgår det av tredje ledd at staten skal «legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie». Dette er et utslag av retten til familieliv, og innebærer at barn i utgangspunktet har rett til å få omsorg og vokse opp i sin familie.

Etter Grunnloven § 102 har alle rett til respekt for privatlivet og familielivet sitt, for hjemmet sin og kommunikasjonen sin. Grunnloven § 108 angir statens forpliktelse til å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Samiske barn har, som urfolk, rettigheter som er gitt dem også gjennom nasjonal lov. Sameloven gir blant annet en utvidet rett til bruk av samisk språk i rettsvesenet og i helse- og sosialsektoren i forvaltningsområdet for samisk språk.

Barnekonvensjonen

FNs barnekonvensjon (Barnekonvensjonen) er inkorporert i norsk lov gjennom lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven). Det følger av menneskerettsloven §§ 2 og 3 at barnekonvensjonen gjelder som norsk lov, og konvensjonens bestemmelser skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen norsk lovgivning.

Barnekonvensjonen artikkel 12 nr. 1 nedfeller en plikt for konvensjonspartene til å «garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.» Denne retten til å uttrykke seg gjelder generelt i alle spørsmål som vedrører barnet. Etter artikkel 12 nr. 2 skal barnet «særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte, eller gjennom en representant eller et egnet organ». Retten til å bli hørt regnes som sentral i FNs barnekonvensjons rettigheter og er ansett å være ett av de fire generelle prinsippene som utgjør grunnsteinene i konvensjonen. De tre andre grunnprinsippene er retten til ikke-diskriminering (artikkel 2), retten til liv og utvikling (artikkel 6), samt prinsippet om barnets beste (artikkel 3). Prinsippene får betydning for tolkningen av andre bestemmelser i konvensjonen.

FNs barnekomité har utdypet retten til å bli hørt nærmere, i en uttalelse kalt «generell kommentar nr. 12» fra 2009 om barnets rett til å bli hørt.⁸ Her forklarer komiteen nærmere hvordan artikkel 12 skal tolkes. I uttalelsen kommer det frem at retten til å bli hørt er en prosessregel på den måten at den stiller krav til saksbehandlingen i saker som gjelder barn. Komiteen viser til at retten til fritt å uttale seg betyr en rett til å formidle sine synspunkter uten press, og at barnet selv skal få velge om det vil utøve denne retten eller ikke. For å kunne benytte seg av retten, må barnet ha tilstrekkelig og tilpasset informasjon i forkant. Dette innebærer blant annet at barnet skal forberedes på hvordan prosessen vil gjennomføres, og

⁸ Barnekomiteens generelle kommentar nr. 12, av 20. juli 2009: [0943699 \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/0943699)

orienteres om hvilken betydning hans eller hennes uttalelser vil ha i saken, samt om sakens utfall. Komiteen uttaler at det må gjøres en innsats for å anerkjenne og gjennomføre denne retten for barn som har problemer med å uttrykke sine synspunkter, eksempelvis for barn med nedsatt funksjonsevne, for barn som tilhører minoriteter og urfolk, og for innvandrerbarn og andre barn som ikke snakker flertallets språk. Selv om små barn ikke nødvendigvis kan uttrykke sine synspunkter i ord, viser forskning at barn kan danne seg egen synspunkter fra de er ganske små. På bakgrunn av dette, sier komiteen at en fullstendig gjennomføring av artikkel 12 forutsetter anerkjennelse av og respekt for ikke-verbale former for kommunikasjon, herunder lek, kroppsspråk, ansiktsuttrykk og tegning og maling, som små barn gjerne viser sin forståelse og sine valg eller preferanser gjennom.

Barnekonvensjon artikkel 3 nr. 2 pålegger statene å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, samtidig som det må tas hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barnets foreldre.

Videre har barn i likhet med voksne rett til privatliv. Denne rettigheten er blant annet nedfelt i barnekonvensjonen artikkel 16. Retten til privatliv innebærer at ingen barn skal utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv.

Etter barnekonvensjonens artikkel 30 skal barn som tilhører etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller en urbefolkning, ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk.

Den europeiske menneskerettskonvensjonen

Barn og foreldre har etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, jf. artikkel 8. Etter EMK artikkel 8 nr. 1 har enhver rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse. Bestemmelsen skal gi enkeltindividet vern mot vilkårlige inngrep fra myndighetene. Dette kalles statens negative forpliktelse. EMK artikkel 8 omfatter også en positiv forpliktelse til å sikre familielivet. Den positive forpliktelsen innebærer ikke bare beskyttelse av materielle rettigheter, men staten er også forpliktet til å sikre prosessuelle rettigheter.

Retten til familieliv er ikke absolutt. Det fremgår av EMK artikkel 8 nr. 2 at staten kan gjøre inngrep i familielivet hvis det er i samsvar med loven og nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til blant annet å beskytte helse eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

Det følger av praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) i storkammerdom av 10. september 2019 *Strand Lobben m. fl. mot Norge* at myndighetene ved motstrid mellom barnets og foreldres rettigheter, plikter å foreta en rimelig interesseavveining mellom barnets og foreldrenes interesser. Samtidig tydeliggjøres det at hensynet til barnets beste må tillegges særlig vekt ved denne avveiningen, og at barnets interesser kan måtte gå foran foreldrenes interesser, jf. dommens avsnitt 206.

Også *Europarådet* har gitt anbefalinger om barns rett til medvirkning. Disse er ikke juridisk bindende.⁹

3.1.2 Barnevernsloven

Ved en lovendring i 2018 ble barns rett til medvirkning i barnevernssaker presisert og tatt inn som en overordnet bestemmelse i barnevernloven av 1992 i § 1-6. Retten til å medvirke gjelder gjennom hele beslutningsprosessen, og for alle forhold som gjelder barnet. Ved revisjonen av loven ble bestemmelsen videreført i ny barnevernslov § 1-4. Stortinget la til enkelte utdypninger av innholdet i retten til medvirkning, slik at den nye lovbestemmelsen gir noe utvidede rettigheter for barna.

Det fremgår av ny barnevernslov § 1-4 første ledd at alle barn som er i stand til å danne seg egne meninger, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter barnevernsloven. Barn har rett til å uttale seg til barnevernet uavhengig av foreldrenes samtykke, og uten at foreldrene informeres om samtalen på forhånd. Barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til, og barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet.

Etter bestemmelsens annet ledd skal barn informeres om hva opplysninger fra barnet kan brukes til og hvem som kan få innsyn i disse opplysningene. Barnet har rett til å uttale seg før det bestemmes at opplysningene skal deles, og barnets syn skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

Det følger også av tredje ledd i bestemmelsen at barn i møter med barnevernet kan gis anledning til å ha med seg en person som barnet har særlig tillit til. Tillitspersonen kan pålegges taushetsplikt.

I bestemmelsens fjerde ledd er det gitt en hjemmel for departementet til å gi forskrift om medvirkning og om tillitspersonens oppgaver og funksjon.

Barnets mening er et sentralt moment i vurderingen av barnets beste, dette følger av den overordnede bestemmelsen om barnets beste, jf. § 1-3. Det er også gitt krav om dokumentasjon av barnets medvirkning. Det følger av barnevernsloven § 12-5 at det blant annet skal fremgå av barnevernets vedtak hva som er barnets mening, og hvilken vekt barnets mening er tillagt. De samme kravene gjelder for vedtak fra barneverns- og helsenemnda, og disse er nedfelt i lovens § 14-20 tredje ledd. Loven inneholder også bestemmelser om at barnevernet skal føre en journal for hvert enkelt barn. Journalen skal inneholde alle vesentlige faktiske opplysninger og barnevernsfaglige vurderinger som barnevernet bygger sin saksbehandling på og som kan ha betydning for de beslutninger og vedtak som treffes, jf. § 12-4. Det innebærer blant annet at det må dokumenteres i journalen hvordan barnet har fått medvirke og hvilken vekt barnets mening er tillagt i vurderingen. Som

⁹ Council of Europe Recommendation of the participation of children and young people under the age of 18: [DisplayDCTMContent \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/t09/children/Convention/18/CR18_1.pdf)

beskrevet er dette lovfestet for de tilfeller hvor barnevernstjenesten og nemnda treffer vedtak, men det skal også dokumenteres hvordan barnet har fått medvirke i forbindelse med andre type beslutninger i barnevernet.¹⁰

Departementet har utdypet hva som ligger i medvirkningsretten i «*Forskrift om medvirkning og tillitsperson av 1. juni 2014 nr. 697.*» Forskriften som beskrives i dette høringsnotatet skal erstatte gjeldende forskrift. Formålet med forskriften er å styrke barn og unges medvirkning og innflytelse i barnevernet. Medvirkning fra barn og unge skal få frem barnets perspektiv og bidra til at avgjørelser som fattes er til barnets beste, jf. §1. Medvirkning skal styrke barnets posisjon og gi bedre rettssikkerhet for barnet. Alle instanser som har oppgaver etter barnevernloven er bundet av dagens forskrift, jf. § 2.

I dagens forskrift § 3 er medvirkning definert som at barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og gis mulighet til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Videre fremgår det at barn kan medvirke i egen sak ved å uttrykke sin forståelse, valg og preferanser både gjennom verbal og ikke-verbal kommunikasjon. Medvirkningen skal ivareta barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn, herunder samiske barns språk og kultur. I forskriften § 4 fremgår det at barneverntjenesten skal sørge for at barnet så tidlig som tilrådelig blir informert på en måte som barnet forstår. Videre er det fremhevet i § 5 at barns medvirkning er en prosess som må utøves under hele sakens forløp i barnevernet. Forskriften angir i § 6 at barnevernet har ansvaret for å legge til rette for barns medvirkning. I § 7 pålegges barnevernet å dokumentere barnets medvirkning i sin saksbehandling. Forskriftens kapittel 3 handler om barnets tillitsperson. Tillitsperson omtales nærmere i dette høringsnotatet under kapittel 4.1.

3.1.3. Annet relevant lovverk

Barnelova

Barnelova gir regler om forholdet mellom barn og foreldre.¹¹ Barnelova § 30 regulerer innholdet i foreldreansvaret. Blant annet følger det av denne bestemmelsen at foreldre har rett og plikt til å ta beslutninger for barnet. Foreldreansvaret skal etter bestemmelsen utøves i samsvar med omsorgsplikten og ut fra barnet interesser og behov. I § 37 reguleres hvilke avgjørelser som kan tas av den som har barnet boende fast hos seg. Dette er avgjørelser som gjelder vesentlige sider av omsorgen, for eksempel om barnet skal gå i barnehage, og hvor i landet barnet skal bo. Barnet har selvbestemmelsesrett, som er beskrevet i barnelova § 33. Denne bestemmelsen går ut på at barnet har stadig større selvbestemmelsesrett med alderen, og frem til det fyller 18 år. I tillegg er det en bestemmelse om barnets rett til å medvirke i lovens § 31. Denne går ut på at foreldre skal høre barnet før de tar en beslutning om personlige forhold for barnet. De skal legge vekt på det barnet mener, etter alder og modenhet. Det samme gjelder for andre barnet bor hos eller som har med barnet å gjøre, som det fremgår av første ledd tredje setning. Et barn som er fylt syv år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal få informasjon og anledning til å si meningen sin før det blir tatt en avgjørelse om personlige forhold for barnet, jf. bestemmelsens annet ledd.

¹⁰ Dette er nærmere beskrevet i Prop. 133 L (2020-2021) punkt 18.1.5.3 om journalplikt.

¹¹ Lov om barn og foreldre (barnelova). LOV-1981-04-08-7.

Tolkeloven

I mange tilfeller vil bruk av tolk være avgjørende for å sikre god kommunikasjon, og dermed forebygge uriktige avgjørelser og misforståelser. Stortinget vedtok i 2021 en ny tolkelov som trådte i kraft 1. januar 2022.¹² Lovens kapittel 3 oppstiller krav til tolken, blant annet om taushetsplikt og habilitet. Videre oppstiller § 14 krav til god tolkeskikk. I tolkeforskriften kapittel 2 utdypes hva som ligger i god tolkeskikk. Blant annet skal tolken opptre upartisk og ikke la egne holdninger eller meninger påvirke arbeidet, jf. forskriftens § 4. I henhold til lovens § 6 skal offentlige organer bruke tolk når det følger av lov. I tilfeller der plikt til å bruke tolk ikke er regulert i annen lov, skal offentlige organer bruke tolk når det er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste. I henhold til § 7 skal det brukes kvalifisert tolk når et offentlig organ har plikt til å bruke tolk, og dersom bruk av tolk er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste. Kravet om å bruke kvalifisert tolk i første ledd kan fravikes når det ikke er forsvarlig å vente til en kvalifisert tolk er tilgjengelig, når det er nødvendig i nødssituasjoner, eller når andre sterke grunner tilsier det. Loven gjelder for tolking mellom norsk og andre språk. Loven gjelder også for tolking mellom norsk og samiske språk, inkludert nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk. Loven gjelder for tolking mellom norsk tale og norsk tegnspråk. Dessuten gjelder loven tolking mellom norsk og andre lands tegnspråk og annen tolking i offentlige organers kommunikasjon med døve, hørselshemmede og døvblinde, som taktiltolking og skriveolking.

Fram til 31. desember 2026 er det dispensasjon fra kravet om å bruke kvalifisert tolk. Lovens § 4 oppstiller et forbud mot å bruke barn til tolking. Unntak kan gjøres når det er nødvendig i nødssituasjoner eller i tilfeller der det ut fra hensynet til barnet og omstendighetene for øvrig må anses forsvarlig.

3.2 Bakgrunnen for forslaget

3.2.1 Problembeskrivelse

Det fremgår av flere rapporter og tilsyn at barns medvirkning ikke ivaretas godt nok. Norsk og internasjonal forskning viser at barns medvirkning i barnevernet er krevende å gjennomføre i praksis, og at det trengs mer kunnskap om hva som skal til for at retten gjennomføres. Barns medvirkning i avgjørelsesprosesser i barnevernet er blant annet avhengig av planlegging, at barnet blir godt forberedt slik at barnet forstår hva som skjer, at den ansatte i barnevernet eller barneverns- og helsenemnda har kompetanse til å snakke med barn, og av at den ansatte i handling og holdning er positiv til at barnet får medvirke. At barnevernet tilrettelegger for at barnet opplever kontinuitet, trygghet og positivitet mellom barnet og den voksne, er i forskning fremhevet som forutsetninger for å utvikle en relasjon til barnet.¹³

3.2.2 Kunnskap om medvirkning i barnevernets arbeid

Det er foretatt en rekke studier og rapporter hvor barns medvirkning i barnevernssaker er undersøkt og problematisert. Under følger en oversikt over noen av funnene som er mest relevante for dette høringsnotatet. Bruken av tillitsperson og talsperson, samt barns

¹² Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven) LOV-2021-0611-79.

¹³ Deltaking i barnevernet – Nr. 01 - 2021 - Tidsskriftet Norges Barnevern - Idunn

medvirkning i barneverns- og helsenemnda omtales i mer detalj i de etterfølgende kapitlene 4 og 5 i dette høringsnotatet.

Medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid

I 2020 ble det lagt frem en studie av barn og foreldres medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid.¹⁴ Forskerne hadde gått igjennom data fra 1123 undersøkelsessaker, og intervjuet barn, foreldre og kontaktpersoner i 12 saker. Blant annet fant forskerne ut at barnevernet kun hadde snakket med barna i 60 % av sakene. For barn over seks år hadde barnevernet samtale med vel 73 % av barna. Det ble kun funnet skriftlige begrunnelser for hvorfor det ikke ble snakket med barna i en femdel av sakene. De viktigste enkeltgrunnene for ikke å samtale med barnet var barnets alder, barnets kontakt med andre instanser, barnets eller foreldrenes ønsker, manglende språkforståelse eller at bekymringen var avklart.

Det ble samtalt oftere med barnet når meldingen gjaldt fysisk mishandling og vold i nære relasjoner, mens det ble samtalt sjeldnere med barnet når det gjaldt problemer hos foreldre som psykiske vansker, rusproblemer og slitne foreldre. De fleste samtalene dreide seg om å snakke med barnet med tanke på å belyse saken og undersøke forholdene i hjemmet. Kun i en tredjedel av samtalen var det dokumentert at formålet med samtalen var å innhente barnets mening. Ungdommene som ble intervjuet ga uttrykk for at de fikk god informasjon om hva som skulle skje i begynnelsen av kontakten, men at de fikk mindre informasjon etter hvert.

Rapporten hentyder at mange barn hadde begrenset mulighet for å medvirke i barnevernets undersøkelsesarbeid, men at samtaler med barnet hadde betydning for hvilke tema barnevernet ble bekymret for etter endt undersøkelse. Undersøkelsen konkluderte oftere med tiltak når det hadde vært samtale med barnet, enn når det ikke hadde vært samtale. For barn over 6 år endte 42,5 % av sakene med tiltak når det var samtalt med barnet, mot 25,8 % når det ikke var samtalt med barnet. Når barnets synspunkt var referert mest mulig direkte eller konkret, syntes dette å bli tillagt større vekt i beslutningen, enn når barnets synspunkt ble referert i mer generelle vendinger. Mer indirekte ble barnets synspunkt brukt for å styrke eller underbygge mer overordnede vurderinger. Når det gjaldt samtalemetodikk ble det ikke funnet at barnverntjenesten dokumenterte hvilken forberedelse som ble gjort, eller formålet med samtalen.

Barn var blant annet opptatt av hva som skjedde med den informasjonen de ga til barnevernet. Noen undret seg over at det ble snakket så mye om hverdagen deres, og så lite om det saken egentlig gjaldt, for eksempel om foreldres rusproblemer. Noen visste heller ikke hva saken endte med.

I rapporten refereres det til studier som viser at bruk av særskilt støtteperson for barnet er viktig for å sikre barns deltakelse, men det stilles spørsmålsteget ved om en støtteperson fra barnets private nettverk har nok kompetanse til å bistå barnet i prosessen. Rapporten viser videre til en kunnskapsoppsummering som finner at et godt kontaktforhold mellom barn og

¹⁴ Barnevernets undersøkelsesarbeid – fra bekymring til beslutning. Rapporten er delrapport 5 av et større utredningsarbeid: Å medvirke når barnevernet undersøker. Utgitt av RKBU Nord i 2020: [a medvirke nar barnevernet undersoker en studie av barn og foreldres medvirkning i barnevernets undersokelsesarbeid.pdf \(bufdir.no\)](https://www.rkbu.no/medvirke-nar-barnevernet-undersoker-en-studie-av-barn-og-foreldres-medvirkning-i-barnevernets-undersokelsesarbeid.pdf)

saksbehandler er viktig for medvirkning, men også at mange barn ikke hadde en god relasjon til saksbehandler.¹⁵

En anbefaling i rapporten er at for å styrke barnas medvirkning er det behov for bedre dokumentasjon på hvordan barnets mening blir vektlagt, og bedre rutiner og strukturer som sørger for at barnet både kan få informasjon og gi uttrykk for sine meninger gjennom hele beslutningsprosessen.

Systematisk kartleggingsoversikt over barn og unges medvirkning i barnevernet

På oppdrag av Bufdir sammenstilte Folkehelseinstituttet (FHI) i 2020 en oversikt over kunnskapsgrunnlaget på brukermedvirkning i barnevernet.¹⁶ Totalt 77 studier er inkludert - de fleste studiene var utført i Storbritannia eller Norge, og var kvalitative studier. FHI fant at det i mange av studiene diskuteres ulike former for organisatoriske barrierer for å få til medvirkning, slik som organisasjonsstruktur, høyt arbeidspress og mangelfull opplæring av ansatte. I andre studier diskuteres hvordan barns forutsetninger og behov, og/eller ansattes vurderinger av barns forutsetninger og behov, kan stå i veien for barns medvirkning – slik som barnets alder, modenhet eller sakens alvorlighetsgrad. I flere studier gjøres det funn som viser at ansatte er bekymret for at medvirkning kan føre til negative konsekvenser for barn, og at behovet for å skjerme barn kan gjøre medvirkning vanskelig. Det framgår samtidig at når medvirkningen er vellykket, så kan den øke barns sikkerhet, øke suksessen med omsorgsordninger og øke følelsen av trivsel hos involverte barn. Et godt forhold mellom barnevernarbeider og barn, og barnevennlige prosesser ble identifisert som viktige faktorer for deltakelse.

Barneombudets rapport om medvirkning

Barneombudet publiserte en rapport i 2021 om barnerettighetsvurderinger og barn og unges medvirkning generelt på alle rettsområder.¹⁷ Rapporten er laget i samarbeid med en ekspertgruppe bestående av ungdommer mellom 15 og 19 år. Den beskriver blant annet hvordan myndighetene kan bli bedre på å innhente barns syn, og skisserer både suksesskriterier for god medvirkning, og barrierer for at barn får medvirke. Suksessfaktorene oppsummeres ved at myndighetene skal ta barn og unge på alvor, hente inn deres meninger og reelt lytte til dem, slik at barn og unge ikke undervurderes. Det understrekes betydningen av å tilrettelegge for barn og unges medvirkning. Videre påpeker ekspertgruppen at barn og unge selv tar ansvar, ved at de selv dels er ansvarlige for noen av disse suksessfaktorene, men at de trenger drøhjelp. Når det gjelder utfordringer eller barrierer for medvirkning, deler ekspertgruppen disse inn i ulike kategorier. Disse er blant andre systematiske hindringer, ved at beslutninger for eksempel kan være tatt på forhånd, eller at det er mangel på tilgang til rett og forståelig informasjon. Det kan også være holdningsproblemer hos voksne, ved at de har mangel på respekt overfor barn og unge, og at voksne ikke tar dem på alvor. Rapporten inneholder også åtte konkrete anbefalinger for god og reell medvirkning av barn og unge. Anbefalingene er:

1. Medvirkningen må være reell og på barn og unges premisser
2. Barn og unge må få god og tilpasset informasjon og opplæring

¹⁵ van Bijleveld et al., (2015)

¹⁶ [Barn og unges medvirkning i barnevernet \(fhi.no\)](https://fhi.no/publikasjoner/rapporter/2020/barn-og-unges-medvirkning-i-barnevernet)

¹⁷ [Barnerettighetsvurderinger-og-medvirkning.pdf \(barneombudet.no\)](https://barneombudet.no/publikasjoner/rapporter/2021/barnerettighetsvurderinger-og-medvirkning)

3. Gode arenaer for medvirkning må etableres
4. Språklige barrierer som gjør det vanskelig for barn og unge å delta, må fjernes
5. Barn og unge som trenger tilrettelegging for å delta får tilstrekkelig hjelp slik at de kan medvirke
6. Barn og unge som engasjerer seg skal ikke utsettes for hersketeknikker
7. Skolen må gi bedre informasjon og tilrettelegge for medvirkning
8. Ungdoms rett til medvirkning og mer ungdomsledet medvirkning blir styrket.

Rapporter fra Forandringsfabrikken

Forandringsfabrikken har lagt frem rapporten «*Forstå det viktigste – barn 6-12 år, i barnevernet deler erfaringer og gir råd*». Ifølge rapporten er det mange barn som ikke forteller det viktigste til barneverntjenesten, blant annet fordi barna ikke vet hva som vil skje hvis de forteller.¹⁸

Det gisr også råd til barnevernsarbeidere om hva som må endres for at barn skal ønske å uttale seg til barnevernet. Rådene går ut på at barnevernet må legge til rette for at barn kan snakke alene med barnevernstjenesten, eller ha med en person i samtalen som barnet er trygg på. Barnevernet bør også gi nok informasjon, stille konkrete dybdespørsmål, og samarbeide om løsninger og tiltak.

I Forandringsfabrikken's rapport «*Det handler om oss*» forteller 100 barn mellom 7 og 18 år om sin erfaring med barnevernet når det gjelder fastsettelse og gjennomføring av samvær med foreldrene etter en omsorgsovertakelse.¹⁹ Ifølge rapporten oppgir av barna at de ikke har fått fortalt ærlig hva som er viktig for dem om samvær, og at de ikke har fått vite hvorfor samvær ble som det ble. Flere av barna oppgir at de har en opplevelse av ikke å ha fått være med å bestemme hvor ofte samvær skal være,

Riksrevisjonens rapport

Medvirkning var ett av vurderingstemaene i Riksrevisjonens undersøkelse av om statlige barnevernsmyndigheter sikrer det beste for barn i barnevernsinstitusjoner.²⁰ Riksrevisjonen viste i sine vurderinger til at barn skal få anledning til å medvirke også under opphold i barnevernsinstitusjon. Revisjonen viser at det varierer hvordan og i hvilken grad dette skjer. Blant annet er det ikke synliggjort i dokumentasjonen hva barnet synes om institusjonsoppholdet. Riksrevisjonen oppgir at manglende og varierende dokumentasjon tyder på at Bufetat ikke har en systematisk tilnærming til hvordan barn skal medvirke.

Rapporter fra Helsetilsynet

Barnevernets arbeid med undersøkelser har vært tema for *landsomfattende tilsyn 2020 og 2021*. Statsforvalteren har gjennomgått praksis i 90 barneverntjenester, enten ved systemrevisjon eller ved at tjenestene gjorde egenvurderinger med veiledning og oppfølging av statsforvalteren. I 52 systemrevisjoner ble det avdekket 47 lovbrudd og i 38 egenvurderinger fant tjenestene 33 lovbrudd. Samlet sett er det funnet lovbrudd og forbedringsområder i 80 av de 90 barneverntjenestene. Lovbruddene ble i hovedsak koblet til

¹⁸ Forandringsfabrikken mai 2020. 110 barn i alderen 6-12 år er intervjuet. 80 av barna var i familier med hjelpetiltak, og 30 var under barnevernets omsorg.

¹⁹ [SAMVAER nett-1.pdf \(forandringsfabrikken.no\)](#).

²⁰ Dokument 3:7 (2019–2020), offentliggjort 30.09.2020; [Undersøking av om statlege barnevernsmyndigheiter sikrar det beste for barn i barnevernsinstitusjonar \(riksrevisjonen.no\)](#)

mangelfull styring og internkontroll. De viktigste funnene i tilsynet var knyttet til at mange av barneverntjenestene ikke sørget for barnets medvirkning og nødvendig fremdrift i undersøkelsene. Selv om mange har kontakt med barnet gjennom undersøkelsen, er det mer tilfeldig hva som er tema i samtalen. Innholdet i bekymringen er det mange som ikke tar opp med barnet, selv om dette berører barnet direkte. De kommunene som inngår i tilsynet, er blitt valgt ut på bakgrunn av en vurdering fra statsforvalternes side av hvor risikoen for svikt er størst. Dette innebærer at funnene fra tilsynet ikke er representative fra barneverntjenestene som sådan.

I rapporten «*Omsorg og rammer*» foretok Helsetilsynet en gjennomgang av fire tilsynssaker med alvorlige hendelser etter at tilsyn med barnevernsinstitusjoner avdekket en gruppe barn i særlig sårbare livssituasjoner.²¹ Sakene som ble vurdert gjaldt fire barn med store utfordringer. Det ble i flere av sakene påvist svikt i å la barna få medvirke både fra barnevernstjenester, institusjoner og fra Bufetat. Det ble ikke alltid nedtegnet hva barna sa eller hvordan deres meninger var vektlagt, og hvorfor de eventuelt ikke ble tatt til følge.

I en av sakene skrev fylkesmannen at barnet hadde fått for mange valg og fått bestemme for mye. Barnet ble dermed tillagt et for stort modenhetsnivå og mye ansvar. Det hadde vært en tanke at dersom man bare fulgte barnets vilje, ville den uhensiktsmessige atferden slutte. Erfaringen viste at dette imidlertid ikke fungerte etter hensikten. Helsetilsynet skriver: «Tidligere uttrykte ofte fylkesmennene bekymring for at barna på barnevernsinstitusjon fikk medvirke i for liten grad. Nå blir det også beskrevet eksempler på at institusjonene går for langt i å gjøre som barnet sier. I sakene varierer det fra den ene ytterkanten til den andre. Det er grøfter på begge sider av veien.» Videre skriver Helsetilsynet: «Medvirkning er avgjørende for barn i barnevernet uansett type utfordringer. Tjenestene må både unngå å la barnet styre for mye selv og unngå å sette for rigide grenser. Når det gjelder barn som uttrykker seg med sterke handlinger, er denne vurderingen ekstra vanskelig og ekstra viktig. Det er lett å trække feil, lett at feilvurderinger kan føre til svikt og alvorlige hendelser. Risikoen er stor.»

I rapporten «*Det å reise vasker øynene*» foretok Helsetilsynet en gjennomgang av 106 barnevernssaker.²² Helsetilsynet vurderte medvirkning i de ulike fasene av barneverntjenestens arbeid med disse barnevernssakene. Helsetilsynet fant at barneverntjenestene snakket med barna i alle faser av arbeidet, men at det i mindre grad gjøres når det planlegges og iverksettes hjelpetiltak, enn i undersøkelser og i beslutningsprosesser fram mot akuttvedtak eller begjæring om omsorgsovertakelse. Det framgår ikke at referater fra samtaler er drøftet med barna for å sjekke at de er enige i det som er nedskrevet. Selv om synspunktene er nedskrevet, er de ofte ikke tatt inn i barneverntjenestens vurderinger, eller brukt som argumentasjon fram til en beslutning. Det er i liten grad dokumentert om barna gis informasjon om rettigheter og prosesser i barneverntjenestens arbeid. Helsetilsynet finner videre at i saker der barn ikke er snakket med, går det ikke fram hvorfor og at det i mange saker gjøres for lite for å tilrettelegge for

²¹ [Når barn trenger mer. Omsorg og rammer. Rapport fra Helsetilsynet 9/2019](#)

²² Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernsaker. Rapport fra Helsetilsynet unummerert 2019: [Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernsaker. Rapport fra Helsetilsynet unummerert 2019](#)

samtaler med de yngste barna. Helsetilsynet mener disse forholdene reduserer barnets mulighet til reell medvirkning.

Svikt og svik

I NOU 2017: 12 *Svikt og svik - Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt* framgår det at barna i sakene hadde fått liten mulighet til å uttale seg om og medvirke i egen sak.²³ Bekymringsmeldinger om at barn kunne være utsatt for vold eller andre belastninger ble henlagt uten at det var blitt snakket med barna. I noen tilfeller ble saken lagt bort fordi foreldrene forsikret om at alt var i orden. Heller ikke i undersøkelser av omsorgssituasjonen ble det snakket med barna. I de tilfellene barna fikk uttale seg om omsorgssituasjonen, ble deres meninger og uttalelser ikke tillagt stor nok vekt av barneverntjenesten. Utvalget fant eksempler på at barn gjentatte ganger ga uttrykk for redsel og angst for en omsorgsperson, men at dette ikke ble tatt på alvor. Gjennomgangen viste også at samtalene med barnet ikke ble tilrettelagt slik at barnet kunne snakke fritt. Man snakket for eksempel med barn med foreldre eller annen familie til stede. Manglende mulighet til å uttrykke seg i egen sak, og ikke bli lyttet til, kan ha bidratt til at barna ble boende i en skadelig omsorgssituasjon.

Utvalget anbefalte blant annet at det innføres krav til innholdet i begrunnelsen ved henleggelse av en undersøkelsessak i barnevernloven, at det dokumenteres hvorvidt man har snakket med barnet og på hvilken måte, og eventuelt hvorfor man ikke har snakket med barnet. Utvalget anbefalte videre å tydeliggjøre barns rett til å bli hørt i relevant lovverk og at det gjennomføres et kompetanseløft i tjenestene om samtaler med barn.

Rapport fra OsloMet – praksis fra fylkesnemnda og lagmannsretter

På oppdrag fra Bufdir har OsloMet vurdert om praksis fra fylkesnemnder og lagmannsretter i perioden etter mars 2020 er i samsvar med Høyesteretts presiseringer av hva som er norsk rettstilstand. Blant annet har det vært undersøkt 32 lagmannsrettsdommer og 37 nemndsvedtak. Rapporten viser at det er en tendens til at barn under syv år ikke blir hørt i samsvar med deres rett til medvirkning.²⁴ Av vedtakene går det frem at alle barna som er over syv år, med et par unntak, har fått mulighet til å medvirke og bli hørt. I ganske mange av vedtakene som gjelder barn under syv år står det at barnet ikke er hørt på grunn av barnets alder. En av anbefalingene i rapporten er på denne bakgrunn at barn under syv år, som er i stand til å danne seg egne synspunkter, bør sikres bedre ivaretagelse av retten til medvirkning. Deres uttalelser bør også komme frem i avgjørelsene.

Rapport om akuttfasen

For å øke kunnskapen om kommunale barneverntjenesters arbeid i akuttsituasjoner, innhentet Bufdir en rapport fra NTNU og NORCE i 2020.²⁵ Rapporten viser at selv om de fleste barn er snakket med i forkant av en akuttplassering, betyr ikke det at medvirkning er godt ivaretatt. Det påpekes i rapporten at det er få saker som viser at barnets meninger om

²³ Utvalget hadde til sammen tilgang til informasjon om 57 utsatte barn.

²⁴ «Samvær etter omsorgsovertakelse – en undersøkelse av praksis fra fylkesnemnder og lagmannsretter», av Ingunn Festøy Alvik. OsloMet skriftserie 2021 nr. 4. [SAMVÆR ETTER OMSORGSOVERTAKELSE | Skriftserien \(oslomet.no\)](https://oslomet.no/SAMVÆR_ETTER_OMSORGSOVERTAKELSE_|Skriftserien_(oslomet.no))

²⁵ «Akutt for hvem – Akuttarbeid i kommunalt barnevern» av NTNU og NORCE rapportserie for sosialt arbeid, rapport nr. 4: [akutt for hvem akuttarbeid i kommunalt barnevern.pdf \(bufdir.no\)](https://oslomet.no/Akutt_for_hvem_akuttarbeid_i_kommunalt_barnevern.pdf_(bufdir.no))

egen situasjon er tillagt vekt i vurderinger, eller som viser at barnet har fått informasjon i forbindelse med flyttingen. Det at barna blir hørt om sine ønsker, er ikke tilstrekkelig for at de skal føle seg involvert. Dette gjelder særlig dersom de ikke samtidig er en del av prosessen med planlegging, får informasjon eller mulighet til å uttale seg om, når og hvordan flyttingen skal skje.

Flere av de barnevernsansatte beskrev at det var avgjørende for et godt akuttarbeid at barnevernsansatte hadde et barneperspektiv, og at barnas stemme burde vektlegges i større grad. Selv om det er tidspress i akutsituasjoner, anbefales det i rapporten at det så langt som mulig bør legges vekt på at barna og ungdommene får støtte til å forstå hva ulike løsningsalternativer betyr for dem. De bør få hjelp til å reflektere rundt sin situasjon og til å gjøre seg opp en mening, samt få hjelp til å forstå det som har skjedd og hva som skal skje videre, slik at de får en opplevelse av sammenheng og mening. Dette vil også bidra til at tilværelsen oppleves som mer forutsigbar, også etter hjemflytting, ettersom mange av barna som inngikk i studien ikke helt hadde forstått hvorfor akuttplasseringen hadde skjedd, og fryktet at det kunne skje igjen.

Det påpekes i rapporten at medvirkning er viktig i et forebyggingsperspektiv. Åpenhet, dialog, informasjon om barneverntjenesten og mulige hjelpetiltak kan bidra til å involvere familiene mer i en tidlig forebyggings- eller avvergingsfase. Rapporten viser videre at det er viktig for barna i en akutsituasjon at også foreldrene ivaretas, at de involveres i prosessen og at forholdene legges til rette for at de kan uttrykke hva som er viktig for seg.

Rapporten beskriver også hvordan innvandrerfamiliers medvirkning er vanskelig på grunn av problemer med bruk av tolk, særlig i kommunikasjonen med foreldrene. Dette var knyttet til manglende tolkebruk, varierende kvalitet på tolker, og at foreldre ikke stolte på at enkelte tolker overholdt taushetsplikten, og dermed lot være å dele sensitiv informasjon med barnevernet. En av anbefalingene i rapporten er at barneverntjenesten tidlig i kontakten med foreldrene har dialog om behovet for tolk, samt hvordan bruken av tolk skal evalueres gjennom prosessen. Målet må være å engasjere tolker som foreldrene opplever at de forstår og stoler tilstrekkelig på til at de tør å dele informasjon med barneverntjenesten.

3.3 Departementets vurderinger og forslag

3.3.1. Innledning

I kapittel 3.2.2 foran er utfordringsbildet for barns medvirkning i barnevernet generelt beskrevet. Kort oppsummert er det utfordringer i den faktiske gjennomføringen av retten til medvirkning. Barnet blir ikke involvert i tilstrekkelig grad, de føler ikke selv at de blir hørt, dokumentasjonen av medvirkning er ikke god nok, og det er en rekke faktiske hindre for gjennomføringen, eksempelvis i akutte situasjoner.

Blant annet viser rapporten om medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid at noen barn undret seg over at det ble snakket så mye om hverdagen deres, og så lite om det saken egentlig gjaldt, for eksempel om foreldres rusproblemer.²⁶ Noen visste heller ikke hva saken deres hadde endt med. Når barna ikke har fått lov til å snakke om hvordan de har det, og hva

²⁶ Rapportene det henvises til i avsnittet er nærmere beskrevet i kapittel 3.2.2.

som er viktig for dem, og de har heller ikke blitt informert godt nok, har ikke barna fått oppfylt sin grunnleggende rett til å medvirke. Helsetilsynets landsomfattende tilsyn for 2020 og 2021 underbygger også at arbeidet med barns medvirkning gjennomgående er for dårlig i mange barnevernstjenester. Rapporter som Svikt og svik viser eksempler på at barn ikke har blitt tatt på alvor, på tross av at de gjentatte ganger har gitt uttrykk for redsel og angst for en omsorgsperson.

Basert på denne kunnskapen mener departementet at fokuset på barns rett til å bli hørt og bli tatt på alvor, må styrkes ytterligere. Barnefaglig kunnskap viser at det særlig er to viktige forutsetninger for at barnet skal være i stand til å snakke fritt. Disse er tilpasset informasjon som barnet forstår, og at barnet føler seg trygg. Departementet foreslår på denne bakgrunn å forklare mer konkret hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for at barnet skal få nødvendig støtte til å få oppfylt sin rett til å medvirke fritt.

Formålet med dette forslaget er å gi barneverntjenesten et bedre faglig verktøy for barns medvirkning, og at barn på denne måten skal få styrket sin rettssikkerhet. Ny forskrift om medvirkning har derfor en mer omfattende ordlyd enn gjeldende forskrift om medvirkning og tillitsperson. Stortinget har også vedtatt en utvidelse av eksisterende ordning om tillitsperson. Dette forklares nærmere i kapittel 4.2.

Medvirkning er et koblingsbegrep som beskriver flere forhold, og det er etter departementets oppfatning mer enn at barnet får mulighet til å snakke og blir hørt. Det er også et begrep som betyr noe annet og mer enn at barnevernstjenesten skal samarbeide med barnet. I begrepet ligger det at barnevernet aktivt skal tilrettelegge for å involvere barnet gjennom hele saken. Det betyr også at barn skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon, og få mulighet til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Det ligger også i medvirkningsretten at barn skal bli lyttet til, og at barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

I forskriftens kapittel 1 foreslås generelle bestemmelser om medvirkning. Dette omhandler forskriftens formål og virkeområde. Kapittel 2 gjelder barnets rett til medvirkning i barnevernet. Her foreslås å forskriftsfeste hva barnet har rett til, og grunnleggende forutsetninger som må være på plass for at barnet skal kunne medvirke, samt dokumentasjonskrav. I forskriftens kapittel 3 foreslås omhandlet særskilte regler om barnets tillitsperson. Kapittel 4 gjelder gjennomføring av barnets medvirkning når saken behandles i barneverns- og helsenemnda. Og kapittel 5 gjelder iverksettelse av forskriften.

Barnevernstjenesten er i hovedsak en hjelpetjeneste som skal gi barn og familier hjelp til å håndtere utfordringer i familielivet. Barnevernstjenesten har et ansvar og plikt til å iverksette barnevernstiltak. Barnevernets tiltak skal være til barnets beste. Og barnets mening er et sentralt moment i vurderingen av barnets beste, jf. ny barnevernslav § 1-3. Men barnevernet har også en plikt til å ivareta foreldres rettigheter, som deres rett til privatliv, rett til familieliv, og retten til kontradiksjon. Barnets rett til å medvirke er én av flere rettigheter, som i noen tilfeller kan synes å stå i konflikt med eksempelvis foreldrenes rettigheter. Det kan være krevende å balansere alle hensyn og rettigheter mot hverandre på en best mulig måte. For at barnevernsprosessen skal gå best mulig, bør barnevernstjenesten etablere et godt

samarbeid med foreldrene. For barnas evne til å medvirke kan det også være viktig for barnet å se at foreldrene ivaretas.²⁷

I departementets forslag til forskrift stilles mer konkrete krav til hvordan barnet skal støttes til å medvirke, sammenliknet med dagens forskrift. Departementet foreslår tre bestemmelser i §§ 3 til 5 som til sammen viser innholdet i medvirkningsretten, og hvilke rettigheter barn har til å medvirke i egen barnevernssak. Disse bestemmelsen er nærmere beskrevet i kapittel 3.3.4 til 3.3.6.

Når barnevernet involverer barnet, og skaper forståelse og trygghet hos barnet, legges det et viktig grunnlag for medvirkning. Samtidig har departementet lagt vekt på at kravene i ny forskrift må balanseres på en slik måte at barnevernet ikke bindes opp i nye rutiner som er tidkrevende og skaper unødvendig forsinkelse i en god saksbehandling. Det viktigste for barnets medvirkning vil være at barnet forstår sin egen situasjon, og at barnet føler seg sett og trygg i situasjonen. Formålet med forslaget er dermed ikke at medvirkning skjer ved at barnevernet krysser av på en sjekkliste. Det vil heller ikke være mulig å legge godt nok til rette for faktorene som foreslås i forskriften i alle situasjoner hvor barn skal medvirke. Noen av punktene kan være utfordrende å få til i alle saker, men departementet foreslår at barnevernet «så langt det er mulig» skal søke å legge til rette for gode forberedelser slik forskriften angir i eksempelvis §§ 4 og 5. Barnevernet må ha kompetanse om hva som skal til for at barnet skal få uttale seg fritt, og etter forholdene legge best mulig til rette for dette. Departementet mener at økt kunnskap og praktiske ferdigheter i barnevernstjenesten vil føre til at barnet ivaretas på en bedre måte, og får en større mulighet til å påvirke sitt eget liv. Ny barnevernslov inneholder bestemmelser som tydeliggjør og presiserer barnevernets plikt til å dokumentere og begrunne de vedtak som treffes. Disse følges videre opp i dette forslaget til forskrift.

Departementet jobber med faglig utvikling av tematikken om barns medvirkning i arbeid med kompetanseheving og arbeid med å innføre rutiner for å snakke med barn. Det stilles særskilte kompetansekrav til ansatte i barnevernstjenesten som skal utføre kjerneoppgaver, i tillegg til leder og stedfortredende leder, jf. ny barnevernslov § 15-6. Det stilles også kompetansekrav for fagpersonell og leder på barnevernsinstitusjoner, jf. ny barnevernslov § 10-16. Kravene skal oppfylles innen 2031. På bakgrunn av dette er det opprettet to nye barnevernsfaglige mastergrader. Ved endt utdanning skal studentene ha avansert kunnskap om relasjonskompetanse, kommunikasjon, medvirkning og samarbeid med både barn og foreldre. De skal også kunne bruke relevante metoder for medvirkning og samtaler med barn. I tillegg er medvirkning en del av de andre tiltakene i kompetansesatsingen i barnevernet, da særlig gjennom videreutdanninger og tjenestetøtteprogrammet.

Helsedirektoratet har som oppfølging av utredningen Svikt og svik, utarbeidet en Nasjonal faglig retningslinje til kommunene om tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge. Denne retningslinjen er også relevant for barnevernstjenestene.²⁸ RVTS har på oppdrag fra Bufdir

²⁷ Se beskrivelsen av rapporten «Akutt for hvem – Akuttarbeid i kommunalt barnevern», i kapittel 3.2.2 foran.

²⁸ <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/tidlig-oppdagelse-av-utsatte-barn-og-unge>

utarbeidet et digitalt opplæringsprogram om samtaler med barn, hvor det blant annet tilrettelegges for praktiske øvelser på samtaler med barn om vanskelige tema.²⁹

Departementet har gitt Bufdir i oppdrag å utvikle en faglig anbefaling om barn og unges medvirkning i tiltak, herunder vurderingskriterier for å vekte barnets synspunkter opp mot andre hensyn. Bufdir vil innarbeide slike anbefalinger i nytt digitalt saksbehandlingssystem (BFK), som er et faglig rammeverk for å støtte ansatte i det kommunale barnevernet. BFK vil også inneholde veiledning for barnevernstjenestene i å gjennomføre medvirkning i praksis, for å bidra til å sikre medvirkning gjennom hele prosessen. Innholdet i BFK gjøres tilgjengelig digitalt gjennom DigiBarnevern og vil være klart til å kunne benyttes i fremtidige fagsystemer ved utgangen av 2022.

3.3.2. Formål

Departementet foreslår at det av formålsbestemmelsen i ny forskrift fremgår at formålet er å styrke barnets medvirkning og innflytelse i sin egen barnevernssak, jf. § 1. Medvirkning skal styrke barnets rettssikkerhet, og bidra til riktige avgjørelser. Vårt kunnskapsgrunnlag viser at det er barn som ikke får oppfylt sin grunnleggende rett til å medvirke i sin egen sak. I rapporten om barnevernets undersøkelsesarbeid fant forskerne at barnevernet kun hadde snakket med barna i 60 % av sakene. For barn over seks år hadde barnevernet samtale med vel 73 % av barna. Det ble kun funnet skriftlige begrunnelser for hvorfor det ikke ble snakket med barna i en femdel av sakene.³⁰

Videre skal forskriften bidra til å styrke kunnskapen om hvor viktig det er for barn å medvirke, og hvilke viktige forutsetninger som må oppfylles for å sette barnet i stand til å si sin mening. Formålet med forskriften er dermed også å bidra til at avgjørelser som fattes får frem barnets perspektiv, og er til barnets beste. Dette forutsetter at barnevernet tilrettelegger for at barnet forstår hva som sies og hva som skjer, og involverer barnet aktivt i sin egen sak.

3.3.3. Hvem forskriften gjelder for

Forskriftens virkeområde foreslås inntatt i § 2. Forskriften gjelder innenfor virkeområdet til barnevernsloven, jf. lovens § 1-2. Dette betyr at den gjelder for barn under 18 år, men også for unge som mottar tiltak om ettervern etter barnevernsloven. I forskriftens § 2 er det foreslått inntatt at forskriften gir rettigheter til barn og unge i egen barnevernssak. For øvrig i forskriften brukes for enkelthetsskyld kun betegnelsen «barn» eller «barnet». Forskriften vil gjelde gjennomgående for hele barnevernssaken.

De geografiske begrensningene som er oppgitt i lovens § 1-2, vil også gjelde forskriften. Det betyr at forskriften som hovedregel gjelder for barn som har sitt vanlige bosted i Norge og oppholder seg her, men med unntaksreglene som følger av denne lovbestemmelsen.

Det foreslås i § 2 at forskriften forplikter enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter barnevernsloven. Dette medfører at blant annet barnevernstjenestens ansatte,

²⁹ <https://www.snakkemedbarn.no/om-snakke-sammen/>

³⁰ Se nærmere omtale av rapporten «Barnevernets undersøkelsesarbeid – fra bekymring til beslutning» i kapittel 3.2.2.

institusjonsansatte og de som utøver tilsyn vil være omfattet av denne forskriften. Gjennomgående i høringsnotatet og i forskriftsteksten brukes begrepet «barnevernet». Dette er ment å omfatte alle organer som har oppgaver etter barnevernsloven. Det omfatter både kommunalt og statlig barnevern som Statsforvalter og Bufetat. Det vil gjelde statlige institusjoner og private og kommunale institusjoner godkjent av statlig regional barnevernmyndighet. Forskriften gjelder også for barneverns- og helsenemnda, og denne prosessen er særlig regulert i et eget kapittel i forskriften.

Barnevernstjenesten vil likevel ha et hovedansvar i barnevernssaken. Det innebærer et særlig ansvar for å ivareta barnets beste gjennom hele saksgangen, gi barnet tilpasset informasjon, samt sørge for at barnets rett til medvirkning kontinuerlig oppfylles. Dette fritar likevel ikke ansvaret for andre instanser som er inne i saken. For eksempel har Bufetat et selvstendig ansvar for at medvirkning er ivaretatt ved valg av institusjon, og barneverns- og helsenemnda for saker som behandles i nemnda.

Dersom barnet bor på institusjon vil medvirkningen i utøvelsen av omsorgen for barnet være en annen situasjon enn den medvirkningen som skal skje før et vedtak fattes. Situasjonen må ses i lys av dette, og tilpasses. Det vil være egne særskilte regler for barnets medvirkning gjennom institusjonsoppholdet i institusjonsregelverket.

Fosterhjem er private hjem som ivaretar omsorgen for barn på grunnlag av vedtak etter barnevernsloven. I forslaget til medvirkningsforskrift oppstilles blant annet ganske omfattende dokumentasjonskrav i § 6. Slike krav vil være svært krevende og lite hensiktsmessig for fosterforeldre å gjennomføre ved utøvelsen av den daglige omsorgen for et barn. Når det offentlige skal ta bestemmende beslutninger overfor et barn, vil slike dokumentasjonskrav imidlertid ha en viktig funksjon. Departementet understreker at barn i fosterhjem vil ha den samme retten til å bli hørt som alle andre barn, men at de formelle kravene må tilpasses en situasjon i fosterhjemmet. Departementet vil vurdere regulering av barns rett til medvirkning i fosterhjem i forslag til ny fosterhjemsforskrift.

Det foreslås at forskriftens kapittel 4 skal regulere hvordan barnets rett til å medvirke skal gjennomføres når saken står for barneverns- og helsenemnda. Det gjelder hvem som har ansvaret for å sørge for at barnets medvirkning gjennomføres, og så videre. Når saken står for nemnda, vil enkelte barn ha innvilget partsrettigheter, jf. ny barnevernslov § 12-3. Et barn med partsrettigheter vil ha flere prosessuelle rettigheter enn barn uten. Blant annet medfører partsrettigheter rett på egen advokat, tilgang til sakens dokumenter og møterett under nemndsbehandlingen. De generelle reglene om medvirkning vil fortsatt gjelde for barn som er part, men ikke alle bestemmelser vil passe helt når saken står for nemnda. Det foreslås derfor inntatt i forskriftens § 2 en passus om at kapittel 2 og 3 gjelder for barneverns- og helsenemnda så langt det passer. De alminnelige domstolene vil ikke omfattes av denne forskriften. Men domstolene vil uansett være forpliktet til å ivareta barns medvirkning etter de generelle reglene om medvirkning som er nedfelt i Grunnloven og barnekonvensjonen.

3.3.4. Rett til å bli hørt

Barnet skal bli hørt og lyttet til

Departementet foreslår en overordnet bestemmelse i forskriftens § 3 om retten til å bli hørt. Barnet skal bli lyttet til og barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Dette er en henvisning til det generelle prinsippet om retten til å bli hørt i Grunnloven § 104, og Barnekonvensjonen artikkel 12. Barnet skal støttes og forberedes på en slik måte at de er i stand til å fritt si sin mening. Dette utdypes nærmere i forskriftens §§ 4 og 5.

Departementet viser til rapporten om medvirkning i barnevernets undersøkelse, hvor forskerne fant at de fleste samtalene barnevernet hadde med barnet dreide seg om å snakke med barnet med tanke på å belyse saken og undersøke forholdene i hjemmet.³¹ Kun i en tredjedel av samtalen var det dokumentert at formålet med samtalen var å innhente barnets mening. Å snakke med barnet kun med sikte på informasjonsinnhenting i saken, vil ikke oppfylle barnets rett til å bli hørt. Rapporten viser også at samtaler med barnet hadde betydning for hvilke tema barnevernet ble bekymret for etter endt undersøkelse. Undersøkelsen konkluderte oftere med tiltak når det hadde vært samtale med barnet, enn når det ikke hadde vært samtale. Dette er et eksempel på at barnets rett til å bli hørt og samtalen med barnet har en viktig funksjon for utfallet av barnevernssaken.

Medvirkning er et vanskelig ord for barn å forstå, og ordet er lite brukt i dagligtalen. Begrepet medvirkning brukes verken i FNs barnekonvensjon artikkel 12 eller i Grunnloven § 104. Retten til medvirkning i barnevernssaker springer like fullt ut fra disse bestemmelsene, og departementet legger til grunn at retten til medvirkning inneholder det samme som «retten til å bli hørt». Begrepet medvirkning er nærmere forklart i kapittel 3.3.1.

Barn har rett til å bli hørt i alle forhold som vedrører barnet etter barnevernsloven, i hele sakens forløp. Hva som vedrører barnet må vurderes konkret, men generelt sett vil dette bety beslutninger som har betydning for det endelige resultatet i barnevernssaken, forhold som vil påvirke barnets livssituasjon eller som vil ha betydning for hvordan saken håndteres overfor barnet. Eksempler vil være beslutning om hva slags hjelpetiltak som skal settes inn mot familien, om omsorgsovertakelse er nødvendig, om barnet skal bo i fosterhjem eller i institusjon ved omsorgsovertakelse, ved valget av fosterhjem eller valg mellom ulike institusjoner. Et annet eksempel hvor barnets mening vil være særlig viktig, er ved fastsettelse av samvær med foreldre etter en omsorgsovertakelse, og vurdering av kontakt med biologisk familie for øvrig. I alle disse situasjonene er det avgjørende at barnet blir informert godt nok til å forstå hva ulike alternativer innebærer, og hvordan deres mening blir vektet. Retten til informasjon beskrives nærmere i kapittel 3.3.5. under.

Departementet understreker at barns deltakelse i møter ikke nødvendigvis er det samme som at de får medvirke. Dette må ses i sammenheng med retten til å få forståelig informasjon, og at barnet blir hørt under trygge omstendigheter sett fra barnets perspektiv.

Barnevernet må vise forståelse og tålmodighet dersom barnet skifter mening i løpet av saken. Barnet har ikke nødvendigvis full oversikt over egen sak og forholdene rundt, og det

³¹ Rapporten beskrives nærmere i kapittel 3.2.2.

kan ikke forventes at et barn evner å gi et endelig svar på vanskelige og alvorlige spørsmål om sitt eget beste. Barnets modenhet og utvikling kan medføre at barnet endrer oppfatning eller ombestemmer seg. Dette krever at mottakeren ser igjennom skiftende meninger, støtter barnet i det nivået barnet er på, blant annet gjennom å forklare for barnet slik at det forstår mest mulig av sin egen situasjon. En barnevernssak kan også pågå over lang tid, der forhold både hos barnet og situasjonen for øvrig ofte kan endre seg underveis. Dette vil kunne påvirke barnets meninger og perspektiver. I tillegg kan barnet endre standpunkt til hvorvidt han eller hun ønsker å uttale seg i det hele tatt. Selv om barnet på et tidspunkt ikke ønsket å uttale seg, kan dette på kort tid ha endret seg. Dette understreker betydningen av at barnet får tilbud om å medvirke gjennom hele prosessen, ved jevnlige barnesamtaler, slik at barnevernet fanger opp barnets syn etter hvert som både barnet og saken utvikler seg.

Medvirkning til barnets beste

Det følger av ny barnevernslov § 1-3 at barnets mening er et sentralt moment i vurderingen av barnets beste.³² FNs barnekomité har uttalt at en forsvarlig vurdering av barnets beste først kan skje når barnet har fått anledning til å uttale seg, og det er lagt tilstrekkelig vekt på barnets synspunkter. Barnekomiteen uttaler videre at de to prinsippene utfyller hverandre; barnets beste skal være målet, og fremgangsmåten for å nå dette målet er å høre på barnet.³³

Det er ikke i utgangspunktet gitt noe unntak fra retten til medvirkning i regelverket. Dette innebærer at barnet skal få adgang til å uttale seg om saken sin. Når samtalen med barn gjennomføres, skal barnets beste stå i fokus. Samtalen skal gjennomføres med oppmerksomhet og kunnskap, og vise respekt for at barnet kan stå i en lojalitetskonflikt. Barnet skal ikke presses eller ledes til konklusjoner. Som utgangspunkt skal ikke den voksnes vurdering eller oppfatning om at barnet må skjermes, avskjære barnets rett til å vurdere dette spørsmålet selv. I barnekomiteens generelle kommentar om retten til å bli hørt, står det blant annet:

«Partene må være oppmerksom på de potensielle negative konsekvensene av en tankeløs praktisering av denne rettigheten, særlig i tilfeller der det er snakk om små barn, eller der barnet har vært offer for en straffbar handling, seksuelt misbruk, vold eller andre former for mishandling. Partene må treffe alle nødvendige tiltak for å sikre at retten til å bli hørt blir praktisert på en måte som sikrer full beskyttelse for barnet.»³⁴

Selv om de to prinsippene medvirkning og barnets beste utfyller hverandre, skal barnevernets tiltak være til barnets beste, jf. ny barnevernslov § 1-3. Dersom barnets beste i en gitt situasjon tilsier at barnet ikke skal få tilbud om å bli hørt, skal dette være avgjørende. Barnets beste kan også tilsi en tilpasning til barnets behov. I særskilte tilfeller kan barnets beste tilsi at en samtale ikke skal gjennomføres. Dersom barnevernet etter en faglig og objektiv vurdering, vurderer at barnet kan ta skade av å få informasjon eller gjennomføre en samtale, skal barnet ikke høres. I de aller fleste tilfeller vil dette imidlertid heller være et

³² Jf. barnevernslovens § 1-3.

³³ Barnekomiteens generelle kommentar 12, avsnitt 74.

³⁴ Barnekomiteens generelle kommentar 12, avsnitt 21

spørsmål om hvordan man gir informasjon og for øvrig tilrettelegger for en skånsom involvering og høring av barnet.

I en Høyesterettskjennelse fra 2019 vurderte Høyesterett om retten til medvirkning kan komme i konflikt med barnets beste. Saken gjaldt barnets rett til å bli informert og å uttale seg i sak om endring av samvær.³⁵ I kjennelsen er det vist til at barnevernloven av 1992 § 4-1 om barnets beste, innebærer at det i helt spesielle situasjoner må kunne gjøres unntak fra eller tilpasninger i plikten til at barn skal informeres og gis anledning til å uttale seg. Høyesterett uttalte at en helt unntaksfri plikt til å høre barnet vil passe dårlig med dette prinsippet dersom dette skulle gjelde helt uavhengig av eventuelle skadevirkninger. Det er også vist til at både det generelle forsvarlighetskravet i dagens barnevernlov og lovens formålsbestemmelse setter grenser for når barnet må høres. Høyesterett legger til grunn at verken barnekonvensjonen artikkel 12, kommentarer fra FNs barnekomité til denne bestemmelsen eller Grunnloven § 104 kan gi grunnlag for noen annen forståelse. Departementet understreker at et slikt unntak fra barnets rett til å medvirke av hensyn til barnets beste, må tolkes snevert. Når det gjelder medvirkning i en akuttsituasjon, viser departementet til tidligere uttalelser om at det av hensyn til barnets beste må kunne gjøres en tilpasning av hvordan barnets rett til å medvirke skal gjennomføres i slike tilfeller.³⁶

Retten til medvirkning innebærer også rett til tilpasset informasjon. Selv om det i et gitt tilfelle kan fremstå som motstridende til barnets beste å uttale seg i en prosess, kan barnet likevel ha stor nytte av å få relevant informasjon om saken sin. I lys av barnets behov for å forstå situasjonen sin, få oversikt og føle kontroll i livet, slik dette er redegjort for i kapittel 2.2 om medvirkning gjennom trygghet og forståelse, kan det likevel være til barnets beste å bli involvert i saken. På denne bakgrunn foreslås å forskriftsfeste i § 3 første ledd siste setning at retten til å bli hørt skal praktiseres på en forsvarlig måte for barnet. Dersom barnet ikke har fått anledning til å uttale seg, skal dette begrunnes og dokumenteres, jf. forslag til forskrift § 6 annet ledd.

I rapporten «Fra bekymring til beslutning» nevnes noen eksempler på tilfeller der det ikke er naturlig å høre barnet. Det kan være administrative eller praktiske grunner, for eksempel når saken er overført til et annet kontor eller at det ikke har vært mulig å få tak i familien på grunn av lengre opphold i utlandet. Departementet slutter seg til at sakens art i noen få tilfeller kan tilsa at barnet ikke trenger å høres, men dette må vurderes i et godt faglig skjønn, og konkret sett opp mot alvorlighetsgraden av saken.

I Helsetilsynets rapport «Omsorg og rammer» beskrives en sak hvor ungdom har fått for vide rammer, og bestemt for mye selv. Helsetilsynet skriver at «Tjenestene må både unngå å la barnet styre for mye selv og unngå å sette for rigide grenser.» Denne saken er et eksempel på at barnets rett til medvirkning kan misforstås. Medvirkning betyr ikke at barn skal bestemme selv, men at ansvarlige voksne setter rammer rundt barnet, og gjør at barnet er trygt nok til å kunne fortelle fritt om egne ønsker. Barnets meninger må håndteres på en måte som også viser omsorg for barnet, gjennom forståelse, informasjon og trygging av barnet. Det vil som utgangspunkt være til barnets beste å få uttrykke sin mening, men det vil

³⁵ HR-2019-2301-A

³⁶ Prop. 169 L (2016-2017) kapittel 6.4, særlig side 44 og 45.

ikke alltid være til barnets beste å få viljen sin. Mange barn vil ikke være modne nok eller ha tilstrekkelig innsikt i sin egen situasjon til å forstå hva som er best for dem på kort og lang sikt. Disse vurderingene av barnets beste skal også dokumenteres av barnevernet, og barnet skal få forståelig informasjon om den vurderingen som er gjort, se kapittel 3.3.7.

Barnet velger selv om det skal uttale seg

Det er frivillig for barnet å medvirke, og barnet kan dermed velge å ikke uttale seg. Det kan være vanskelig for barnet å snakke fritt, for eksempel kan barnet føle at det står i en lojalitetskonflikt til sine foreldre. Selv om barneverntjenesten har forberedt barnet godt, kan det derfor hende at barnet likevel ikke ønsker å uttale seg. Uansett årsak så skal barnevernet respektere at barnet ikke ønsker å snakke. Det foreslås derfor å forskriftsfeste i § 3 annet ledd at barnet skal gis tilbud om å medvirke, men barnet velger selv om det ønsker å uttale seg. Barnevernstjenesten skal dokumentere dette og eventuelt barnets begrunnelse for hvorfor det ikke vil medvirke, jf. forslaget § 6 om dokumentasjon.

Dersom barnet velger å medvirke, kan noen barn misforstå retten sin og tro at medvirkning betyr at barnet skal bestemme utfallet av saken. At barnet opplever at det ikke får viljen sin betyr ikke nødvendigvis at barnet ikke har medvirket. Men dersom sakens resultat blir annerledes enn barnet selv ønsket, skal det alltid forklares hvordan det er tatt hensyn til barnets mening, og hvorfor utfallet ikke ble slik barnet ønsket. Det er også viktig å forklare til barnet på forhånd at barnet ikke står til ansvar for resultatet når det velger å uttale seg. Dette kan være viktig for å unngå at barnet føler skyld for resultatet.

Barn har rett til å ta kontakt med barnevernstjenesten

Departementet viser til at Stortinget ved vedtakelse av ny barnevernslov, la inn følgende formulering i § 1-4 første ledd: «Barn har rett til å uttale seg til barnevernet uavhengig av foreldrenes samtykke, og uten at foreldrene informeres om samtalen på forhånd».

At dette nå fremkommer av loven er ikke en endring av gjeldende rett, i den forstand at barn når som helst kan kontakte barnevernstjenesten på eget initiativ, uten at de selv har informert sine foreldre på forhånd. For eksempel kan en bekymringsmelding komme fra barnet selv. Et annet eksempel er et barn som bor på institusjon når som helt kan ta kontakt med både barneverntjenesten og statsforvalteren for å ta opp noe som barnet mener bør endres.

Hva barnevernet skal gjøre med de opplysningene barnet har gitt, vil avhenge av hvilken fase saken er i, og om foreldrene har omsorgen for barnet eller ikke. Dersom et barn tar kontakt på egenhånd, må barnevernstjenesten vurdere om dette er en bekymringsmelding som skal følges opp med undersøkelser. Det følger av ny barnevernslov § 2-2 at dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag til å iverksette tiltak etter loven, skal barnevernstjenesten undersøke forholdet.

Barnelova regulerer hvem som har foreldreansvar og innholdet i dette ansvaret. Før en eventuell omsorgsovertakelse, når saken er i en undersøkelsesfase, er det foreldre med foreldreansvar som tar beslutninger på vegne av sitt barn. Foreldre har også etter EMK rett til et særskilt vern for sitt privatliv og familieliv. På den ene siden har barn både rett til å snakke med barnevernet, uttale seg fritt, og rett til privatliv. På den andre siden har barnets foreldre

behov for informasjon om hva barnet har sagt, for å ivareta sitt omsorgsansvar for barnet og egne interesser i en eventuell barnevernssak. Barnevernet må derfor, i sin videre håndtering, veie disse interessene opp mot hverandre. Foreldrenes rett til kontradiksjon og få fortelle sin versjon av saken, er ofte avgjørende for at barnevernstjenesten skal få opplyst saken tilstrekkelig. Departementet mener at barnelova og menneskerettslige forpliktelser tilsier at barnevernet som hovedregel skal informere foreldrene etter at et barn har tatt kontakt om forhold i familien, når dette resulterer i en undersøkelse. Barneverntjenesten må gjøre en selvstendig vurdering av hvilken informasjon som er nødvendig å videreformidle til foreldrene for at de skal kunne ivareta foreldreansvaret.

Dette må også gjøres en større vurdering i lys av prinsippet om barnets beste. For eksempel kan det være fare for at barnet kan ta skade av at foreldrene får slik informasjon, dersom foreldrene kan utsette barnet for vold. I slike tilfeller vil det å snakke med barnet uten at foreldrene informeres i etterkant, være nødvendig og avgjørende for å beskytte barnet for ytterligere vold og overgrep. Barnevernstjenesten må i slike tilfeller raskt vurdere eventuelle videre skritt, for eksempel om det er behov for en akutt omsorgsovertakelse. Barnevernstjenesten må også dokumentere sine vurderinger.

Departementet viser i denne forbindelse til at det i ny barnevernslov er adgang til å begrense retten til partsinnsyn, jf. ny lov § 12-6. Foreldre vil kunne nektes innsyn i sakens dokumenter blant annet dersom innsyn kan utsette barnet for fare eller skade. Dersom det besluttet at foreldrene skal informeres om opplysningene som barnet har gitt, skal barnet informeres om dette, jf. ny barnevernslov § 1-4 annet ledd.

En annen situasjon er om barnevernet, som ledd i en undersøkelse, selv ønsker å snakke med barnet uten at foreldrene er informert. Barnevernstjenesten har som hovedregel plikt til å informere og samarbeide med foreldrene. Informasjon vil være viktig for å etablere tillit og gjøre samarbeidet med foreldrene mulig. Å samtale med et barn uten foreldrenes samtykke, vil innebære et stort ansvar. Departementet viser til at hovedregelen er at foreldrene informeres om slike samtaler, og gis mulighet til å samtykke.³⁷

I enkelte saker kan det også hende at foreldrene er informert om samtalen, men at barnevernet mener det er nødvendig å snakke med barnet uten at foreldrene er til stede. Dette har barnevernstjenesten anledning til, jf. ny barnevernslov § 2-2 femte ledd.

Tilpasning til barnets forutsetninger

FNs barnekomité påpeker i sine avsluttende merknader til Norges femte og sjette periodiske rapport at Norge må øke innsatsen for å styrke overholdelsen i praksis av barnets rett til å bli hørt, særlig når det gjelder barn som i større grad risikerer utestenging i dette henseendet, som for eksempel barn med nedsatt funksjonsevne, yngre barn og innvandrere-, asylsøker- og flyktningbarn.³⁸ Departementet viser til at barnekomiteen i sin generelle kommentar legger til grunn at en fullstendig gjennomføring av artikkel 12 forutsetter anerkjennelse av og

³⁷ Problemstillingen er omtalt i Prop. 133 L (2020-2021) se kapittel 8.2.5.3.

³⁸ FNs barnekomité's avsluttende merknader til Norges femte og sjette periodiske rapport, anbefaling i punkt 14.

https://www.regjeringen.no/contentassets/87e11af6044b4c45923d2830d2d6b144/concluding-observations---4-juli---crc_c_nor_co_5-6_31367_e_no-004.pdf

respekt for ikke-verbale former for kommunikasjon, herunder lek, kroppsspråk, ansiktsuttrykk og tegning og maling, som små barn gjerne viser sin forståelse og sine valg eller preferanser gjennom.³⁹

I ny forskrift § 3, fjerde ledd foreslås å regulere særlig at retten til å bli hørt skal tilpasses barnets forutsetninger. Det må også tilrettelegges for kommunikasjon med yngre barn, og barn som av ulike grunner har vansker for å uttrykke seg. Barnet skal kunne snakke sitt eget morsmål, og kan også uttrykke seg ikke-verbalt.

Departementet understreker at det vil kreve mer av barnevernet når barn med språklige eller kognitive barrierer skal medvirke. Men å unngå å snakke med barna utelukkende på grunn av slike barrierer, kan vanskelig ses som akseptabelt. Forskning viser at barn med nedsatt funksjonsevne oftere blir utsatt for vold enn jevnaldrende uten nedsatt funksjonsevne.⁴⁰ Dermed blir det særlig viktig å legge til rette for at denne gruppen barn får mulighet til å formidle sine opplevelser. Departementet viser til at det følger av ny barnevernslov § 1-8 at barnevernet skal ta hensyn til barnets etniske, kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn i alle faser av saken. Samiske barns særskilte rettigheter skal ivaretas. Dette presiseres imidlertid også av informasjonshensyn i forskriftsteksten, jf. forslag til forskrift § 3 fjerde ledd.

3.3.5. Rett til å få forståelig informasjon

Informasjon som forutsetning for medvirkning

Helsetilsynets landsomfattende tilsyn for 2020 og 2021 viser at barnet i mange tilfeller ikke er informert om innholdet i bekymringsmeldingen, selv om dette berører barnet direkte. Departementet viser også til rapporten om medvirkning i barnevernets undersøkelser. En av anbefalingene i rapporten er bedre dokumentasjon på hvordan barnets mening blir vektlagt, og bedre rutiner og strukturer som sørger for at barnet både kan få informasjon og gi uttrykk for sine meninger gjennom hele beslutningsprosessen. Barneombudets rapport om medvirkning viser at mangel på tilgang til rett og forståelig informasjon kan være et systematisk hinder for barns medvirkning. En av anbefalingene fra Barneombudet i rapporten er derfor at barn og unge må få god og tilpasset informasjon.⁴¹

For å være i stand til å utøve sin rett til å medvirke, er det en grunnleggende forutsetning at barnet forstår hva som skjer i saken, og den informasjonen som blir gitt. Departementet foreslår i utkast til ny forskrift § 4 å understreke barnevernets ansvar for å tilrettelegge prosessen, slik at barnet settes i stand til å medvirke. Formålet er å øke barnevernstjenestens bevissthet om betydningen av informasjon til barnet. Bedre informasjon til barnet vil bidra til at barnet forstår sin egen situasjon, og støttes til å være en aktiv deltager i sin egen barnevernssak. Forståelse for situasjonen vil også bidra til økt forutsigbarhet og en følelse av kontroll for barnet. For å øke tryggheten hos barnet er det av særlig betydning å gi tilrettelagt og forståelig informasjon om saken, og forklare hva som

³⁹ En nærmere beskrivelse av barnekomiteens generelle kommentar er gitt i kapittel 3.1.1.

⁴⁰ F.eks. Jones et al., 2012.

⁴¹ Begge rapportene er nærmere omtalt i kapittel 3.2.2.

foregår i barnets livssituasjon. Denne tryggheten er avgjørende for at barnet skal være i stand til både å ta til seg informasjon, og for å kunne uttale seg på et opplyst grunnlag.⁴²

For å gi barnevernet et verktøy som setter barnet i stand til å medvirke, foreslår departementet å konkretisere hvilken informasjon barnet trenger for å forstå saken og egen rolle, og skape trygghet ved å forberede barnet til samtalen. Punktlisten som foreslås i forskriftens § 4 annet ledd er ment som et veiledende rammeverk for samtaler der barn skal uttale seg, som del av en premisslegging i innledningen av en samtale. Dette er en endring fra gjeldende forskrift, men innebærer ikke en endring i retten til medvirkning. Bestemmelsen er ikke uttømmende, men lister opp sentral informasjon barnevernet bør gi for at barnet skal forstå sin egen sak og sine rettigheter, og dermed gi barnet så mye forutsigbarhet som mulig. Dette bidrar også til å trygge barnet i samtalsituasjonen.

Departementet foreslår å ta inn i forskriften § 4 annet ledd at barnevernet skal så langt det er mulig tilrettelegge for at barnet får forståelig informasjon om blant annet:

- a) hva den aktuelle saken handler om
- b) formålet med den aktuelle samtalen
- c) hva medvirkning er, barnets rett til å bli hørt, og hvorfor medvirkning er viktig
- d) hvorfor det har betydning at barnet får uttale seg i den aktuelle situasjonen
- e) konsekvensene av å uttale seg, eventuelt ikke å uttale seg, i det aktuelle spørsmålet
- f) hva som vil skje videre med barnets uttalelser og i saken for øvrig

Dersom barnet får informasjonen som fremgår av bestemmelsen, vil det gis forutsigbarhet for barnet, og barnet forberedes slik at det gjøres i stand til i mest mulig grad å kunne snakke fritt. Formålet med å gi informasjon er å skape klare rammer og vise at barnevernet tar barnet på alvor. Informasjonen må tilpasses barnets alder og modenhet.

Det er også lagt inn i forskriften § 4 andre ledd siste punkt at barnevernet skal forsikre seg om at barnet forstår innholdet av informasjonen som gis.

Barnevernet må forklare tydelig at barnet selv velger om det vil uttale seg. Dersom barnet ikke ønsker å si noe, bør barnevernet forklare for barnet hvilken annen informasjon de da vil basere sin beslutning på. Det må fremkomme tydelig at barnet uansett ikke har ansvar for beslutningene som tas eller utfallet av saken, enten barnet uttaler seg eller ikke.

Et godt grunnlag med informasjon vil være en viktig del av det å skape forutsigbarhet om konsekvenser og prosessen videre i saken, innenfor en overskuelig tidshorisont for barnet. Jo yngre barnet er, jo kortere tidshorisont vil det som utgangspunkt være hensiktsmessig å skissere fremover. Det bør avklares til slutt om barnet har forstått informasjonen og om det er noen spørsmål, før man går over til hovedtemaet for samtalen.

Bestemmelsen er generelt utformet, og barnevernet må utøve skjønn for hvor mye informasjon det er tid til å gi, hvordan det skal gis, og om barnets sinnstilstand er slik at han eller hun er i stand til å ta imot informasjon. Omfanget av informasjonen som skal gis må vurderes i lys av om det eksempelvis er en akutsituasjon, eller som ledd i innledningen i en

⁴² Se nærmere beskrivelse av det barnefaglige og traumeorienterte perspektivet som ligger til grunn for denne tilnærmingen, i kapittel 2.2.

undersøkellesprosess hvor man har bedre tid. Også måten barnevernet innleder og tilrettelegger for en samtale vil nødvendigvis måtte tilpasses barnet, den konkrete saken og situasjonen for samtalen. Barnevernets samtaler med barn vil måtte gjennomføres under mange ulike omstendigheter, fra de helt rolige til akuttsituasjoner preget av betydelig stress. En samtale med barnet i sammenheng med en akuttsituasjon vil eksempelvis måtte tilpasses et mulig stressnivå og lav trygghetsfølelse hos barnet akkurat da. Det må sees hen til at barnet kan være påvirket av stress og frykt.

Tilrettelagt informasjon

Det foreslås regulert i forskriftens § 4 tredje ledd at barnet skal få åpen, ærlig og tilrettelagt informasjon om forhold som er vesentlig for barnet, med mindre det ikke er til barnet beste. For å skape tillit hos barnet er det viktig at barnevernet ikke tilbakeholder vesentlig informasjon unødig. Åpenhet fra barnevernets side vil bidra til økt forståelse og trygghet hos barnet, og kan bidra til at barnet selv utviser større åpenhet og tillit til barnevernet når det skal medvirke. Dersom barnevernet uttrykker en forventning til barnet om å forklare seg åpent og ærlig, er det rimelig at barnevernet gjør det samme overfor barnet. Dette innebærer imidlertid ikke at barnet nødvendigvis skal informeres om alle detaljer eller alle forhold i saken. Barnevernet må vurdere om det er opplysninger eller detaljer som barnet bør skjermes for, dersom de vurderes å være til skade for barnet å få kjennskap til. Det følger av denne bestemmelsen også at barnet fortløpende skal informeres om de vedtak som fattes underveis i forløpet med saken, og hvordan barnets synspunkter er vurdert opp mot øvrige hensyn i saken. Dette vil bety vedtak som fattes av barnevernstjenesten, men også vedtak som fattes av barneverns- og helsenemnda, se også forslag til § 10 om barnevernstjenestens oppgaver når saken behandles i nemnda.

Bestemmelsen om informasjon må ses i sammenheng med bestemmelsen om retten til å kunne uttale seg fritt, som omhandler å legge trygge rammer for samtalen, jf. forskriften § 5. Disse bestemmelsene utfyller hverandre, og er begge av stor betydning for å støtte barnets mulighet og evne til å medvirke.

Bruk av tolk

Departementet foreslår å fremheve bruken av tolk i § 4 fjerde ledd. I noen tilfeller vil barnet ha behov for å uttrykke seg gjennom tolk, eller få informasjon via tolk, herunder tegnspråktolk. For at disse barna skal få utøvd sin rett til medvirkning på lik linje med andre barn, kreves det særskilt tilrettelegging og bevissthet om hvordan tolken brukes i samtalen, både fra barnevernets og tolkens side. Barnet har kanskje ikke snakket via tolk tidligere, det kan være vanskelig for barnet å forstå hvilken rolle tolken har i samtalen, og hvordan samtalen skal foregå. Dersom det skal benyttes tolk må premissene for samtalen derfor tilrettelegges ekstra tydelig, slik at barnet forstår tolkens og barneverntjenestens rolle i samtalen, hvordan barnet selv skal opptre i samtalen, samt at barnet forstår tolkens nøytralitet og taushetsplikt. Forpliktelsene som følger av tolkeloven er nærmere omtalt foran i kapittel 3.1.3.

3.3.6. Rett til å uttrykke seg fritt

Trygge omstendigheter som forutsetning for medvirkning

Departementet foreslår å forskriftsfeste at barnet, som ledd i retten til medvirkning, har rett til å uttrykke seg fritt, jf. forskriftens § 5. Dersom rammene rundt samtalen eller innholdet i den ikke oppleves trygt, sett fra barnets perspektiv, kan dette være til hinder for at barnet tør å snakke åpent og ærlig.

Formålet med denne bestemmelsen er å øke barnevernets bevissthet om at tilrettelegging styrker barnets reelle mulighet til å medvirke. Selv om mange barnevernstjenester gjør mye av dette arbeidet allerede, mener departementet at en konkretisering i forskriften av hva som kan gjøres for å skape trygge rammer for barnet, vil styrke barnevernstjenestens verktøy. Økt reell medvirkning for barnet vil bidra til å styrke barnets rettssikkerhet.

I tillegg til at denne bestemmelsen handler om fysiske rammer for en barnevennlig samtale, handler den også om barnets mulighet til rent faktisk å fortelle om sine meninger og opplevelser i fri fortelling, uten press eller manipulering, med egne ord og ut fra barnets eget perspektiv. Disse vurderingene fremgår av FNs barnekomités kommentarer til bestemmelsen om barns rett til å bli hørt.⁴³ Begge aspekter ved begrepet er like viktige, og begge reflekteres i forskriften.

Barnevernet møter og snakker med barn i mange ulike situasjoner. Noen situasjoner kan oppleves som mer utrygge enn andre, kanskje er det første møte med barnevernet, eller en akuttsituasjon. Barnets rett til å medvirke er likevel som utgangspunkt den samme i alle disse situasjonene, men barnevernet må være bevisst på hvordan samtalen kan tilpasses og tilrettelegges på en best mulig måte, slik at barnet gjøres kompetent til å medvirke.

En samtale mellom barn og voksen vil alltid innebære en ubalanse i makt og kontroll. Samtalen skjer ikke på like vilkår, ettersom barnet ikke fullt ut har samme oversikt over situasjonen som den voksne, og barnet kan ha vanskelig for å forutse konsekvensene av hva de forteller. Barn i barnevernet kan i tillegg være i spesielt sårbare livssituasjoner, noe som kan ytterligere forsterke ubalansen. Dette kan være til hinder for at barn tør å uttale seg fritt. Det kreves derfor høy bevissthet fra barnevernets side slik at barnevernet i samtalen tilstreber å utjevne ubalansen så mye som mulig, gjennom eksempelvis å legge opp til mest mulig dialog, og være bevisst på å etablere kontakt og tillit med barnet. Departementet foreslår å forskriftsfeste mer deskriptive krav til fremgangsmåte i samtaler med barn. Slike krav følger ikke av dagens forskrift, men innebærer likevel ikke noen endring i medvirkningsretten. Det foreslås å innta følgende liste i forskriftens § 5 første ledd:

Høringen av barnet skal gjennomføres på en ivaretakende og barnevennlig måte.

Barnevernet skal, så langt det er mulig, blant annet tilrettelegge for at:

- a) det etableres klare rammer for samtalen
- b) samtalen foregår med utgangspunkt i barnets perspektiv, med vekt på å bygge tillit mellom barnet og barnevernet
- c) barnet kan fortelle fritt og med egne ord, uten at voksne påvirker barnets mening
- d) det som hovedregel stilles åpne og ikke ledende spørsmål
- e) samtalen foregår som en dialog med barnet

⁴³ Generell kommentar nr. 12 (2009) [0943699 \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no)

- f) barnet skal få oppsummert samtalen i etterkant, og få anledning til å rette opp eventuelle misforståelser.

Bestemmelsen må ses i sammenheng med forskriften § 4 om rett til informasjon, som også til dels er overlappende med § 5. De to bestemmelsene i sammenheng beskriver de viktige forberedelse av barnet som del av barnets rett til å bli hørt. Føringene tar utgangspunkt i anerkjente, forskningsbaserte prinsipper om samtaler med barn, herunder den dialogiske samtalemodellen (DCM) som er utviklet av Gamst og Langballe.⁴⁴ De metodiske prinsippene er nasjonalt og internasjonalt anerkjent og bredt anvendt i ulike sammenhenger der norske myndigheter snakker med barn, inkludert i barnevernet. Listen er ikke uttømmende, men inneholder de mest sentrale prinsippene for samtale med barn. Ansattes profesjonalitet og trygghet i rollen er en vesentlig faktor for å få til gode medvirkningssamtaler, der barn snakker fritt.

Barnevernet skal tilrettelegge for klare og trygge rammer for samtalen, blant annet ved å forklare de ulike partenes roller og hva som forventes av barnet. Det skal legges vekt på å bygge tillit med barnet, der barnevernet må søke å etablere kontakt gjennom å vise empati, interesse og nysgjerrighet for barnet. Barnet skal tas på alvor og barnevernet skal forsøke å se situasjonen ut fra det konkrete barnets ståsted.

Barns rett til medvirkning betyr ikke at barnet skal sette rammer for tema og struktur eller lede samtalen; det er barnevernets ansvar. Barnet skal imidlertid få rom til å sette ord på sine personlige erfaringer og opplevelser gjennom fri fortelling, og i form av dialog.⁴⁵

Uavhengig om det er skrevet detaljert rapport fra samtalen, eller om barnets synspunkter er kortere oppsummert, skal barnevernet oppsummere samtalen sammen med barnet, slik at barnet får vite hva som blir journalført. Dette gir barnet mulighet til å stille spørsmål til rapporten, og korrigere eventuelle feil.

Rammer for videreformidling av informasjon

Kunnskap fra barn viser at enkelte barn ikke tør å fortelle det viktigste til barnevernet, fordi de ikke vet hva som skjer med informasjonen de gir fra seg. Denne usikkerheten kan gjøre at viktig informasjon ikke kommer frem, og er et hinder for barnets medvirkning. For at barn skal kunne føle seg trygge og gjøres i stand til å uttale seg fritt, må de bli fortalt hva som skjer med den informasjonen de gir fra seg, og hvem som får kunnskap om den informasjonen. Dette foreslås tatt inn i forskriften § 5. Barnet har rett til å uttale seg før barnevernet bestemmer at opplysninger barnet har gitt deles med foreldre, andre i barnevernet eller andre tjenester. Dette er presisert i ny barnevernslov § 1-4 annet ledd. I en barnevernssak vil det i seg selv være krevende å snakke til fremmede om hva som er vanskelig. I tillegg kan det være uklart for barnet hva barnevernet skal bruke opplysningene barnet gir til. Der barnet for eksempel er utsatt for vold eller trusler og vold fra foreldre, kan barnet føle seg usikker på

⁴⁴ Gamst, K.T. og Langballe, Å. (2004) Barn som vitner. En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming. Avhandling for dr. polit. graden. Institutt for spesialpedagogikk, Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.

⁴⁵ Gamst, K.T. (2011): Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor. Universitetsforlaget, Oslo

om foreldrene får vite hva barnet har sagt til barnevernstjenesten, og hvilke konsekvenser det kan føre til for barnet selv.

På den annen side har foreldre både en rett til å samarbeide med barnevernet, og foreldre har rett til å vite hva saken går ut på, slik at de kan ivareta sitt foreldreansvar og forsvare sin egen sak. Det er viktig for foreldrene å få vite hva barnet har sagt om sin situasjon. Dette kalles retten til kontradiksjon. Barnets rett til privatliv og foreldrenes rettigheter må ses i sammenheng med hverandre.

Denne bestemmelsen vil ikke snevre inn hverken barneverntjenestens rett og plikt til å videreformidle informasjon, eller foreldres rett til kontradiksjon. Men bestemmelsen handler om måten barnet får informasjon på. Bestemmelsen medfører ikke at barnet kan nekte at opplysninger går videre til foreldrene. Det foreslås at dette synliggjøres i forskriften § 5 andre ledd andre punktum.

I ny barnevernslov § 12-6 er partenes rett til dokumentinnsyn regulert. Bestemmelsen gir også barnevernstjenesten hjemmel til å unnta opplysninger fra foreldrenes innsyn i løpet av undersøkelsen, for å beskytte barnet. Det foreslås inntatt en henvisning til denne unntaksregelen til slutt i forskriften § 5 andre ledd, for å synliggjøre sammenhengen mellom de to reglene.

3.3.7. Dokumentasjon

I rapporten om medvirkning i barnevernets undersøkelser ble det kun funnet skriftlige begrunnelser for hvorfor det ikke ble snakket med barna i en femdel av sakene.⁴⁶ I rapporten «Det å reise vasker øynene» fant Helsetilsynet at selv om synspunktene til barnet var nedskrevet, var de ofte ikke tatt inn i barneverntjenestens vurderinger, eller brukt som argumentasjon fram til en beslutning. Det var i liten grad dokumentert om barna gis informasjon om rettigheter og prosesser i barneverntjenestens arbeid. Helsetilsynet fant videre at i saker der barn ikke er snakket med, går det ikke fram hvorfor.⁴⁷

Departementet mener at god dokumentasjon av barnets medvirkning er en viktig del av realiseringen av barnets medvirkning. Det er flere grunner til dette. Krav til god dokumentasjon gjør at barnevernstjenesten må gå igjennom faste prosedyrer for å vise at de faktisk har innhentet barnets mening. Når barnevernstjenesten må formulere skriftlig de vurderingene de har gjort og vise hvordan barnets mening er innhentet og vektlagt, fører det også til en bevisstgjøring hos saksbehandleren. Skriftlig dokumentasjon gjør at barnevernets vurderinger og metode kan overprøves av andre, og den viser hvordan barnevernet har jobbet med saken. Et viktig moment for dokumentasjon er også at barnet selv, kanskje i voksen alder, kan lese hvordan barnevernet har vektet barnets mening i saken, og hvilke andre momenter som har vært avgjørende for utfallet. Dette kan være viktig for at barnet skal kunne slå seg til ro med vedtaket som er fattet.

Dokumentasjonskrav er dermed en viktig del av barnevernets arbeid med medvirkning. Samtidig er departementet opptatt av at barnevernstjenesten ikke må få en så stor byrde

⁴⁶ Rapporten «Å medvirke når barnevernet undersøker» er nærmere omtalt i kapittel 3.2.2.

⁴⁷ Rapporten omtales nærmere i kapittel 3.2.2.

med å dokumentere at den får for liten tid til hovedoppgaven som er å ivareta barnet. Dokumentasjonskrav er dermed en balansegang. Departementet mener likevel det er grunn til å være mer spesifikk på dokumentasjonskravene i ny forskrift, sammenliknet med gjeldende krav som følger av dagens forskrift. Hovedårsaken til dette er behovet for å styrke barnets reelle medvirkning.

Det foreslås tatt inn i ny forskrift § 6 at barnevernet skal dokumentere om barnet har fått anledning til å medvirke, hvilken informasjon barnet har fått, hva barnet har blitt hørt om, hva barnet har sagt og uttrykt på andre måter. Det må fremgå om barnet sier seg enig i oppsummeringen av samtalen.

Dersom barnet ikke har fått anledning til å uttale seg, eller det bestemmes noe annet enn det barnet har ønsket, skal dette begrunnes og dokumenteres. Dersom barnet ikke ønsker å uttale seg, skal dette og barnets eventuelle begrunnelse dokumenteres. Barnet skal ikke presses til å oppgi noen begrunnelse dersom barnet uttrykker at det ikke ønsker å uttale seg.

Disse dokumentasjonskravene må også ses i sammenheng med øvrige dokumentasjonskravene i loven. Det følger av ny barnevernslov § 12-4 at barnevernet skal føre en journal for hvert enkelt barn. Dokumentasjonen som beskrives i forslaget til forskrift om medvirkning § 6 vil være typisk informasjon som løpende skal føres inn i barnets journal etter hvert som barnevernssaken utspiller seg. Videre følger det av ny barnevernslov egne dokumentasjonsregler for vedtak i § 12-5. Det skal fremgå av vedtaket «hva som er barnets mening, og hvilken vekt barnets mening er tillagt».

4. Barnets adgang til å ha med seg en tillitsperson

4.1 Gjeldende rett

Et barn som barnevernet har overtatt omsorgen for kan gis anledning til å ha med seg en person barnet har særlig tillitt til, jf. barnevernloven av 1992 § 1-6. Det framgår også av barnevernloven § 1-6 at departementet i forskrift kan gi nærmere regler om medvirkning og om tillitspersonens oppgaver og funksjon. Barnet kan ha med seg en person barnet kjenner fra før, som barnet våger å betro seg til og som kan gi barnet større trygghet i møte med barnevernet. Dette kalles en tillitsperson. I ny barnevernslov er det lovfestet i § 1-4 tredje ledd at et barn i møter med barnevernet kan gis anledning til å ha med seg en person som barnet har særlig tillit til. Tillitspersonen kan pålegges taushetsplikt. Det følger av lovens § 12-11 at tillitspersoner skal legge frem politiattest.

I gjeldende *Forskrift om medvirkning og tillitsperson* reguleres barnets tillitsperson i forskriftens kapittel 2. Av forskriften § 9 framgår det at barn som barnevernet har overtatt omsorgen for kan gis anledning til å ha med seg en person barnet har særlig tillit til i kontakten med barnevernet. Barnet skal informeres så tidlig som mulig om denne adgangen. Formålet med bruk av tillitsperson fremgår av § 8. Formålet som beskrives er å gi barnet en trygghet slik at han eller hun lettere kan gi uttrykk for sine synspunkter i egen barnevernssak.

Det er barnet selv som velger hvem som skal være tillitsperson, jf. § 10. Det går videre fram av bestemmelsen at tillitspersonen må være 18 år eller eldre, og at foreldre som er fratatt

omsorgen for barnet ikke kan være tillitspersoner. I kraft av sitt omsorgsansvar kan barneverntjenesten bestemme at personer som kan skade barnets interesser ikke kan være tillitsperson.

Tillitspersonens oppgaver beskrives i forskriftens § 11. Tillitspersonen skal være en støtte for barnet og bidra til at barnets perspektiv og opplevelse av situasjonen kommer frem.

Tillitspersonen skal hjelpe barnet til lettere å gi uttrykk for barnets synspunkter.

Det fremgår av § 12, om barnevernstjenestens oppgaver når det gjelder tillitsperson, at tillitspersonen ikke skal ansettes eller administreres av barneverntjenesten.

Barnevernstjenesten skal heller ikke yte økonomisk kompensasjon til tillitspersonen. Det skal dokumenteres om barnet er informert om muligheten til å ha med seg en tillitsperson, og om barnet ønsker å ha med seg en tillitsperson. Tillitspersonen skal både undertegne en taushetserklæring og fremvise politiattest jf. §§ 13 og 14.

Forvaltningsloven § 12 åpner for at en part har rett til å la seg bistå av advokat eller annen fullmektig på alle trinn av saksbehandlingen. Som fullmektig kan brukes enhver myndig person eller en organisasjon som vedkommende er medlem av. Parten har rett til å ha med seg fullmektig når han møter personlig for forvaltningsorganet. Et barn som er part etter barnevernsloven § 12-3 har altså rett til å ha med seg en advokat eller annen fullmektig.

4.2 Bakgrunnen for forslaget

4.2.1. Endringer foretatt av Stortinget

Da Stortingets Familie- og kulturkomite behandlet departementets forslag til ny barnevernslov ønsket flertallet i komiteen å lovfeste at barnet kunne ha med seg en person som barnet har særlig tillit til, i alle fasene av en barnevernssak. I sin behandling av lovforslaget gjorde Stortinget derfor en endring i lovforslagets § 1-4 om barnets rett til medvirkning. Endringen gikk ut på at et barn i møter med barnevernet gis anledning til å ha med seg en person som barnet har særlig tillit til, i alle faser av barnevernssaken. I dag er omsorgsovertakelsen som utgangspunkt en grense for bruk av tillitsperson.⁴⁸ Stortinget viste blant annet til Barnevernlovutvalget, som i 2016 foreslo at barnet skulle kunne ha med seg en «trygghetsperson» i alle fasene av en barnevernssak.⁴⁹

Årsaken til at barn tidligere bare kunne ha med seg tillitsperson først etter omsorgsovertakelse, er at dette er skjæringstidspunktet hvor omsorgen for barnet går over til barnevernstjenesten. Før dette tidspunktet har foreldrene myndighet til å bestemme over sitt barn. I slike situasjoner er det foreldrene som ivaretar barnets interesser, og som har omsorgsansvaret for barnet. Det betyr at foreldre også kan bestemme hvem barnet skal ha med seg som tillitsperson.

De fleste barna som mottar tiltak fra barnevernet mottar frivillige hjelpetiltak, og det er da ikke foretatt en omsorgsovertakelse. I forarbeidene til barnevernloven av 1992 fremgikk det imidlertid at barneverntjenesten kan åpne for at barnet har med seg en særlig tillitsperson før

⁴⁸ Innst. 625 L (2020-2021) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven.

⁴⁹ NOU 2016: 16 Ny barnevernslov — Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse

omsorgsovertakelsen, når dette skjer i samråd med foreldrene. Dette må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle og i samråd med foreldrene.⁵⁰

4.2.2. Evaluering av ordningen med tillitsperson

Som følge av det foran nevnte forslaget til Barnevernlovutvalget om trygghetsperson, varslet departementet i høringsnotat om ny barnevernslov at det skulle igangsettes en evaluering av dagens ordninger med talsperson og tillitsperson, før det ble gjort eventuelle endringer i ordningene.⁵¹ Bufdir fikk i oppdrag å innhente en evaluering, og Proba samfunnsanalyse ble i 2019 valgt til å gjennomføre oppdraget. I mellomtiden foreslo departementet å videreføre dagens ordning med tillitsperson i ny barnevernslov, jf. Prop 133 L (2020-2021).

Proba samfunnsanalyse ferdigstilte sin evaluering av ordningene talsperson og tillitsperson i november 2021.⁵² Funn og anbefalinger som er relevante for dette forskriftsarbeidet og som gjelder tillitsperson gjennomgås i det følgende, mens funnene om talsperson fremstilles nedenfor under kapittel 5.2.

Evalueringen viser at ordningen med tillitsperson kun brukes i et fåtall saker. Men i de sakene tillitsperson brukes, finner Proba at tillitspersonen er en støtte som hjelper barnet å gi uttrykk for sine meninger. Årsakene til at ordningen ikke brukes i større grad er flere. For eksempel kan dette være at barnet har tillit til saksbehandler i barnevernstjenesten og dermed ikke har behov for en tillitsperson, eller at barnet ikke ønsker at flere personer skal involveres i saken.

Proba samfunnsanalyse finner at de fleste av barneverntjenestene kjenner til ordningen med tillitsperson, men at mange ikke kjenner til innholdet i forskriften, eller synes forskriften er uklar. Det er stor variasjon i praktiseringen av bruk av tillitsperson. Det er eksempelvis varierende rutiner for hvor godt barn blir informert om tillitspersonordningen. Om lag 20 prosent av barnevernstjenestene som er intervjuet, oppgir at barnet ikke får informasjon om tillitspersonsordningen. 15 prosent av tjenestene oppgir at de ikke bruker ordningen. Det er imidlertid mest vanlig at barn får tilbud om å ha med seg en person i møter med barneverntjenesten. Men dette er ikke alltid en tillitsperson slik ordningen er beskrevet i gjeldende forskrift. 67 prosent av barnevernstjenestene oppgir at ordningen med tillitsperson også benyttes for barn som ikke er under omsorg. Noen barneverntjenester omtaler denne personen som en støtteperson, ikke tillitsperson. Om lag 34 prosent av barneverntjenestene oppgir at de ikke innhenter politiattest og taushetserklæring, på tross av at dette er et krav ved bruk av tillitsperson.

Probas intervjuer med ungdom viser at det kan ha stor betydning for dem å ha med seg en person de kjenner og har tillit til i møter med barnevernstjenesten.⁵³ Ungdommene forteller om økt trygghetsfølelse og om at møtene blir mindre belastende. De tør å fortelle mer både om opplevelser og ønsker. Flere opplever også at deres mening har blitt tillagt større vekt i de tilfellene de har hatt med seg en tillitsperson, sammenlignet med når de snakker med

⁵⁰ Dette fremgår også av Bufdirs saksbehandlingsrundskriv kapittel 3.1.1.

⁵¹ Se høringsnotatets kapittel 16.1: [Høring - forslag til ny barnevernslov - regjeringen.no](#)

⁵² "Evaluering av ordningene talsperson og tillitsperson" Rapport 2021 – 19, Proba samfunnsanalyse. [Evaluering av ordningene talsperson og tillitsperson – Proba samfunnsanalyse](#)

⁵³ Proba har hatt vanskeligheter med å rekruttere ungdommer som informanter i studien om tillitsperson. De har kun intervjuet 11 ungdommer. Funnene må leses i lys av at utvalget er lite.

barneverntjenesten alene. Ungdommene gir uttrykk for at det har stor betydning for dem at de selv får velge hvem som skal være med.

Proba samfunnsanalyse finner at mange ansatte som uttaler seg på vegne av barneverntjenestene er usikre på hvem som kan være tillitspersoner, og at forskriftens rammer kan utelukke personer som barn selv opplever som trygge. Ordningen oppleves videre som tungvint og lite fleksibel ved at barneverntjenestens skal innhente politiattest og taushetserklæring. Noen mener at det å skaffe til veie politiattest tar tid og kan bli et hinder for at barna kan ha med seg den personen de ønsker.

Konklusjonen Proba samfunnsanalyse trekker er at barns mulighet til selv å velge tillitsperson har stor betydning for barns medvirkning. Men at det er en rekke utfordringer med bruk av tillitsperson i dag. Disse er blant annet at det ofte er barnevernet som velger tillitsperson, og ikke barnet selv. Noen tillitspersoner misforstår sin egen rolle, og tolker barnets utsagn, eller påvirker barnet. Det at en tillitsperson er med kan gjøre at barnet blir passivt, og lar være å snakke selv. Kravet om at tillitspersonen må være over 18 kan være problematisk dersom barnet ønsker å ha med en venn, søsken eller liknende. Videre er det en utfordring at tillitspersonen ikke nødvendigvis er en som følger barnet over tid, og dermed ikke gir en kontinuitet som følger opp barnet i hele barnevernssaken.

Proba samfunnsanalyse anbefaler på denne bakgrunn at ordningen med tillitsperson videreføres, men ordningen bør tydeliggjøres. For det første at det er viktig at barn blir informert om at de har rett til å ha en tillitsperson, og for det andre må ordningen med tillitsperson klargjøres bedre, slik at den vil være lettere å bruke for barnevernstjenestene. Forskriften må være tydelig på hvem som kan være tillitsperson og eventuelt hvem som ikke kan være det. Det bør også tydeliggjøres hvilke forventninger det er til en tillitsperson. Ordningen bør utformes fleksibelt slik at barnet kan benytte, og eventuelt bytte tillitsperson, uten at det fører til mye administrasjon.

4.3. Departementets vurderinger og forslag

4.3.1. Innledning

Departementet foreslår at barnets tillitsperson reguleres i forskriftens kapittel 3. Å ha med en tillitsperson kan både øke barnets trygghetsfølelse, og kan gjøre møter med barnevernet mindre belastende. Tillitspersonen kan være en viktig støtte for barnet når barnet kan føle seg alene i en vanskelig situasjon, og i tillegg må forholde seg til mange nye mennesker gjennom en barnevernssak. At barnet har følge med en kjent person som også kan bidra til å kaste lys over saken fra barnets perspektiv, kan også være en fordel for barnevernet.

Det er gjort to endringer i reglene om tillitsperson sammenliknet med gjeldende regulering. Den ene er endringen som Stortinget har gjort, ved å utvide adgangen til å ha med tillitsperson til å gjelde alle møter med barnevernet. Dette beskrives nærmere både i kapittel 4.2.1., og i det følgende. Den andre endringen er knyttet til gjeldende regel om at barneverntjenesten ikke skal yte økonomisk kompensasjon til tillitspersonen. Dette endres til at tillitspersonen ikke har krav på økonomisk kompensasjon, og beskrives også nærmere under. Ut over disse endringene foreslår departementet å videreføre innholdet i dagens regulering av barnets tillitsperson.

4.3.2. Barnets tillitsperson

Et barn kan gis anledning til å ha med seg tillitsperson

Et barn kan i møter med barnevernet gis anledning til å ha med seg en person som barnet har særlig tillit til. Dette følger av ny barnevernslov § 1-4, og foreslås også tatt inn i forskriften § 7 første ledd. Tillitspersonen kan være en viktig støttespiller både for barnet og for barnevernet. Eksempler på møter med barnevernet hvor en tillitsperson deltar, kan være møter med barnevernstjenesten, ved gjennomføring av tilsyn for barn på institusjon, eller i møter for barneverns- og helsenemnda.

Departementet viser til at adgangen til å ha med tillitsperson er utvidet i ny barnevernslov sammenlignet med dagens lov, det vil si at adgangen nå også gjelder før omsorgsovertakelse. Adgangen ble utvidet ved Stortingets behandling. Storkomiteen uttalte i Innst. 625 L (2020-2021): «Komiteen ønsker at barns rett til å ha med seg en person som barnet har særlig tillit til, utvides til å også omfatte møter med barnevernet hvor barnevernet ikke har overtatt omsorgen for barnet. Dette for å understreke at barnet må få mulighet til å ha med seg en tillitsperson i alle faser av en barnevernssak. I utredningen fra barnevernslovutvalget ble det i 2016 foreslått at barnet kan ha med seg en trygghetsperson/tillitsperson i alle fasene.» Stortinget vedtok på bakgrunn av innstillingen at barnevernsloven § 1-4 tredje ledd skal lyde: «Et barn kan i møter med barnevernet gis anledning til å ha med seg en person som barnet har særlig tillit til. Tillitspersonen kan pålegges taushetsplikt.»

Probas evaluering viser at en stor andel av barnevernstjenestene allerede i dag lar barn ha med seg en person de har særlig tillit til, også før omsorgsovertakelse. Bufdirs saksbehandlingsrundskriv åpner i tillegg for at barnevernstjenesten kan tillate dette. På denne bakgrunn er det usikkert hvor stor endring utvidelsen vil medføre i praksis. Uansett vil utvidelsen av ordningen med en tillitsperson i utgangspunktet styrke barns anledning til å medvirke, og dermed også bidra til økt rettssikkerhet og avgjørelser til barnets beste. Dette kan også bidra til å styrke tilliten til barnevernet.

Stortinget gir ikke nærmere retningslinjer for sitt vedtak, og det reiser derfor noen spørsmål som bør reguleres i forskriften. For det første benytter Stortinget begrepet «rett» i sin omtale av lovbestemmelsen, mens det i selve bestemmelsen benyttes begrepet at barn «kan gis anledning til» å ha med seg en tillitsperson, som er den formuleringen som benyttes i dagens lov, jf. barnevernloven av 1992 § 1-6. Departementet legger derfor til grunn at Stortinget ikke har ment at barnet etter ny barnevernslov skal ha en ubetinget rett. Departementet vil derfor foreslå at det opprettholdes en mulighet for barnevernstjenesten til, i særskilte tilfeller, komme frem til at barnet ikke bør ha med en utvalgt person som tillitsperson. I utgangspunktet er det den personen barnet har tillit til som barnet også kan velge å ha med seg som tillitsperson. Det kan likevel oppstå situasjoner hvor enten barnevernstjenesten eller foreldrene mener at personen barnet vil ha med seg, ikke er egnet. Et eksempel kan være at barnet vil ha med seg en eldre kjæreste som har dårlig innflytelse på barnet, eller en venn fra et uheldig miljø. I slike tilfeller kan barnevernet vurdere situasjonen slik at den personen barnet har tillit til, ikke kan være tillitsperson i saken. Det er i så fall viktig at barnevernstjenesten dokumenterer sine vurderinger omkring dette. I slike tilfeller kan barnet

eventuelt gis mulighet til å ha med seg en annen person, og barnevernstjenesten står fritt til å komme med forslag til personer barnet kan ha med. Departementet foreslår derfor å ta inn i ny forskrift § 7 annet ledd at barnet velger selv tillitsperson, med mindre barneverntjenesten finner at det foreligger særlige grunner til at denne personen ikke er egnet. Dersom barnevernstjenesten mener at den tillitspersonen barnet vil ha er uegnet, skal vurderingene om dette dokumenteres, jf. forslag til forskrift § 7 tredje ledd annet punktum. Barnevernstjenestens vurdering av egnethet anses ikke som et enkeltvedtak som kan påklages.

Et annet spørsmål er om Stortinget ved sitt vedtak mente å begrense foreldrenes ansvar og myndighet overfor barn som de har omsorgen for, og frata dem beslutningsmyndighet hva gjelder hvilken tillitsperson barnet ønsker å ha med seg. Det vil i tilfelle være et inngrep i foreldrenes omsorgsansvar, som etter legalitetsprinsippet krever klar lovhjemmel. Etter departementets oppfatning er ikke lovteksten klar nok til å tolkes som et inngrep i foreldrenes omsorgsansvar, eller til at Stortinget har ment at dette skal være et tvangsinngrep. Departementet legger derfor til grunn at foreldre som har omsorgen for barnet er de som må treffe beslutninger som angår barnet. Departementet foreslår derfor tatt inn i forskriften § 7 andre ledd andre punktum at foreldre med omsorg for eget barn må samtykke til barnets valg av tillitsperson. Departementet mener dette er nødvendig for å ivareta foreldrenes rettigheter, og at dette er i samsvar med Stortingets vedtak om at barnet «kan gis anledning til» å ha med seg en tillitsperson.

Tillitspersonen skal være et supplement til øvrige aktører i barnevernssaken. Departementet understreker at barneverntjenesten skal ha kompetanse på å ivareta barnets behov for å medvirke i egen sak. Det er barnets saksbehandler har hovedansvaret for å ivareta barnets rett til å medvirke i saken. At det er en tillitsperson i saken, vil ikke redusere saksbehandlers oppgaver og ansvar i denne sammenheng. Det samme vil gjelde dersom barnet har andre støttespillere i saken, for eksempel advokat.

Informasjon om tillitsperson

Probas evaluering viser at barneverntjenesten ikke vet nok om ordningen med tillitsperson, og at barn ikke alltid blir informert om at de kan ha med seg en tillitsperson. Dette til tross for at det står klart i gjeldende forskrift at barn skal informeres så tidlig som mulig om ordningen. Stortingets beslutning om å utvide ordningen med tillitsperson til å omfatte alle faser av en barnevernssak, medfører at barnet kan ha med seg tillitsperson også før en omsorgsovertakelse. Det betyr også at barnet skal få relevant informasjon om tillitsperson så tidlig som praktisk mulig, når en undersøkelsessak er åpnet. Departementet foreslår å videreføre barnevernstjenestens ansvar for å informere barnet om muligheten til å ha med seg en tillitsperson, jf. utkast til forskrift § 7 første ledd annet punkt. Barneverntjenesten bør i denne sammenheng informere barnet om hvem som kan være tillitsperson og hvem som ikke kan være det, og at barneverntjenesten eller foreldrene noen ganger har lov til å si nei til den personen barnet ønsker å ha med. Informasjonen må tilpasses barnets nivå. De øvrige oppgavene som barnevernstjenesten har i forbindelse med tillitsperson, foreslås regulert i ny § 9, se også nærmere omtale i kapittel 4.3.4 under.

Kravet om 18 års aldersgrense for tillitsperson

Departementet foreslår å videreføre kravet om at tillitspersonen må være 18 år eller eldre, og at barnets foreldre ikke kan være tillitspersoner. Departementet viser til at Proba i sin evaluering fant at flere mente det var upraktisk med en 18 års grense for tillitspersonen. Departementet ser at det er argumenter for å fjerne en aldersgrense fordi mange barn vil ha tillit til en venn, og vil føle det trygt om eksempelvis en klassekamerat kan følge med i møter med barnevernet. På den annen side vil det for en tillitsperson også følge et visst ansvar. Tillitspersonen vil få tilgang til personlige opplysninger om både barnet og familiesituasjonen for øvrig. Det kan være krevende for et barn både å få innsikt i vonde opplysninger om sin venn, og det kan være vanskelig å håndtere en taushetsplikt. Det kan også for et barn være vanskelig å forstå hva det vil medføre å være tillitsperson til et barn i en barnevernssak. Departementet mener på denne bakgrunn at det er gode grunner til at det bør beholdes voksne å være tillitspersoner, og at 18 års grensen som følger av dagens forskrift bør beholdes. Dette kravet foreslås derfor videreført i forskriften § 7 annet ledd, tredje punkt.

Hvem som kan være tillitspersoner

Barnets foreldre vil i de aller fleste tilfeller selv være del av saken som parter, og få tilgang til det meste av dokumentasjon og informasjon på denne måten. Det er helt naturlig at de fleste barn i en utrygg situasjon vil føle seg tryggest når foreldrene er med, for eksempel i møter med barnevernet. Foreldre vil også i mange tilfeller kunne delta sammen med barnet i møter, i sin rolle som part og barnets omsorgsperson.

Men barnets tillitsperson er ment å være en annen støtte enn foreldre, særlig med tanke på de tilfellene barnet ikke føler seg trygg på egne foreldre, eller disse kan være et reelt hinder for at barnet skal kunne snakke trygt og ærlig, for eksempel om omsorgssvikt og rusbruk. Det kan også være andre interessekonflikter mellom barnet og foreldre. Det er ikke gitt at foreldrenes interesser vil være sammenfallende med det som må sies å være til barnets beste. Foreldrene kan derfor ikke være tillitsperson for barnet. Dette kravet foreslås videreført fra dagens forskrift, i ny § 7 annet ledd, fjerde punkt. Annen biologisk familie kan imidlertid være tillitsperson, så lenge de oppfyller vilkårene for øvrig. Det er videre ikke anledning for personer som kan skade barnets interesser eller ha en uheldig innflytelse på barnet, til å være tillitsperson. Det kan av ulike grunner oppstå behov for å bytte tillitsperson underveis i saken. Barnevernstjenesten bør da vise fleksibilitet og hjelpe til med dette.

Probas evaluering viser at barn ofte bruker som tillitsperson noen de kjenner fra skole, barnehage eller fritidsaktiviteter, eller fosterforeldre, venner eller familie. For øvrig er det ikke noe i veien for at miljøterapeuter på institusjoner, besøkshjem, tilsynsførere, eller liknende kan være tillitsperson for barnet.

Dokumentasjon

Det foreslås tatt inn i forskriften § 7 tredje ledd noen krav til dokumentasjon som gjelder tillitsperson. Barnevernstjenesten skal dokumentere om barnet er informert om muligheten til å ha med seg en tillitsperson, og om barnet ønsker å ha med seg en tillitsperson. Dersom en tillitsperson er ansett som uegnet skal barnevernstjenesten dokumentere sine vurderinger i

barnets journal. Det vises for øvrig til de generelle dokumentasjonskravene som er foreslått i forskriften § 6, som også er nærmere beskrevet foran i punkt 3.3.7.

4.3.3. Tillitspersonens rolle

Rammene for tillitsperson

Det foreslås inntatt i forskriftens § 8 første ledd at tillitspersonen skal være en trygghet og støtte for barnet, og bidra til at barnets perspektiv og opplevelse av sin situasjon kommer frem.

I bestemmelsens annet ledd foreslås det inntatt at tillitspersonen ikke skal gi uttrykk for egne meninger eller tolke hva barnet sier. For en tillitsperson som står barnet nær og kjenner barnet godt, kan det være vanskelig å skille egne oppfatninger av barnets vilje, eller det kan være lett å tolke barnet i beste mening ut fra eget ståsted. Det er derfor viktig at barnevernstjenesten informerer tillitspersonen godt om disse grensene for tillitspersonens rolle, slik at personen er oppmerksom på problemstillingen og bevisst på dette skillet. Det presiseres også i forskriftsteksten at tillitspersonen ikke har noen formell rolle i saksbehandlingen av saken eller i rettslige prosesser.

Økonomisk kompensasjon

Det fremgår av gjeldende forskrift om medvirkning og tillitsperson § 12 tredje ledd at barnevernstjenesten ikke skal yte økonomisk kompensasjon til tillitspersonen. Ordningen anses som frivillig, og kan ses på som en samfunnsnyttig oppgave. Proba samfunnsanalyse anbefaler i sin evaluering at barnevernstjenesten bør refundere reiseutgifter for tillitspersonene, men at tillitspersoner ikke bør kompenseres økonomisk for å delta på møter. Evalueringen viser også at enkelte kommuner refunderer tillitspersonens reiseutgifter i dag.

Dersom reiseavstanden er lang, kan det være uforholdsmessig kostbart for tillitspersonen å dekke reisen selv. I enkelte tilfeller kan det hende at tillitspersonen må takke nei til å hjelpe barnet, på grunn av økonomiske hensyn, og dette kan være uheldig for barnets medvirkning. Videre kan det være spesielle møter hvor det er særlig viktig at tillitspersonen er med, eksempelvis i forbindelse med gjennomføring av tilsyn for barn på institusjon, eller i møter for barneverns- og helsenemnda.

Departementet mener det er hensiktsmessig å fjerne forbudet mot økonomisk kompensasjon i ny forskrift om medvirkning. Det innebærer ikke at tillitspersonen vil få en rett til å få dekket kostnader, men at den enkelte barnevernstjeneste selv kan vurdere om en tillitsperson i et konkret tilfelle bør kompenseres.

For øvrig har ikke tillitspersonen noen rettigheter eller plikter med unntak opplysningsplikt til barnevernet og krav om å skaffe seg politiattest. Det følger av ny barnevernslov § 1-4 at tillitspersonen «kan pålegges taushetsplikt». Departementet foreslår å pålegge tillitspersonen

taushetsplikt i ny forskrift § 8 tredje ledd. Det skjer ingen formell oppnevning, og tillitspersonen skal ikke ansettes eller administreres av barnevernstjenesten.

Krav om politiattest

Proba anbefaler fleksibilitet i tillitspersonsordningen, og finner at innhenting av politiattest ikke nødvendigvis er hensiktsmessig. Departementet ser at det kan være argumenter som taler for at politiattest ikke alltid er nødvendig som et ubetinget krav når barnet skal ha med en person de har tillit til. Det er imidlertid også argumenter som taler for å opprettholde et krav om politiattest, særlig med tanke på barnets sikkerhet. Eksempelvis har barnevernstjenesten ikke noe formelt ansvar for tillitspersonen. Ved et krav om politiattest har barnevernstjenesten en viss kontroll på hvem tillitsperson er, og de kan dokumentere at de har innhentet informasjon om personens bakgrunn. Et krav om politiattest for tillitspersoner følger av ny barnevernslov § 12-11.

4.3.4. Barnevernstjenestens rolle

Barnevernstjenesten vil, som i dagens forskrift, ha hovedansvaret for både å informere barnet og tillitspersonen, samt dokumentere hva som har skjedd. Videre skal barnevernstjenesten legge til rette for at tillitspersonen skal kunne utøve sin rolle. Dette er ikke noen endring fra det ansvaret barnevernstjenesten har i dag, men ansvaret vil inntre tidligere ettersom ordningen er utvidet til å gjelde helt fra undersøkelse er åpnet. Barnevernstjenestens oppgaver overfor tillitspersonen foreslås regulert i forskriften § 9.

Som beskrevet i kapittel 4.3.1 foran er det barnevernstjenesten som alltid har ansvaret for å informere barnet om muligheten til å ha med en tillitsperson. Det foreslås inntatt i forskriften at barnevernstjenesten skal dokumentere at barnet er informert om muligheten til å ha med seg en tillitsperson, og om barnet ønsker å ha med seg en tillitsperson, se § 7 tredje ledd. Dersom barnevernssaken skal behandles av barneverns- og helsenemnda, skal også barnevernstjenesten informere om at barnet kan ha med en tillitsperson i samtalen med nemnda, se forslag til § 10 første ledd. Dette utdypes også nærmere i kapittel 5.3 under.

Departementet foreslår å videreføre i ny forskrift § 9 annet ledd at barnevernstjenesten skal påse at tillitspersonen fremlegger politiattest, og undertegner en taushetserklæring.

5 Gjennomføring av barnets rett til medvirkning i barneverns- og helsenemnda

5.1 Gjeldende rett

5.1.1 Menneskerettslige forpliktelser

Som beskrevet i punkt 3.1.1 fremgår det av Barnekonvensjonen artikkel 12 at barn særlig skal gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, og på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett. Barnekomiteen anbefaler i sine

generelle kommentarer til artikkelen at barnet gis anledning til å bli hørt direkte i enhver saksbehandling der dette er mulig.⁵⁴ Barnekomiteen har understreket statens plikt til å gjøre barn oppmerksomme på rettighetene etter artikkel 12.

5.1.2 Barnevernsloven

Barns medvirkning i nemnda

Hovedregelen om barnets medvirkning i barnevernsloven § 1-4 gjelder også når saken står for barneverns- og helsenemnda. I nemnda vil det likevel være et skille mellom barn med og uten partsstatus. Selv om alle barn har rett til medvirkning, vil barn med partsrettigheter i tillegg inneha fulle prosessuelle rettigheter i forbindelse med behandling av saken. Ved behandling av saker i nemnda er det som hovedregel sakens parter som møter. Vanligvis utgjør sakens parter barnets foreldre og den barnevernstjenesten som har fremmet begjæringen om tiltak for nemnda. Barn som har fylt 15 år er part i saker for nemnda, jf. ny barnevernslov § 12-3. For å gjøre partsrettigheter gjeldende må barnet forstå hva saken gjelder. I saker som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker eller tiltak for barn som er utsatt for menneskehandel, er barnet alltid part. Barn med partsrettigheter kan møte personlig i nemnda med egen advokat, jf. barnevernsloven § 14-7 andre ledd.

Sammenliknet med barnevernloven av 1992, er nemndas adgang til å innvilge et barn under 15 år partsrettigheter utvidet i ny barnevernslov. Vilkåret for å innvilge partsrettigheter til barn under 15 år er «dersom hensynet til barnet tilsier det», jf. ny barnevernslov § 12-3 andre ledd. Dersom barnet ønsker partsrettigheter, skal nemnda foreta en vurdering av spørsmålet under saksforberedelsen. Om barnet bør innvilges partsrettigheter må vurderes konkret, ut fra forholdene i den enkelte sak.⁵⁵

Når barn ikke har partsrettigheter, må barnets stemme innhentes på annen måte. I barnevernloven av 1992 er nemndas adgang til å oppnevne en talsperson for barnet regulert i lovens § 7-9. Barn kan også gi uttrykk for sine synspunkter i samtale med en oppnevnt sakkyndig, jf. § 7-12 andre ledd bokstav d. Det er ikke bestemmelser om barns direkte uttalerett for nemnda i dagens barnevernlov. Det fremkommer imidlertid av rundskriv til forskrift om barnets talsperson at fylkesnemnda, i stedet for å oppnevne en talsperson, kan velge å høre barnet direkte.⁵⁶

I ny barnevernslov er det lovfestet at barn har adgang til å uttale seg direkte til nemnda, og sidestiller denne muligheten med oppnevning av talsperson og sakkyndig. Departementet mente i arbeidet med ny lov at lovfesting av adgangen til å høre barnet direkte for nemnda ville bidra til å styrke barns grunnleggende rett til å bli hørt, og kunne bidra til at saken blir bedre opplyst. At barn som ønsker det kan uttale seg direkte til nemnda handler dels om at

⁵⁴ FNs Generell kommentar nr. 12 (2009), avsnitt 32-37.

⁵⁵ Det vises til Prop. 133 L (2020-2021) punkt 18.2.4.3 for en nærmere redegjørelse av innholdet i den konkrete vurderingen.

⁵⁶ Rundskriv Q-11/2013 - Rundskriv om barnets talsperson – kommentarer til forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker: [rundskriv om barnets talsperson med merknader til forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale.pdf \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-om-barnets-talsperson-med-merknader-til-forskrift-om-barnets-talsperson-i-saker-som-skal-behandles-i-fylkesnemnda-for-barnevern-og-sosiale.pdf)

beslutninger kan bli bedre når barnet blir hørt direkte, og dels om respekt for barnet og barnets rett til medvirkning.

Det følger av ny barnevernslov § 14-13 at barneverns- og helsenemnda etter en konkret vurdering i den enkelte sak må avgjøre hvordan barnet skal høres under nemndas behandling av saken. Barnet kan enten uttale seg direkte til nemnda, nemnda kan oppnevne en talsperson for barnet eller nemnda kan oppnevne en sakkyndig til å snakke med barnet. Videre kan departementet gi forskrift om barns medvirkning i saker for nemnda.

Sentralenheten for fylkesnemndene har utarbeidet en egen intern veileder som heter «Veileder for barns medvirkning». Veilederen tar for seg hvordan og på hvilken måte barn har rett til å medvirke i fylkesnemnda.

Talspersonsordningen

Ordningen med talsperson er hjemlet i barnevernloven av 1992 § 7-9, og videreført i ny barnevernslov § 14-13. I bestemmelsens andre ledd følger det en hjemmel til å gi forskrift om barns medvirkning i saker for nemnda. Det er en slik forskrift departementet foreslår i dette høringsnotatet.

I dag er talspersonordningen regulert i *forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker* (talspersonforskriften).

Talspersonen skal være talerør for barnet i nemndsbehandlingen, og skal være uavhengig av barnevernstjenesten og barnets foreldre, jf. talspersonsforskriften § 1. I dette ligger at talspersonen skal videreformidle det barnet forteller. Talspersonen skal ikke gi vurderinger av barnet eller barnets situasjon. I motsetning til tillitspersonsordningen er talspersonen en profesjonell rolle, og talspersonen får godtgjøring for sitt arbeid, samt dekning av kostnader.

Barnevernstjenesten skal så tidlig som mulig under forberedelsen av saken informere barnet om muligheten til å få oppnevnt en egen talsperson. Det skal fremgå av begjæringen om tiltak som kommunen sender til nemnda om barnet ønsker talsperson, jf. forskriften § 2.

Det er nemndene som har ansvar for å forvalte talspersonsordningen. Nemnda skal utarbeide en liste over et utvalg personer som har erfaring fra arbeid med barn, og som er villig til å påta seg oppdrag som talsperson, jf. forskriften § 3 første ledd. Nemndas leder kan i særlige tilfeller oppnevne en person som ikke står på listen, dersom barnet har et særlig tillitsforhold til vedkommende eller det av andre grunner gjør det nødvendig.

Personer som utfører tjeneste eller arbeid for et organ som behandler saken, kan ikke oppnevnes som talsperson i samme sak. Talspersonen bør heller ikke ha nær tilknytning til noen som avgjørelsen i saken kan ha betydning for, jf. forskriften § 3 siste ledd.

Ved oppnevning av talsperson for samiske barn innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, skal barnet få tilbud om talsperson med samisk språk og kulturforståelse, jf. forskriften § 3 tredje ledd. I andre områder skal det tilstrebes at barnet får et slikt tilbud. Også i andre særlige tilfeller kan nemndleder gå utenfor listen for å finne den best egnede talspersonen.

Nemndleder har ansvar for at talspersonen får nødvendig informasjon for å gjennomføre samtalen med barnet, jf. forskriften § 4.

Forskriften § 5 regulerer talspersonens oppgaver. Blant annet skal talspersonen forsikre seg om at barnet forstår hva ordningen innebærer og om barnet fortsatt ønsker å uttale seg

gjennom en talsperson. Samtalen skal tilrettelegges etter barnets alder, modenhet, språk og kultur, jf. forskriften § 5 første og andre ledd. Talspersonen skal utarbeide en skriftlig rapport som skal følge saken og innkalles også vanligvis som vitne og avgir muntlig forklaring i saken, jf. forskriften § 5 tredje og fjerde ledd.

Talspersonens taushetsplikt er nedfelt i forskriften § 6.

Det er i tillegg til forskriften utarbeidet et rundskriv og en retningslinje for hva som bør være kriterier ved rekruttering av talspersoner, og beskrivelse av prosess for opplæring.⁵⁷

5.2 Bakgrunnen for forslaget

5.2.1. Barnets medvirkning i barneverns- og helsenemnda

Statistikk fra Sentralenheten for nemndene viser at 978 barn hadde partsstatus i saker som fylkesnemndene behandlet i 2021. Av disse var 785 barn over 15 år, mens 193 var yngre enn 15 år.^{58 59}

Fylkesnemndene har i 2021 hatt samtaler med 448 barn i forbindelse med behandlingen av sakene etter barnevernloven. Til sammenligning har barn formidlet sin mening om saken gjennom talsperson 509 ganger, gjennom sin prosessfullmektig 314 ganger, og gjennom sakkyndig 75 ganger.

5.2.2. Evaluering av talspersonsordningen

Proba samfunnsanalyse ferdigstilte sin evaluering av ordningene talsperson og tillitsperson i november 2021.⁶⁰ Funn og anbefalinger som gjelder talsperson omtales i det følgende, mens funnene om tillitsperson er beskrevet foran i kapittel 4.2.2.

Som en del av evalueringen intervjuet Proba et bredt utvalg av aktører, herunder nemndledere- og medlemmer, advokater, talspersoner, ansatte i ulike barnevernstjenester, samt barn og unge.⁶¹ Talsperson er mye brukt for barn i aldersgruppen 7-15 år. I gjennomsnitt har hver talsperson ett oppdrag i året, og de fleste talspersonene møter barnet én gang, i ca. én time. Et flertall av de profesjonelle aktørene som ble intervjuet i forbindelse med evalueringen fremhevet at ordningen gjør at barna får mulighet til å si sin mening, og at nemnda får innhentet barnas synspunkter. Ordningen gjør det mulig for barn å uttale seg i saker som omhandler dem selv, og dette er svært viktig.

⁵⁷ Rundskriv Q-11/2013 - Rundskriv om barnets talsperson – kommentarer til forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker: [rundskriv om barnets talsperson med merknader til forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale.pdf \(regjeringen.no\)](#)

⁵⁸ Til sammenligning hadde 599 barn partsstatus i 2020. Av disse var 477 barn over 15 år, mens 122 var yngre enn 15 år.

⁵⁹ Årsrapport 2021 - Fylkesnemndene for barnevern og sosiale sak, punkt 2.2 (s. 9)

⁶⁰ "Evaluering av ordningene talsperson og tillitsperson" Rapport 2021 – 19, Proba samfunnsanalyse. [Evaluering av ordningene talsperson og tillitsperson – Proba samfunnsanalyse](#)

⁶¹ Barna ble rekruttert gjennom barnevernstjenester, Fosterhjemsforeningen og Forandringsfabrikken. Proba har intervjuet 12 barn mellom 12 og 19 år. Dette er et lite utvalg, og gir derfor en begrenset fremstilling av barns oppfatning av bruk av talsperson generelt. Funnene må leses i lys av dette, og brukes med forsiktighet.

Flere av informantene påpeker videre at det er positivt at en talsperson innhenter barnas synspunkter ettersom de er en nøytral aktør uten andre bindinger til saken. Disse informantene påpeker at talspersonene formidler barnas synspunkter fra et mer nøytralt ståsted enn hva eksempelvis fosterforeldre eller ansatte i barnevernet kan gjøre. Et positivt trekk ved ordningen som beskrives av informantene, er at samtaler gjennomføres i kjente omgivelser, hvor barna føler seg trygge. Flere mener at dette er tillitsskapende, og at det gjør samtalen mer skånsom for barna. En del informanter mener at medvirkning gjennom talsperson er mer skånsomt for barnet enn å skulle møte opp hos nemndleder for å snakke direkte med vedkommende.

Flere informanter, det gjelder særlig fagkyndige og noen advokater og nemndledere, peker på at det mangler prosedyrer og retningslinjer for hvordan oppdraget som talsperson skal utføres. Noen beskriver ordningen som «rotete» og «en lettvekt». Flere informanter mener at talspersonordningen burde være mer profesjonalisert. De mener det burde innføres retningslinjer som redegjør for hvordan oppdraget skal utføres, deriblant hva talspersonene skal informere barna om og hvordan, hvordan talspersonene skal snakke med barna, hvordan rapporten skal utformes og hva som skal inkluderes i rapporten. En utfordring som samtlige informantgrupper peker på, er mangel på opplæring og oppfølging.

De siste par årene har nemndene satt i verk enkelte tiltak for å heve kvaliteten på talspersonordningen. Det er gitt noe mer opplæring og det er utarbeidet retningslinjer for rekruttering, og en mal for oppnevningbrev. Oppnevningbrevet inneholder en beskrivelse av hva som skal være innholdet i samtalen. Probas evaluering viser at om lag en tredjedel av talspersonrapportene er i overensstemmelse med malen, og de fleste rapportene er delvis i tråd med veiledningen i oppnevningbrevet. Det er få rapporter som i liten grad stemmer overens med veilederen.

Ungdommene som er intervjuet om talspersonsordningen uttrykker blant annet at møtet med talspersonen kan oppleves utrygt, at de har fått varierende grad av informasjon om ordningen i fasen der talspersonen skulle snakke med dem. Flere mener at det hadde vært tryggere dersom de hadde hatt flere møter med talspersonen, og at det kunne sikret at talspersonen fikk all relevant informasjon. De gir uttrykk for at det ville vært best om de selv kunne velge hvem som skulle tale deres sak. Mange av ungdommene var usikre på hva som ble skrevet i rapporten og formidlet videre til fylkesnemnda, og hadde ønsket mer informasjon om dette. De fleste ungdommene mente at det er bedre å snakke direkte med nemnda enn å snakke via en talsperson. Dette ble begrunnet med at de da har mer kontroll over den informasjonen nemnda får, og man unngår misforståelser. Det å snakke direkte med nemnda kan imidlertid også oppfattes som skummelt, særlig for yngre barn.

Proba påpeker at utfordringer ved bruk av talsperson er at det er stor variasjon i hvordan rapportene utformes og i hvordan talspersonene utfører oppdraget sitt. Talspersonen blir enda en ny person som barnet må forholde seg til i en allerede vanskelig og utrygg situasjon. En utfordring er også at ikke alle barn forstår, eller har fått godt nok forklart, rollen til talspersonen og hva som er hensikten med å snakke med talspersonen.

På bakgrunn av sin evaluering mener Proba at det er behov for en form for talsperson i nemndene, men de anbefaler at den eksisterende ordningen enten profesjonaliseres, eller at

det utvikles en ny ordning med en person som følger barnet fra undersøkelsen startes til saken avsluttes. Hvis eksisterende ordning skal profesjonaliseres, anbefaler Proba mer obligatorisk opplæring for talspersonene, herunder tydeligere retningslinjer og mal for rapportene, opplæring i form av praktiske øvelser i kommunikasjon med barn, samt kunnskap om rettssystemet og hvordan uttalelsene brukes. Det anbefales at talspersonene har jevnlig erfaringssamlinger, at talspersonene får oppfølging, og at de får flere oppdrag per år for å sikre kontinuitet og kompetanse. I tillegg anbefales mer kontakt mellom talspersonen og barnet for å etablere tillit, og at talspersonen får en høyere kompensasjon for oppdragene.

5.3 Departementets vurderinger og forslag

5.3.1 Innledning

Barneverns- og helsenemnda behandler tvangssaker etter barnevernsloven. I disse sakene står hensynet til barnets og foreldrenes rettssikkerhet sterkt. Barnet har en selvstendig rett til å uttale seg før det tas avgjørelse i saken. At barnets medvirkning er oppfylt når saken står for nemnda er særlig viktig, tatt i betraktning alvorligheten i beslutningen som skal tas. At barnets mening kommer klart frem er viktig både for å ivareta barnets rett til medvirkning, for å opplyse saken, og gi nemnda et godt beslutningsgrunnlag. Nemnda har et selvstendig ansvar for at saken er tilstrekkelig opplyst før den tar avgjørelser, jf. barnevernsloven § 14-5 annet ledd.

Gjennom vedtakelse av ny barnevernslov § 14-13 sidestilte departementet tre ulike måter å høre barn på i forbindelse med en nemndssak. Barnet kan uttale seg direkte for nemnda ved direkte uttalerett, eller det kan oppnevnes en talsperson, eller en sakkyndig som hører barnet og formidler barnets synspunkter for nemnda og sakens parter.⁶²

Barnevernsloven § 14-13 annet ledd gir departementet hjemmel til å gi forskrift om barns medvirkning i saker for nemnda. Departementet foreslår at bestemmelser om gjennomføring av barns medvirkning i nemnda inngår i den generelle forskriften om barns medvirkning, men i et eget kapittel i forskriften.

Departementet viser til at barnets rett til medvirkning gjelder fullt ut også i barneverns- og helsenemnda. De generelle prinsippene for medvirkning som foreslås i forskriftens kapittel 2, gjelder så langt de passer ved behandling av saker i nemnda. For å få oppfylt sin rett til å snakke fritt, er barnet avhengig av tilstrekkelig og tilrettelagt informasjon som barnet forstår. I tillegg er det viktig at barnet føler seg trygg i situasjonen.

Det vil imidlertid være særlige problemstillinger som oppstår når et barn skal medvirke i en nemndsbehandling. Det er hovedsakelig praktiske og organisatoriske spørsmål som stiller særskilte krav til gjennomføringen av medvirkningsretten. Departementet vurderer at disse bestemmelsene bør fremgå i et eget kapittel i forskriften, se forslag til kapittel 4. Barnets medvirkning i nemnda vil følge ulike faser. Først skal barnet få informasjon om sin rett til å medvirke og de ulike høringsformene, deretter skal nemnda vurdere hvordan barnet skal medvirke. Når høringsform er valgt vil neste fase være selve gjennomføringen av barnets medvirkning. Gjennomføringen vil være ulik avhengig av høringsform. Siste fase av

⁶² Det vises til Prop. 133 L (2020-2021) punkt 20.4 for en nærmere redegjørelse av departementets vurderinger knyttet til bestemmelsen.

medvirkningen for nemnda vil være tilbakemelding til barnet og informasjon om utfallet av nemndsvedtaket.

For å samle alle bestemmelser om barns medvirkning i nemnda i en og samme forskrift, foreslår departementet at dagens talpersonforskrift oppheves og at reglene om talpersonsordningen tas inn i den nye forskriften om barns medvirkning i barnevernssaker.

Bestemmelsene i forslaget til kapittel 4 gjelder for barn som ikke innehar partsrettigheter under behandling av saken i nemnda. Formålet med bestemmelsene er å øke barnets reelle medvirkning, og dermed styrke rettssikkerheten ved at barnet har blitt hørt før nemnda fatter et vedtak.

Når en sak skal behandles ved den særskilte prosessformen «samtaleprosess», gjelder *forskrift om samtaleprosess i barneverns- og helsenemnda*. Departementet viser til eget høringsnotat om samtaleprosessforskriften, og ber høringsinstansene se forslagene i sammenheng. Samtaleprosessforskriften inneholder forslag til særskilte bestemmelser om barns medvirkning når en sak behandles ved samtaleprosess. De generelle bestemmelsene for barns medvirkning som fremgår av medvirkningsforskriften, vil imidlertid også gjelde for barn som deltar i en samtaleprosess. Dette gjelder eksempelvis dersom barnet forut for et samtalemøte skal høres direkte for nemnda, gjennom en talperson eller sakkyndig, jf. ny barnevernslov § 14-13.

5.3.2. Barnevernstjenestens oppgaver

Barnevernstjenesten vil ha en viktig rolle i å ivareta barnets medvirkning, også når saken står for barneverns- og helsenemnda. Departementet foreslår å forskriftsfeste barnevernstjenestens oppgaver i forskriften § 10. Det er en forutsetning for at barnet skal kunne medvirke at barnet får tilstrekkelig og tilpasset informasjon om de ulike måtene barnet kan medvirke på i nemnda. På denne måten kan barnet ta et selvstendig og opplyst valg om hvordan han eller hun ønsker å uttale seg. Det foreslås i forskriften § 10 første ledd at barnevernstjenesten skal gi denne informasjonen. Departementet viser i den forbindelse til forskriften § 4 om rett til forståelig informasjon, og beskrivelsen av dette i kapittel 3.3.5. foran.

Dersom barnevernstjenesten mener det er nødvendig med tvangsvedtak i en barnevernssak, må barnevernstjenesten utforme en begjæring om tiltak til barneverns- og helsenemnda. Departementet foreslår å regulere i § 10 andre ledd hva barnevernstjenesten skal ha med i begjæringen til nemnda. For å gi nemnda et godt vurderingsgrunnlag for å avgjøre hvordan barnet bør medvirke, skal kommunens begjæring inneholde informasjon om barnet ønsker å bli hørt, og eventuelt hvordan, jf. ny barnevernslov § 14-9 første ledd bokstav i. I begjæringen må barnevernstjenesten beskrive hvilken informasjon barnet har fått, og hva barnets ønskede høringsform er. Dersom barnet ikke ønsker å uttale seg, må barnevernstjenesten beskrive i begjæringen hva som er barnets eventuelle begrunnelse slik at nemndleder vet at barnet har fått informasjon og har tatt et selvstendig valg om å unnlate å uttale seg. Dersom barnet ikke oppgir noen begrunnelse, må også dette fremgå av begjæringen. Dersom barnet ikke kan uttale seg, eksempelvis grunnet barnets alder, manglende språk e.l., må dette fremkomme av begjæringen. Barnet skal ikke presses til å oppgi noen begrunnelse dersom barnet uttrykker at det ikke ønsker å uttale seg.

Barnevernstjenesten skal informere barnet om muligheten til å ha med seg en tillitsperson i samtale med nemnda, talperson og sakkyndig. Det skal fremgå av barnevernstjenestens

begjæring til nemnda om, og eventuelt hvem, barnet ønsker å ha med seg, se forslag til forskriften § 10 andre ledd andre punktum.

Videre foreslås det i § 10 tredje ledd å forskriftsfeste at det er barnevernstjenesten som har ansvaret for å informere barnet når nemnda har truffet sin endelige avgjørelse i saken. Det er mest naturlig at barnevernstjenesten, som kjenner barnet best, gir denne informasjonen. Det kan være en beskjed som er vond å få, og en beslutning som er vanskelig for barnet å akseptere. Barnevernstjenesten vil være nærmere enn nemnda til å forstå hvordan barnet vil reagere på avgjørelsen, og vite hvordan barnets reaksjoner best kan håndteres. Barnet skal samtidig få vite hvordan barnets mening har blitt vektlagt i avgjørelsen. Dersom nemndleder har etablert kontakt med barnet gjennom saken, og det er mest naturlig at nemndleder gir barnet beskjed, kan dette avtales med barnevernstjenesten.

Barnevernstjenesten må vurdere om barnet bør følges opp eller ivaretas av andre enn barnevernstjenesten når barnet mottar informasjon om utfallet av saken.

5.3.3. Valg av høringsform

Departementet foreslår i forskriften § 11 å regulere nemndleders ansvar for å velge hvordan barnet skal medvirke når saken står for barneverns- og helsenemnda. Det vil si om barnet skal snakke direkte med nemnda, snakke med en talsperson, eller om det skal oppnevnes en sakkyndig til å snakke med barnet. Utgangspunktet for denne vurderingen må være hva barnet selv ønsker. Barnets mening må vurderes i lys av alder og modenhet, og det må gjøres en helhetlig vurdering av hva som er barnets beste. Barnets ønske bør imidlertid tillegges stor vekt dersom det ikke foreligger særlige grunner for å fravike dette.

Barn kan som et utgangspunkt høres direkte for nemnda uavhengig av sakstype og barnets alder. Alle barn som har rett til å bli hørt, bør gis tilbud om å snakke direkte med nemnda. Barnets alder og forutsetninger vil kunne spille inn i vurderingen av om det skal gis et slikt tilbud, men lav alder og sårbarhet er ikke i seg selv grunn til å ikke snakke direkte med barnet. Slike forutsetninger vil imidlertid kunne ha betydning for hvordan samtalen tilrettelegges og gjennomføres. Se nærmere om tilrettelagt informasjon og gjennomføring av samtale i kapittel 3.3.5. og 3.3.6. foran.

Hvis et barn gir uttrykk for et ønske om å snakke direkte med nemnda, vil forhold som avstand, reisekostnader, tidsbruk og lignende, være utenforliggende hensyn i vurderingen. Å avise et ønske fra barnet om å få snakke med nemnda direkte, bør kun begrunnes med hensyn til barnets beste. I tilfeller hvor lange avstander og tidsaspektet er av betydning for barnets mulighet til å uttale seg direkte, er det foreslått en bestemmelse som gir adgang til å høre barnet ved videooverføring, se forslag til § 13.

Dersom barnet ikke høres på den måten barnet ønsker, må barnet få en begrunnelse for dette og et tilbud om å uttale seg på annen måte, se forslag til § 11 andre ledd. Dersom et barn ikke ønsker å uttale seg, skal barnet ikke presses til å medvirke.

5.3.4. Medvirkning ved direkte uttalerett

Direkte uttalerett innebærer at barnet snakker direkte med nemnda i forbindelse med at den skal behandle en sak om barnet, slik at nemnda får høre barnets mening. Ny barnevernslov sidestiller adgangen til å uttale seg direkte for nemnda med andre måter å medvirke på. Dette vil bidra til å styrke barns grunnleggende rett til å bli hørt i saker som angår dem. At

nemnda får møte barnet personlig og stille de spørsmål de mener er relevante for å fatte beslutninger om barnet, kan gi et bedre beslutningsgrunnlag og dermed riktigere avgjørelser til barnets beste. Barnets kroppsspråk og opptreden kan gi beslutningstakerne nyttig informasjon som et skriftlig referat ikke nødvendigvis kan videreformidle. For barnet selv kan det å snakke direkte med beslutningstakerne bidra til en større opplevelse av å bli tatt på alvor, bli respektert, og å være deltaker i egen sak. Det gir barnet innsikt og forståelse av hvem som skal avgjøre saken, samt mulighet for å stille spørsmål direkte til nemnda. Ett av funnene i Probas evaluering var at ungdommene selv også foretrekker å snakke direkte med nemnda.

Statistikk fra Sentralenheten for nemndene viser at stadig flere nemndledere velger å høre barn direkte. Nemndene har utarbeidet en egen veileder for samtaler med barn som bidrar til å sikre god og ensartet praksis ved gjennomføring av samtaler. På denne bakgrunnen forslår departementet å forskriftsfeste bruk og gjennomføring av direkte uttalerett, for å sikre at høring av barn gjøres på en trygg og rettssikker måte for barnet og partene. Det foreslås en bestemmelse om den praktiske gjennomføringen av medvirkning ved direkte uttalerett i ny forskrift § 12. Forskriftsfestingene innebærer likevel ikke noen reelle endringer i oppgaver, ettersom det også i dag er adgang til å høre barn direkte.

Barn kan uttale seg direkte til nemnda i forbindelse med alle typer møter som skal avholdes i saken, eksempelvis forhandlingsmøte, klagesak eller samtaleprosess. Ettersom disse møtetyperne er ulike i form og innhold, og forholdene rundt barnet vil kunne variere avhengig av hva slags type vedtak det er snakk om å treffe, vurderer departementet at det bør legges opp til en viss fleksibilitet ved innretning av samtalen. Departementet foreslår derfor en bestemmelse om at det er opp til nemndleder å avgjøre når og hvor samtalen skal finne sted, hvem som skal være til stede og hvem som skal lede samtalen med barnet, jf. § 12 første punktum.

Barnet kan snakke med nemndleder og/eller nemndas øvrige medlemmer. Departementet vurderer at de som skal avgjøre saken optimalt sett bør, være til stede i samtalen. Det vil imidlertid ikke være mulig eller ønskelig i alle saker. Det er viktig at samtalen ikke blir unødige belastende for barnet, og i noen saker vil det kunne være mer skånsomt for barnet å kun snakke med én person, eksempelvis nemndleder eller det fagkyndige medlemmet.

I en klagesak er det nemndleder som avgjør saken alene. Dersom barnet skal medvirke i klagesaken ved direkte uttalerett, bør nemndleder påse at det er en annen person til stede under samtalen med barnet. Dette for å ivareta hensynet til partenes tillit til klagebehandlingen. Den andre personen kan eksempelvis være en administrativt ansatt i nemnda, en annen nemndleder, eller liknende. Denne personen bør undertegne referatet fra samtalen for å gi sakens parter trygghet i at innholdet er korrekt, se forslag til § 16 bokstav c.

Nemndleder avgjør også hvem som skal lede samtalen med barnet. Det fagkyndige medlemmet kan ha kompetanse som gjør medlemmet særlig skikket til å føre samtaler med barn. Nemndleder kan da avgjøre at det er den fagkyndige som leder samtalen.

Departementet vurderer at samtalen med barnet som hovedregel bør skje i et fysisk møte før nemnda skal behandle saken, se forslag til § 12 annet punktum. Det er imidlertid foreslått en

snever adgang til å gjennomføre samtalen via videooverføring, se forslag til forskrift § 13 og kapittel 5.3.5.

Nemndleder skal sørge for at samtalen ivaretar hensynet til barnets beste og interessene til sakens parter, jf. forslag til § 12 tredje punktum. Samtalen med barnet skal tilrettelegges etter barnets alder, modenhet og språk. Nemndleder har ansvar for at barnets rett til å få forståelig informasjon, rett til å bli hørt, og rett til å uttrykke seg fritt, blir oppfylt i samtalen. Se kapittel 3.3.5 og 3.3.6 for en nærmere beskrivelse av disse rettighetene.

Videre er det viktig at samtalen med barnet er egnet til å ivareta interessene til sakens parter. Dette innebærer eksempelvis at det stilles åpne spørsmål til barnet om barnets ønsker og behov. Det er også av stor betydning at det føres referat fra samtalen med barnet, og at referatet gjøres tilgjengelig for partene så raskt som mulig etter samtalen, jf. forslag til § 16, og kapittel 5.3.8. nedenfor.

5.3.5. Adgang til å uttale seg for nemnda ved videooverføring

Hovedregelen når barn skal uttale seg direkte til nemnda er at nemnda skal møte barnet fysisk. Departementet vurderer at dette vil være den beste måten å ivareta barnets rett til medvirkning på, og at rettssikkerhetshensyn også taler for at møtet bør være fysisk. Det kan eksempelvis være vanskelig for nemnda ved digitalt møte å ha kontroll på hvem som er i rommet sammen med barnet, og om barnet påvirkes av utenforstående. Det kan også være vanskelig å formidle digitalt til barnet hvor formell samtalen er, og hvor viktig barnets utsagn er for saken.

I noen tilfeller kan imidlertid barnet ønske å uttale seg direkte, men barnet er ikke komfortabelt med å møte nemndmedlemmene fysisk, slik at dette blir et hinder for direkte uttale. Eller direkte uttale ved fysisk møte kan innebære en lang reise for barnet, eller det kan oppstå problemer som gjør det krevende å møtes. Mange barn er komfortable med å møte nye mennesker på skjerm, og foretrekker denne formen for kommunikasjon. Likevel kan det være vanskelig for barnet å forstå hvorfor det er viktig å møtes fysisk, og hvorfor nemnda bør treffe barnet.

Departementet foreslår i forskriften § 13 en snever unntaksbestemmelse om at nemndleder i særskilte tilfeller kan avgjøre at barn uten partsrettigheter skal uttale seg for nemnda ved videooverføring. Adgangen til bruk av video forutsetter at flere vilkår er oppfylt. Videooverføring av samtalen kan bare benyttes hvis barnet selv ønsker det, og det er nødvendig for å sikre barnets ønske om å uttale seg til nemnda. Nemndleder må vurdere at samtale ved videooverføring er forsvarlig, og det må særlig legges vekt på sakens karakter og private parters rettssikkerhet.

I forslaget stilles det et ubetinget krav om at barnet selv må ønske å uttale seg over video. Videre foreslås det at det stilles krav om at videosamtale må være nødvendig for å sikre barnets ønske om å uttale seg til nemnda. Det kan eksempelvis være aktuelt når tidsmomentet er av avgjørende betydning, slik som i klager over akuttvedtak. Videre kan avstanden mellom barnets bopel og nemnda medføre at et fysisk møte er særlig krevende å få til. Dersom barnet ønsker å snakke direkte med nemnda fremfor å uttale seg til en

sakkyndig eller talsperson, vil en digital samtale kunne ivareta barnets ønske om å uttale seg direkte for nemnda, selv om et fysisk møte ikke er gjennomførbart. Departementet vurderer også at dersom videosamtale er den eneste måten barnet ønsker å medvirke på, vil det kunne oppfylle kravet om nødvendighet.

Utover dette må nemndleder vurdere at videooverføring er forsvarlig, og det må særlig legges vekt på sakens karakter og private parterets rettssikkerhet. Forsvarlighetsvilkåret gir anvisning om at det skal foretas en konkret vurdering av forsvarligheten av å benytte videooverføring av samtalen. Relevante momenter i vurderingen er sakens karakter, private parterets rettigheter, formålet med møtet, videooverføringsutstyret, hvor barnet kan befinne seg og i hvilken grad det kan sikres betryggende rammer for samtalen og parternes syn.

Partene bør gis anledning til å uttale seg om bruk av videooverføring av samtalen dersom det ikke utsetter behandlingen av saken. Deres mening bør tillegges betydelig vekt. I saker med svært høyt konfliktnivå og lav grad av tillit til barnevernstjenesten, fosterhjemmet eller liknende, bør nemndleder utvise særlig varsomhet med å tillate videooverføring av samtalen. Sakens karakter vil dermed også ha stor betydning. Sakens karakter omfatter sakens tema, omfang, kompleksitet og alvorlighetsgrad. Ved gjentatte behandlinger av samværsspørsmål eller tilbakeføring, der nemndleder har snakket med barnet tidligere, kan videosamtale med barnet eksempelvis være godt egnet for eventuelle oppfølgingssamtaler.

Et annet moment av avgjørende betydning for forsvarlighetsvilkåret, er at begge parter i samtalen benytter trygge digitale løsninger, som ivaretar de involvertes personvern.

5.3.6. Medvirkning ved hjelp av sakkyndig eller talsperson

Oppnevning av sakkyndig eller talsperson

Nemndleder kan oppnevne en talsperson eller en sakkyndig til å gjennomføre barnets rett til å bli hørt i saker som skal behandles av barneverns- og helsenemnda, jf. ny barnevernslov § 14-13. Formålet med oppdraget er å innhente barnets meninger og ønsker i saken, og formidle dette til nemnda og partene, jf. forslag til forskriften § 14 første ledd.

Departementet foreslår videre i § 14 annet ledd at den oppnevnte talspersonen eller sakkyndige har ansvar for at samtalen med barnet skjer på en ivaretakende og tillitsskapende måte for barnet, at barnet får tilpasset informasjon og får forklart hva det innebærer å uttale seg, jf. forslag til forskriften § 4 og § 5. Det vises særskilt til forslaget i § 4 andre ledd om hvilken informasjon barnet skal få. Det vises til kapittel 3.3.4 og 3.3.5 for en nærmere omtale av hvordan samtalen skal tilrettelegges.

Særlig om bruk av sakkyndig

Det er i dag ikke gitt egne regler om medvirkning ved hjelp av sakkyndig. Formaliseringen departementet foreslår i ny medvirkningsforskrift vil likevel ikke innebære noen endring fra dagens praksis. En nærmere omtale av dagens regler gis i kapittel 5.1.2.

Med «sakkyndig» menes en uavhengig fagperson med god kompetanse i å snakke med barn, som for eksempel en barne- eller ungdomspsykolog. Det er etablert en sentral oversikt over sakkyndige i barne- og familiesaker. Oversikten skal være til bruk for domstoler og forvaltning som har behov for å bruke sakkyndige i barne- og familiesaker, og som ønsker at den sakkyndige som engasjeres skal ha et minimum av kunnskaper og ferdigheter for å kunne utføre oppdraget tilfredsstillende.⁶³

For å bli oppført i oversikten kreves det at den sakkyndige har gjennomført et utdanningsprogram for barnefaglig sakkyndighetsarbeid, det vil si saker etter barnelov og barnevernlov. Det er Norsk Psykologforening i samarbeid med Den norske legeforening som administrerer utdanningsprogrammet på vegne av Barne- og familiedepartementet. Ikke alle sakkyndige som brukes står oppført i dette registeret, og det er ikke krav om å stå i registeret for å bli brukt som sakkyndig i barnevernssaker. Bufdir har på oppdrag fra departementet utredet alternative modeller for en videreutvikling av utdanningsprogrammet og registeret for barnefaglige sakkyndige.⁶⁴

En sakkyndig kan snakke med et barn som ledd i en ordinær sakkyndig utredning eller engasjeres spesielt for å gjennomføre en samtale som begrenset oppdrag. Dersom den sakkyndige kun oppnevnes for å ha en samtale med barnet skal ikke referatet fra samtalen sendes til Barnesakkyndig kommisjon, se forslag til forskrift § 14 fjerde ledd. Dersom samtalen er en del av en sakkyndig utredning, skal vanlige prosedyrer for kvalitetsvurdering i kommisjonen følges, se Prop. 133 L (2020-2021) kapittel 18.6 om sakkyndige.

Det kan oppnevnes en sakkyndig til å snakke med barnet uavhengig av barnets alder og modenhet. Etter gjeldende praksis er det særlig for barn under syv år at nemnda oppnevner sakkyndig til å snakke med barnet, for eksempel dersom avgjørelsesgrunnlaget ikke i tilstrekkelig grad synliggjør barnets mening. Departementet uttalte i Prop. 133 L (2020-2021) at nemnda i større grad må vurdere konkret om det er behov for å oppnevne en sakkyndig til å snakke med barnet for å opplyse saken. Dette gjelder uavhengig av barnets alder, men særlig i saker som gjelder barn under syv år og for barn med særlige behov.

Departementet vurderer at det er særlig aktuelt å oppnevne en sakkyndig dersom samtalen med barnet krever en spesifikk kompetanse eller spesialisering. Hvis barnet har lav alder kan det være hensiktsmessig å høre barnet ved en sakkyndig som har god kompetanse på å snakke med barn i den gitte aldersgruppen. Et barn kan ha en diagnose som gjør det utfordrende å snakke med barnet, og en sakkyndig med spesialisering i diagnosen kan da oppnevnes for å innhente barnets synspunkt i saken.

Særlig om bruk av talsperson

Som beskrevet i kapittel 5.2.2 har Proba samfunnsanalyse foretatt en evaluering av talspersonsordningen. Evalueringen viser at det er flere utfordringer knyttet til hvordan talspersonsordningen brukes i dag. For eksempel gis det ikke nok informasjon til barnet slik

⁶³ Jf. Rammeplan for utdanningsprogram for barnefaglig sakkyndighetsarbeid (herunder registrering av sakkyndige – sist oppdatert i 2014).

⁶⁴ Ensomme eksperter – utredning av utdanningsprogrammet for og oversikten over barnefaglig sakkyndige, Bufdir april 2021.

at enkelte barn ikke forstår hvem talspersonen er eller talspersonens rolle. Talspersonen kan bli nok en ny person som barnet må forholde seg til, og barnet trygges ikke nok i situasjonen. Talspersonen kan ha fått lite eller ingen opplæring, og har ikke nødvendigvis kunnskap om hverken det å snakke med barn, eller prosessen i en barnevernssak. Det er stor variasjon i de skriftlige rapportene som utarbeides fra samtalene. Dette kan føre til at barnet ikke forteller det som er viktig, og at barnet ikke føler seg trygg i situasjonen.

Når barnet har uttalt seg til en talsperson, kan det gi nemnda og partene en oppfatning av at barnets synspunkt er tilstrekkelig belyst. Dersom samtalen og rapporten er av dårlig kvalitet, kan den imidlertid gi et ufullstendig bilde, eller i verste fall et galt bilde av barnets mening. Ettersom barnet ikke er til stede i nemnda, har ikke barnet mulighet til å korrigere en feilaktig fremstilling.

Flere av utfordringene som påpekes ved bruk av talsperson, vil også gjøre seg gjeldende når barn medvirker gjennom bruk av sakkyndig, eller når barnet uttaler seg direkte til nemndleder. Alle høringsformene innebærer at barnet må snakke med en fremmed. Barnet er i en sårbar og utrygg livsfase, det er liten tid til å etablere tillit og skape en trygg samtalsituasjon, barnet kan vegre seg for å fortelle sine ønsker i visshet om at foreldrene vil få vite hva barnet har sagt, og så videre. Alle disse utfordringene har stort potensiale for å påvirke barnets svar, uansett hvilken høringsform som velges.

Det som gjør bruk av talsperson særlig utfordrende er at talspersonene ikke nødvendigvis har kompetanse på samtaler med barn. Å høre barn gjennom en utrent tredjeperson, gir betydelig rom for tolkning og misforståelser. Å høre barn direkte for nemnda, bidrar til at nemnda får oppleve alle sider av barnet, og fjerner et mellomledd som er egnet til å skape misforståelser rundt barnets reelle ønske. Departementet vurderer på denne bakgrunn at nemndleder bør være tilbakeholden med å oppnevne talsperson dersom et barn ønsker å uttale seg direkte for nemnda.

For noen barn vil imidlertid talspersonsordningen være den foretrukne måten å uttale seg på. Disse samtalene kan i større grad gjennomføres på steder hvor barnet føler seg trygg, som hjemme på barnerommet. Barnet slipper å reise og samtalen kan fremstå mindre formell. Departementet foreslår derfor å opprettholde ordningen og innlemme noen av bestemmelsene i dagens talspersonsforskrift i den nye medvirkningsforskriften. Departementet foreslår noen bestemmelser innenfor rammen av ny barnevernslov som potensielt kan styrke ordningen, men som likevel ikke innebærer noen større faktiske endringer.

Krav til mandat og informasjon

Probas evaluering viser at det er stor variasjon i rapportene som utarbeides av talspersoner som tar oppdrag for nemndene. Av de talspersonene som er intervjuet i forbindelse med evalueringen, gis det inntrykk av at mange talspersoner er usikre på oppdraget. Flere talspersoner vet ikke hva som forventes og hva som ønskes av deres skriftlige rapporter. Selv om Proba-rapporten vurderer talspersonsordningen og ikke bruk av sakkyndige, vurderer departementet likevel at det er hensiktsmessig å foreslå en felles bestemmelse i forskriften § 14 tredje ledd om at nemndleder ved oppnevning av talsperson eller sakkyndig

må utarbeide et mandat som tydeliggjør rammene for oppdraget, og formålet med samtalen. Mandatet bør inneholde en oversikt over hvilke temaer som ønskes belyst, hvilke spørsmål som må stilles, eventuelt hvilken problematikk talspersonen eller den sakkyndige ikke behøver å snakke med barnet om.

Det følger i dag ikke noe uttalt krav i den gjeldende talspersonsforskriften til å utarbeide et mandat. Det følger imidlertid av talspersonsforskriften § 4 at nemndlederen skal utarbeide en kort orientering om saken slik at talspersonen får nødvendig informasjon for å gjennomføre samtalen med barnet. Departementet mener at det er naturlig at det ved oppnevning følger et mandat sammen med en slik skriftlig orientering, og at dette formaliseres i ny forskrift, ikke medfører noen formell endring.

Videre foreslås at nemndleder har ansvar for at talspersonen og sakkyndig får nødvendig informasjon for å gjennomføre en samtale med barnet. En slik bestemmelse fremgår i dag av talspersonsforskriften § 4 første punktum. Talspersonen og sakkyndig må gjøres kjent med ulike sider av barnevernssaken, og motta opplysninger om barnet og faktiske forhold som setter vedkommende i stand til å samtale med barnet om de aktuelle problemstillingene. Nødvendig informasjon kan være viktig informasjon om barnet, hvor barnet bor og hvilke forutsetninger samtalen skal skje under, om det er særlige forutsetninger det må tas høyde for eller liknende. Eksempelvis kan det være såpass høyt konfliktnivå mellom barnets foreldre og fosterforeldre, at samtalen bør skje uten fosterforeldrene til stede slik at foreldrene ikke stiller spørsmål ved om barnets uttalelser er påvirket. Talspersonen eller den sakkyndige skal imidlertid ikke motta flere opplysninger enn at vedkommende kan møte barnet på en åpen måte, uten å være forutinntatt.

Innkalling til møte i nemnda

Når det er brukt en talsperson eller sakkyndig til å innhente barnets mening, skal vedkommende normalt innkalles til møtet for nemnda, jf. forslag til § 14 femte ledd. Dersom barnet i samtalen har ombestemt seg og ikke har ønsket å snakke med talspersonen eller den sakkyndige, vil det eksempelvis ikke være nødvendig å innkalle vedkommende til møtet. Når den sakkyndige eller talspersonen er innkalt og møter i nemnda, skal vedkommende i møtet gi en forklaring fra samtalen med barnet.

I dagens forskrift fremgår det at talspersonen skal avlegge forsikring som vitne etter reglene i tvisteloven, og ellers avhøres etter de samme regler så langt det passer, jf. talspersonsforskriften § 5 fjerde ledd. Departementet vurderer at det ikke er behov for å videreføre denne bestemmelsen i ny forskrift. Reglene for bevis fremgår av ny barnevernslov § 14-18 hvor det står at tvisteloven kapittel 24 om vitnebevis gjelder tilsvarende, så langt de passer. Ettersom talspersonen og sakkyndig har status som vitne, vil vedkommende under forhandlingene i nemnda kunne forklare seg om samtalen med barnet. Det foreslås en endring i ordlyden fra dagens forskrift hvor det står at talspersonen skal gi en «muntlig redegjørelse» fra sin samtale med barnet. Det foreslås å endre ordlyden til at sakkyndig eller talsperson gir en «forklaring» for å synliggjøre at de har status som vitne.

Partenes prosessfullmektiger vil på samme måte som for andre vitner, få anledning til å stille spørsmål til talspersonen eller den sakkyndige. Utspørringen må tilpasses talspersonens og

sakkyndiges mandat, som er begrenset til en ren formidling av barnets mening. Talspersonens og sakkyndiges uttalelser må som følge av dette være faktabaserte observasjoner, som ikke innebærer noen egne tolkninger av hva barnet «egentlig» mener.

Taushetsplikt og opplysningsplikt

Departementet viderefører bestemmelsene i dagens talspersonsforskrift § 6 om at talspersonen har taushetsplikt om de forhold som vedkommende blir kjent med i saken. Bestemmelsen foreslås endret til at talspersonen har taushetsplikt om «alle» forhold som vedkommende blir kjent med, i tråd med ordlyden i ny barnevernslov § 13-1. Det foreslås videre at bestemmelsen utvides til å gjelde for sakkyndige som hører barn etter bestemmelsene i forskriften, jf. forslag til forskrift § 14 sjette ledd.

Det fremgår uansett av barnevernsloven § 13-1 at enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan etter denne loven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13e. Taushetsplikten etter barnevernloven § 13-1 annet ledd går lengre enn forvaltningslovens generelle regler. Taushetsplikten omfatter alltid også opplysninger om fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted. I motsetning til forvaltningslovens alminnelige regel omfatter taushetsplikten dermed alle opplysninger som kan knyttes til bestemte personer, uavhengig av om opplysningene i det konkrete tilfellet regnes som personlige eller ikke.

Det foreslås videre å videreføre bestemmelsen om at talspersonen har opplysningsplikt til barnevernstjenesten dersom det fremkommer forhold som er nevnt i ny barnevernslov § 13-2 første ledd. Det foreslås å presisere at det også gjelder en opplysningsplikt for sakkyndige som hører barn etter bestemmelsene i forskriften, jf. forslag til § 14 syvende ledd.

5.3.7 Administrativt ansvar for talspersonsordningen

Oppnevning til nemndas liste

Det følger av dagens talspersonsforskrift § 3 første ledd at fylkesnemnda skal utarbeide en liste over et utvalg personer som har erfaring fra arbeid med barn, og som er villig til å påta seg oppdrag som talsperson. Listen skal inneholde navn på personer med ulik bakgrunn og med erfaring fra arbeid med barn i ulike aldersgrupper og ulik kulturell bakgrunn.

Departementet vurderer at hver enkelt barneverns- og helsenemnd fortsatt bør være ansvarlig for å administrere talspersonsordningen, herunder at hver nemnd har tilgjengelig et tilstrekkelig antall personer som kan utføre oppdrag ved behov, jf. forslag til § 15 første ledd. Departementet vurderer imidlertid at behovet for å ha tilgjengelig personer med «ulik» bakgrunn ikke er av vesentlig betydning. Det vurderes å være av større betydning å ha tilgjengelig personer med relevant erfaring fra arbeid med barn i ulike aldersgrupper. Det foreslås derfor å endre kravene til nemndenes talspersonliste til at de må ha tilgjengelig «et tilstrekkelig antall personer med relevant erfaring fra arbeid med barn i ulike aldersgrupper», jf. forslag til § 15 første ledd første punktum. Eksempler på personer som kan stå på listen er lærere, personer med sosialfaglig bakgrunn, helsesøstre, og så videre. For å sikre at talspersonene opparbeider seg kompetanse på oppdraget, vurderes det som viktigere at nemdene har et noe mer begrenset antall egnede personer på listen, og at disse

får et større antall oppdrag. På denne måten opparbeider de seg bedre kunnskap om systemet og sakene.

Departementet foreslår videre en bestemmelse om at hver enkelt nemnd skal være ansvarlig for at talspersonene som står i nemndas liste, har tilstrekkelig kunnskap og opplæring til å kunne utføre oppdrag, se forslag til § 15 første ledd andre punktum. Dette innebærer at nemnda må gjøre en vurdering av talspersonens bakgrunn og forutsetninger for å ta oppdrag som talsperson, før vedkommende kan føres opp på talspersonslisten.

Departementet vurderer at det kan være behov for å fastsette nærmere krav til opplæring, kvalifikasjoner og rekruttering av talspersoner. Departementet vurderer at nemndene selv står nærmest til å vurdere hvilke krav som skal gjelde, og foreslår i forskriften § 15 femte ledd at Sentralenheten for nemndene kan fastsette nærmere krav til opplæring, kvalifikasjoner og rekruttering av talspersoner. I den grad Sentralenheten fastsetter slike krav, må hver enkelt nemnd sikre at personene som oppnevnes til nemndas egen talspersonliste, oppfyller kravene.

Departementet foreslår å videreføre bestemmelsen om at nemndleder i særlige tilfeller kan oppnevne en person som ikke står på listen, dersom barnet har et særlig tillitsforhold til vedkommende eller at andre grunner gjør det nødvendig, jf. forslag til § 15 første ledd tredje punktum. Barnet kan for eksempel ha et særlig tillitsforhold til en lærer der barnet går på skolen, barnets tilsynsfører eller en førskolelærer fra barnets barnehage. Også i særlige tilfeller hvor andre grunner gjør det nødvendig, kan nemndleder gå utenfor listen for å finne den best egnede talspersonen. Dette kan for eksempel være en person med samme språk eller kulturelle bakgrunn som barnet. Nemndleder må gjøre en konkret vurdering av hvilken talsperson som vil kunne utføre oppdraget på den måten som tjener barnet best.

Departementet foreslår også å videreføre bestemmelsen om at personer som er ansatt i et organ som behandler saken, ikke kan oppnevnes som talsperson i samme sak. Talspersonen skal ikke ha nær tilknytning til noen som avgjørelsen i saken kan ha betydning for, jf. forslag til forskrift § 15 andre ledd. Dette vil normalt omfatte den lokale barnevernstjenesten og nemnda, men kan i konkrete saker også omfatte statsforvalteren eller Bufetat. Personer som er ansatt i andre etater i den kommunen som har reist saken, for eksempel førskolelærere, lærere og helsesøstre, kan likevel benyttes. Talspersonen bør ikke ha nær tilknytning til noen som avgjørelsen i saken kan ha betydning for. I noen tilfeller ønsker barnet å uttale seg til en person som kan ha nær tilknytning til saken, for eksempel fordi barnet ikke ønsker å forholde seg til flere fremmede. Dersom barnet ønsker å uttale seg til en ansatt i barnevernstjenesten, fosterforeldre, nær biologisk familie eller lignende, vil disse ikke kunne oppnevnes som talsperson. Vedkommende vil da kunne avgi ordinær vitneforklaring eller partsforklaring for nemnda, eller avgi en skriftlig rapport som fremlegges for nemnda.

Talsperson for samiske barn

Ved oppnevning av talsperson for samiske barn innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, skal barnet få tilbud om en talsperson med samisk språk og kulturforståelse. I andre

områder skal det tilstrebes at barnet får et slikt tilbud, jf. forslag til § 15 tredje ledd. Dette er en videreføring av § 3 tredje ledd i dagens talspersonsforskrift.

I departementets konsultasjoner med Sametinget om forskriften, har Sametinget ønsket å utvide forskriften slik at samiske barn skal få tilbud om talsperson med samisk språk og kulturforståelse, uavhengig av hvor i landet barnet bor.⁶⁵ Departementet har forståelse for ønsket om at samiske barn skal få tilgang til en talsperson som kjenner det samiske språk og kultur. Urfolks rettigheter er særskilt beskyttet, blant annet gjennom vern i Grunnloven § 108 og Barnekonvensjonen art. 30. Men dersom det stilles et slik krav i forskriften mener departementet det kan være til hinder for en god gjennomføring av prosessen for barnet. Det vil være utfordrende å skaffe en talsperson med samisk språk og kulturforståelse hver gang et samisk barn har behov for det. Det vil sannsynligvis være vanskelig å rekruttere nok kvalifiserte talspersoner i enkelte områder av landet. Et slikt krav kan skape ventetid for barnet, og forsinke prosessen. Og det kan være andre egenskaper og kompetanse hos en talsperson som vil være mer viktig for barnet enn kulturforståelsen. På denne bakgrunn mener departementet at det ikke vil være til barnets beste å stille et ubetinget krav i forskriften om at talsperson for samiske barn skal ha samisk språk og kulturforståelse, uavhengig av hvor barnet bor. Departementet mener at dagens skille for barn innenfor og utenfor samisk forvaltningsområde bør opprettholdes. Departementet understreker imidlertid at det uansett skal tilstrebes at samiske barn også i andre områder får et slikt tilbud. Departementet viser for øvrig til at endringer i samelovens språkregler har vært på høring, og at det kan komme endringer i reglene om forvaltningsområdet for samiske språk.

Politiattest

Det fremgår av barnevernsloven § 12-11 tredje ledd at personer som skal oppnevnes som talsperson, skal legge frem politiattest som nevnte i politiregisterloven § 39 første ledd, en såkalt barneomsorgsattest. Nemnda kan foreta fornyet vandelskontroll i samsvar med politiregisterloven § 43, når det er behov for det, jf. ny barnevernslov § 12-11 syvende ledd.

Departementet foreslår i forskriften § 15 fjerde ledd at nemnda skal påse at talspersonen skal fremlegge politiattest ved hver oppnevning til talspersonsoppdrag. Det kan imidlertid gjøres unntak fra dette, dersom det anses ubetenkelig i det enkelte tilfelle, hvis det er en talsperson som nemnda bruker mye og har hatt kjennskap til over mange år. Departementet viser for øvrig til at en politiattest ved fremleggelse ikke kan være eldre enn tre måneder, jf. forskrift om politiattest i barnevernet § 5.

Departementet vil komme tilbake til om bestemmelser om politiattest beholdes i forskrift om medvirkning, eller flyttes over til forskrift om politiattest i barnevernet.

⁶⁵ Se omtale i kapittel 2.1.

5.3.8 Krav til referat

Referat fra samtalen med barnet

Når barn medvirker og uttaler seg gjennom andre, er det av stor betydning at personen som snakker med barnet gjengir barnets uttalelser og ønsker korrekt og presist. Ved medvirkning gjennom talsperson og sakkyndig, får både nemnda og sakens parter gjenfortalt barnets stemme gjennom en nøytral utenforstående. Når barnet uttaler seg direkte til nemnda, vil den som skal avgjøre saken selv oppleve barnets uttalelse, men sakens parter vil få gjenfortalt innholdet i samtalen.

Det er stor risiko forbundet med at nemnda, talspersonen eller sakkyndig misforstår barnet, ubevisst tillegger barnets uttalelser egne fortolkninger, gjengir barnets uttalelse feil eller liknende. Dette stiller særlige strenge krav til bevissthet i samtalen, hvordan samtalen gjennomføres, og hvordan barnets uttalelser nedtegnes.

Departementet foreslår en bestemmelse som stiller krav til referat fra samtaler med barn, jf. forslag til forskrift § 16. Bestemmelsen gjelder uavhengig av hvilken høringsform som velges for barnets medvirkning og det er nemndleder, talspersonen eller sakkyndig som er ansvarlig for at det føres referat fra egne samtaler med barnet. Barnet må informeres om at det vil bli skrevet referat fra samtalen og at foreldrene og barnevernstjenesten vil motta referatet.

Et krav om referat følger ikke direkte av dagens regelverk, men det følger av gjeldene talspersonforskrift § 5 tredje ledd at talspersonen skal formidle barnets synspunkter i saken skriftlig til fylkesnemnda. Nemndene har de senere årene utarbeidet en mal for oppnevningbrev av talsperson, og dette oppnevningbrevet inneholder en beskrivelse av hva som skal være innholdet i samtalen. Sentralenheten har utarbeidet en mal for referat fra samtalen med barnet, som er tilgjengelig for alle nemndlederne. Departementet vurderer at krav til referat følger forutsetningsvis av det generelle kravet til en forsvarlig saksbehandling, og barnets rett til medvirkning. Departementet mener derfor at en forskriftsfesting av kravet til referat vil være en formalisering av gjeldende praksis.

Innholdet i samtalen med barnet skal gjennomgås med barnet før samtalen avsluttes. Nemndleder, talspersonen eller sakkyndig må forsikre seg om at de har forstått barnet riktig, og barnet må få en reell mulighet til å korrigere eller legge til opplysninger.

Talspersonen eller den sakkyndige må sende referat fra samtalen til nemndleder etter at samtalen med barnet er gjennomført. Nemndleder er ansvarlig for at referatet så snart som mulig gjøres tilgjengelig for partenes prosessfullmektiger. Referatet bør helst tilgjengeliggjøres før det avholdes møte i nemnda, men dette vil ikke være mulig i alle tilfeller. I noen saker snakker nemnda med barnet samme dag som forhandlings- eller nemndsmøtet avholdes. Når det ikke er tid til å sende ut referat må nemndleder avgi et muntlig referat i møtet, og referatet må ettersendes. Det vises til forslag til ny forskrift § 16 andre ledd.

Innholdet i referatet

Det foreslås i § 16 første ledd en bestemmelse om hva referatet skal inneholde. Departementet vurderer at det er av stor betydning at referatet gjengir hvilken informasjon

barnet har fått. Dette vil blant annet kunne omfatte informasjon om hvem som er til stede, informasjon om selve prosessen, hvem som skal få høre hva barnet har fortalt, hvem som avgjør saken og så videre. Det er viktig at denne informasjonen gis barnet på en forståelig måte, se forslag til forskrift § 4 og beskrivelsen i kapittel 3.3.5. foran. Det er avgjørende at det avklares med barnet om det har forstått informasjonen, og at det føres i referatet at dette er gjort.

Videre må det referatføres hvilke temaer og spørsmål som ble tatt opp med barnet. Dette bør så langt det lar seg gjøre fremgå ordrett av referatet, slik at det ikke oppstår spørsmål i ettertid om det ble stilt ledende spørsmål, eller hva barnet egentlig svarte på. Dette er viktig for at foreldrene og barnevernstjenesten skal ha tillit til innholdet i referatet. Hva barnet har sagt under samtalen, må også fremkomme tydelig og korrekt av referatet. Det må komme tydelig frem av referatet om barnets svar gjengis ordrett, eller om referenten har sammenstilt eller oppsummert barnets svar. Departementet vurderer at det også bør fremkomme av referatet om barnet har uttrykt seg på andre måter enn gjennom språk. Dette kan omfatte informasjon om hvordan barnet fremstod under samtalen, eksempelvis om barnet gråt, vegret seg, var sint, glad eller liknende. Ved beskrivelse av forhold ved barnet, må nemndleder, talsperson og sakkyndig være særlig varsom på at den ikke ilegger fremstillingen sine egne tolkninger av barnets oppførsel. Egne vurderinger eller tolkninger av barnets uttrykk skal som hovedregel ikke fremgå av referatet.

Referatet må også gjengi annen relevant informasjon, herunder informasjon om når og hvor samtalen fant sted, og hvem som var til stede under samtalen. Dersom barnet fikk støtte eller hjelp av en tillitsperson, må dette fremkomme.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

6.1 Innledning

Forslag til forskrift om barns medvirkning i barnevernet er en presisering av gjeldende regler knyttet til barnevernets gjennomføring av barns rett til medvirkning. Forskriften kan ha noen økonomiske og administrative konsekvenser for både kommunene og barneverns- og helsenemndene, avhengig av hvilken praksis de har i dag. Dette er nærmere beskrevet under. Departementet vurderer imidlertid at det ikke er vesentlige konsekvenser av forskriften, og at den gjennomføres innenfor gjeldende budsjетrammer.

Departementet foreslår å fremheve bruken av tolk i forskriftens § 4 fjerde ledd. Stortinget vedtok i 2021 en ny tolkelov som trådte i kraft 1. januar 2022.⁶⁶ Fram til 31. desember 2026 er det dispensasjon fra kravet om å bruke kvalifisert tolk. Kommunene er i 2022 kompensert for dette gjennom rammetilskuddet. Tildelingen til nemndene er økt i 2022 som følge av at ny tolkelov trådte i kraft 1. januar 2022.

⁶⁶ Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven) LOV-2021-0611-79. Se beskrivelse i kapittel 3.1.4.

6.2 Gevinster for barna og familiene

Forskrift om barns medvirkning i barnevernet har som formål å styrke barnets medvirkning og innflytelse i sin egen barnevernssak. Medvirkning skal styrke barnets rettssikkerhet og bidra til riktige avgjørelser. Forskriften skal bidra til at avgjørelser som fattes får frem barnets perspektiv, og er til barnets beste.

Forskriftens nærmere beskrivelse av hvordan medvirkning kan gjennomføres kan bidra til at flere barn selv forteller om belastninger og vansker som ellers ikke hadde blitt oppdaget, og at barna i større grad forteller om hvilke behov og ønsker de har for livet sitt. Det vil igjen kunne gjøre at barna får mer tilpasset hjelp og utviklingsstøtte, basert på et mer treffsikkert grunnlag. En styrking av barns medvirkning gjennom forskriften vil også gi barnet en god mulighet til å uttrykke ønsker og behov for endringer i iverksatte tiltak eller nye tiltak, og kan gi færre uønskede og vanskelige brudd i tiltak for barna. Feilplassering og brudd i tiltak kan ha store kostnader for det enkelte barn, økonomiske konsekvenser, og kan redusere barnets utviklingsmuligheter. Økt treffsikkerhet i valg av tiltak vil kunne gi færre negative langtidsvirkninger av traumatiske belastninger der også omsorgen har sviktet. Familiene til barna vil kunne oppleve økt livskvalitet og økt trygghet til systemet dersom de blir mer involvert og er tryggere på at oppfølgingen av barnet blir fulgt opp og dokumentert av barnevernet.

6.3 Konsekvenser og gevinster for kommunene

Barns formelle rett til medvirkning er godt innarbeidet i både lov og forskrift i dag, men det tilrettelegges ikke tilstrekkelig for barns reelle medvirkning i praksis. I ny forskrift om medvirkning foreslår derfor departementet å beskrive nærmere hvordan medvirkning gjennomføres, for på denne måten å gi barnevernet et bedre verktøy i møte med barnet og tilrettelegge for mer lik praksis. Forslagene i forskriften er å anse som en presisering av gjeldende rett.

Forskriften innebærer enkelte administrative konsekvenser for kommunene knyttet til medvirkning og tillitsperson. For å imøtekomme de kravene som forskriften stiller kan barneverntjenesten se det som nødvendig å bruke mer tid på retten til medvirkning enn det den gjør i dag. Forskriften vil blant annet kunne medføre praksisendringer og mer bruk av tid til forberedelser, gjennomføring og dokumentasjon av samtaler med barn. På den andre siden vil økt medvirkning fra barn som foran nevnt gi barneverntjenesten gevinster da den kan få mer informasjon, og et bedre grunnlag for å vurdere hva barnet og familien trenger av hjelp og tiltak.

Departementet har foreslått en endring knyttet til dagens forbud mot økonomisk kompensasjon av tillitsperson, som følger av dagens forskrift om medvirkning og tillitsperson § 12 tredje ledd. Departementet foreslår i forskriften § 8 andre ledd å endre ordlyden slik at tillitspersonen ikke har krav på økonomisk kompensasjon, jf. også beskrivelsen av dette i kapittel 4.3.3. foran. Endringen medfører at forskriften ikke lenger er til hinder for at barneverntjenesten i særskilte tilfeller kan gi refusjon for utgifter, dersom det anses som hensiktsmessig for at barnet skal medvirke. Dette er ikke noe barnevernstjenesten hverken er forventet eller pålagt å dekke. Forslaget bygger på at enkelte kommuner kompenserer

tillitspersonen i dag, og at barnevernstjenesten selv må foreta en helhetlig vurdering, herunder av betydningen det vil ha for barnets medvirkning å dekke utgifter til tillitspersonen.

Det legges til grunn at endringene om tillitsperson ikke vil medføre vesentlige økonomiske konsekvenser, og at den gjennomføres innenfor uendret ressursramme for kommunene.

6.3 Konsekvenser og gevinster for barneverns- og helsenemndene

Det går fram av barnevernsloven at barn kan høres på ulike måter i barneverns- og helsenemndene, og at nemnda har adgang til å innvilge også barn under 15 år partsrettigheter. I Prop. 133 L (2020-2021) uttalte departementet at det å uttale seg direkte til nemnda kan medføre økte utgifter dersom nemnda i større grad enn i dag velger å høre barn direkte eller innvilge yngre barn partsrettigheter. Det går videre fram av Prop. 133 L at departementet vil komme tilbake til økonomiske og administrative konsekvenser i arbeidet med forskriften.

Statistikk fra Sentralenheten viser av at stadig flere nemndledere velger å høre barn direkte. Forskriftsfestingen innebærer likevel ikke noen reelle endringer i oppgaver, og det er også i dag er adgang til å høre barn direkte. Dette står nærmere beskrevet i kapittel 5.3.4.

Bestemmelsen om at barneverns- og helsenemnda kan innvilge et barn under 15 år partsrettigheter, er en utvidelse av adgangen til å innvilge barn partsrettigheter sett opp mot barnevernloven av 1992. At flere barn kan få partsrettigheter innebærer at flere barn har krav på fri rettshjelp.⁶⁷ Det er nemnda som etter rettshjelpforskriften § 4-1 har kompetanse til å innvilge fri sakførsel i saker som nevnt i rettshjelploven § 17 tredje ledd nr. 1 og 2. Salær til prosessfullmektig, partenes egne utgifter til reise og opphold, utgifter til sakkyndige er noe som dekkes av fri sakførsel. Nemndene får dekket sine utgifter fra Justis- og beredskapsdepartementets kapittel 470.01 om Fri rettshjelp etter belastningsfullmakt. Departementet vil komme tilbake til effekter for bevilgninger til fri rettshjelp i de ordinære budsjettprosessene.

De generelle bestemmelsene om barns medvirkning i forskriftens kapittel 2 og 3, gjelder så langt de passer når saken behandles av barneverns- og helsenemnda. Forskriftens nærmere beskrivelse av hvordan medvirkning kan gjennomføres, gir nemnda et bedre verktøy i møte med barnet, og tilrettelegger for mer lik praksis. Forskriften vil imidlertid også innebære noe merarbeid dersom nemnda i større grad enn i dag velger å høre barn direkte, eller innvilger flere yngre barn partsrettigheter. Det vil kunne gå med noe mer tid til å forberede, gjennomføre og dokumentere møtet med barnet. Det vil videre kunne innebære merutgifter for nemndene, som skal dekke reise og overnatting for barn uten partsrettigheter, og den personen som følger barnet til møter. Samtidig vurderer departementet at eventuelle merutgifter antas å være små, og at direkte høring av barn vil kunne medføre gevinster for det enkelte barnet og for samfunnet som helhet dersom høring av barn fører til bedre beslutningsgrunnlag og riktigere avgjørelser. Departementet viser også til at barn som uttaler seg direkte til nemnda ikke vil benytte seg av en talsperson. Dette medfører isolert sett besparelser for nemnda. Dersom et barn ønsker å ha med seg en tillitsperson i møte med

⁶⁷ Rundskriv om fri rettshjelp. Statens sivilrettsforvaltning SRF-1/2017.

nemnda, er det barnevernstjenesten som selv vurderer om en tillitsperson skal kompenseres.

Fylkesnemndene skal sikre høy rettssikkerhet og likeverdig saksbehandling av høy kvalitet. Barns rett til medvirkning i nemnda, jf. barnevernslovens § 14-13, og forskriftens kapittel 4 vil gi gevinst i form av styrket rettssikkerhet og likeverdig saksbehandling av høy kvalitet i nemndene. Gevinsten kan også være økt tillit til nemndenes beslutninger, og at færre saker bringes inn for domstolene til rettslig overprøving. Departementet legger til grunn at forskriften beskriver oppgaver og ansvar som i all hovedsak allerede tilligger nemndene og at forskriften gjennomføres innenfor uendret ressursramme for nemndene, med unntak av fri rettshjelp som er nevnt foran.

7 Forslag til forskrift om barns medvirkning i barnevernet

Hjemmel: Barnevernsloven § 1-4 og § 14-13

Kapittel 1. Generelle bestemmelser

§ 1. Formål

Formålet med denne forskriften er å styrke barnets medvirkning og innflytelse i sin egen barnevernssak. Medvirkning skal styrke barnets rettssikkerhet, og bidra til riktige avgjørelser.

Forskriften skal bidra til at avgjørelser som fattes får frem barnets perspektiv og er til barnets beste. Dette forutsetter at barnevernet tilrettelegger for at barnet forstår hva som sies og hva som skjer, og involverer barnet aktivt i sin egen sak.

§ 2. Hvem forskriften gjelder for

Forskriften gir rettigheter til barn og unge i egen barnevernssak, og forplikter enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter barnevernsloven. Forskriften gjelder i alle barnevernssaker og i hele sakens forløp.

Kapittel 2 og 3 gjelder for barneverns- og helsenemnda, så langt det passer.

Kapittel 2. Barnets rett til medvirkning i barnevernet

§ 3. Rett til å bli hørt

Medvirkning innebærer at et barn som er i stand til å danne seg egne meninger har rett til å bli hørt i alle forhold som vedrører barnet etter barnevernsloven, i hele sakens forløp. Retten til å bli hørt innebærer en rett til å få forståelig informasjon og rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til og barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med

barnets alder og modenhet. Retten til å bli hørt skal praktiseres på en forsvarlig måte for barnet.

Barnet skal gis tilbud om å medvirke, men barnet velger selv om det ønsker å uttale seg.

Barnet har rett til å uttale seg til barnevernet uavhengig av foreldrenes samtykke, og uten at foreldrene informeres om samtalen på forhånd. Barnevernet skal som hovedregel informere foreldrene etter at et barn har tatt kontakt.

Barnet har rett til å formidle sine synspunkter med egne ord og på eget språk. Barn kan medvirke i egen sak ved å uttrykke seg både gjennom verbal og ikke-verbal kommunikasjon. Det skal tilrettelegges særskilt for at retten til medvirkning blir ivaretatt for yngre barn og barn som har vansker for å uttrykke seg, slik at de forstår hva saken gjelder, og får anledning til å uttrykke sine synspunkter. Ved medvirkning skal barnevernet ta hensyn til barnets etniske, kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn. Samiske barns særskilte rettigheter skal ivaretas.

§ 4. Rett til å få forståelig informasjon

For å sette barnet i stand til å gi uttrykk for sine synspunkter må barnet få nødvendig informasjon om saken og medvirkningsretten. Informasjonen må tilpasses barnets alder, modenhet, individuelle forutsetninger og den konkrete situasjonen.

Barnevernet skal, så langt det er mulig, tilrettelegge for at barnet får forståelig informasjon om blant annet:

- a) hva den aktuelle saken handler om
- b) formålet med den aktuelle samtalen
- c) hva medvirkning er, barnets rett til å bli hørt, og hvorfor medvirkning er viktig
- d) hvorfor det har betydning at barnet får uttale seg i den aktuelle situasjonen
- e) konsekvensene av å uttale seg, eventuelt ikke å uttale seg, i det aktuelle spørsmålet
- f) hva som vil skje videre med barnets uttalelser og i saken for øvrig

Barnevernet skal underveis i samtalen avklare om barnet har forstått informasjonen.

Barnet skal få åpen, ærlig og tilrettelagt informasjon om de forhold som er vesentlige for barnet, med mindre det ikke er til barnets beste. Barnet skal fortløpende informeres om vedtak som har betydning for barnet, og hvordan barnets synspunkter er vurdert opp mot øvrige hensyn i saken.

Dersom det skal benyttes tolk i samtale med barn, skal barnevernet påse at barnet forstår tolkens rolle og funksjon.

§ 5. Rett til å uttrykke seg fritt

Høringen av barnet skal gjennomføres på en ivaretagende og barnevennlig måte.

Barnevernet skal, så langt det er mulig, blant annet tilrettelegge for at:

- a) det etableres klare rammer for samtalen

- b) samtalen foregår med utgangspunkt i barnets perspektiv, med vekt på å bygge tillit mellom barnet og barnevernet
- c) barnet kan fortelle fritt og med egne ord, uten at voksne påvirker barnets mening
- d) det som hovedregel stilles åpne og ikke ledende spørsmål
- e) samtalen foregår som en dialog med barnet
- f) barnet skal få oppsummert samtalen i etterkant, og få anledning til å rette opp eventuelle misforståelser.

Barnet skal informeres om hva opplysninger fra barnet kan brukes til, og hvem som kan få innsyn i disse opplysningene. Barnet kan ikke nekte at informasjon deles, men barnevernstjenesten kan vurdere om vilkårene for å unnta innsyn i barnevernsloven § 12-6 er oppfylt.

§ 6. Dokumentasjon

Barnevernet skal dokumentere om barnet har fått anledning til å medvirke, hvilken informasjon barnet har fått, hva barnet har blitt hørt om, og hva barnet har sagt og uttrykt på andre måter. Det må fremgå om barnet sir seg enig i oppsummeringen av samtalen.

Dersom barnet ikke har fått anledning til å uttale seg, eller det bestemmes noe annet enn det barnet har ønsket, skal dette begrunnes og dokumenteres. Dersom barnet ikke ønsker å uttale seg, skal barnets eventuelle begrunnelse dokumenteres. Barnet har ingen plikt til å gi en begrunnelse og skal ikke presses til dette.

Kapittel 3. Barnets tillitsperson

§ 7. Barnets tillitsperson

Et barn kan i møter med barnevernet gis anledning til å ha med seg en person som barnet har særlig tillit til. Barnevernstjenesten skal så tidlig som mulig informere barnet om muligheten til å ha en tillitsperson.

Barnet velger selv tillitsperson, med mindre det foreligger særlige grunner til at denne personen ikke er egnet. Foreldre med omsorg for eget barn må samtykke til barnets valg av tillitsperson. Tillitspersonen må være 18 år eller eldre. Barnets foreldre kan ikke være tillitspersoner.

Barneverntjenesten skal dokumentere om barnet er informert om muligheten til å ha med seg en tillitsperson, og om barnet ønsker å ha med seg en tillitsperson. Dersom en tillitsperson er ansett som uegnet skal barnevernstjenesten dokumentere sine vurderinger.

§ 8. Tillitspersonens rolle

Tillitspersonen skal være en trygghet og støtte for barnet, og kan bidra til at barnets perspektiv og opplevelse av sin situasjon kommer frem.

Tillitspersonen skal ikke gi uttrykk for egne meninger eller tolke hva barnet sier. Tillitspersonen skal ikke ha noen formell rolle i saksbehandlingen av saken eller i rettslige prosesser. Tillitspersonen har ikke krav på økonomisk kompensasjon.

Tillitspersonen har taushetsplikt om de opplysninger vedkommende blir kjent med gjennom sin rolle som tillitsperson, jf. barnevernsloven § 1-4.

§ 9. Barnevernstjenestens oppgaver overfor tillitspersonen

Barnevernstjenesten skal kontakte tillitspersonen, informere om oppgaver og legge til rette for at tillitspersonen skal kunne utøve rollen sin.

Barnevernstjenesten har ansvaret for at tillitspersonen fremlegger politiattest, og undertegner en taushetserklæring.

Kapittel 4. Gjennomføring av barnets rett til medvirkning i barneverns- og helsenemnda

§ 10. Barnevernstjenestens oppgaver

Når en sak skal behandles i barneverns- og helsenemnda, skal barnevernstjenesten gi barnet informasjon om barnets rett til medvirkning for nemnda, jf. § 4. Barnevernstjenesten skal også gi barnet informasjon om de ulike måtene barnet kan medvirke på etter barnevernsloven § 14-13, og at barnet kan gis anledning til å ha med seg en tillitsperson i samtalen.

Barnevernstjenesten skal i sin begjæring til nemnda redegjøre for hvilken informasjon barnet har fått, og hvordan barnet ønsker å uttale seg, jf. barnevernsloven § 14-9 første ledd bokstav i. Det skal også fremgå om barnet ønsker å ha med seg en tillitsperson i samtalen. Dersom barnet ikke ønsker eller kan uttale seg i forbindelse med nemndssaken, må dette fremgå av begjæringen. Dersom barnet gir en begrunnelse for hvorfor barnet ikke ønsker å uttale seg, skal dette fremgå av begjæringen. Barnet har ingen plikt til å gi en begrunnelse og skal ikke presses til dette.

Barnevernstjenesten har ansvaret for at barnet får informasjon om utfallet av saken.

§ 11. Valg av høringsform

Nemndleder avgjør etter en konkret vurdering hvordan barnet skal høres under nemndas behandling av saken. Barnet kan uttale seg direkte til nemnda, ved hjelp av talsperson eller ved hjelp av sakkyndig, jf. barnevernsloven § 14-13.

Barnets mening om høringsform skal tillegges stor vekt. Dersom barnet ikke høres på den måten barnet ønsker, må barnet få en begrunnelse for dette og tilbud om å uttale seg på annen måte.

§ 12. Medvirkning ved direkte uttalerett

Nemndleder avgjør når og hvor samtalen skal finne sted, hvem som skal være til stede og hvem som skal lede samtalen med barnet. Samtalen bør som hovedregel skje i et fysisk møte før nemnda behandler saken. Nemndleder skal sørge for at hensynet til barnets beste og interessene til sakens parter ivaretas under samtalen.

§ 13. Adgang til å uttale seg for nemnda ved videooverføring

Nemndleder kan i særskilte tilfeller avgjøre at barn uten partsrettigheter skal uttale seg for nemnda ved videooverføring. Videooverføring av samtalen kan bare benyttes hvis barnet selv ønsker det, og det er nødvendig for å sikre barnets ønske om å uttale seg til nemnda. Nemndleder må vurdere at samtale ved videooverføring er forsvarlig, og det må særlig legges vekt på sakens karakter og private parters rettssikkerhet.

§ 14. Medvirkning ved hjelp av sakkyndig eller talsperson

Nemndleder kan oppnevne en talsperson eller en sakkyndig til å høre barn i saker som skal behandles av barneverns- og helsenemnda. Formålet med oppdraget er å innhente barnets meninger og ønsker i saken, og formidle dette til nemnda og partene.

Den oppnevnte talspersonen eller sakkyndige har ansvar for at en slik samtale skjer på en ivaretagende og tillitsskapende måte for barnet, at barnet får tilpasset informasjon og får forklart hva det innebærer å uttale seg, jf. § 4 og 5.

Nemndleder skal utarbeide et mandat som tydeliggjør rammene for oppdraget, og formålet med samtalen. Nemndleder har ansvar for å gi nødvendig informasjon slik at talspersonen eller sakkyndig kan gjennomføre samtalen med barnet.

Når en sakkyndig oppnevnes for å høre barn etter denne bestemmelsen, skal den sakkyndige ikke gjennomføre barnefaglige utredninger. Referatet som den sakkyndige utarbeider fra samtalen, skal ikke sendes til Barnesakkyndig kommisjon.

Den oppnevnte talspersonen eller sakkyndige skal normalt innkalles til møtet i nemnda. Det skal gis en forklaring fra samtalen med barnet under møtet.

Sakkyndig og talspersonen har taushetsplikt om alle forhold som vedkommende blir kjent med i saken, jf. barnevernloven § 13-1.

Sakkyndig og talspersonen har opplysningsplikt til barnevernstjenesten dersom det fremkommer forhold som er nevnt i barnevernsloven § 13-2 første ledd.

§ 15. Administrativt ansvar for talspersonsordningen

Hver enkelt barneverns- og helsenemnd er ansvarlig for å ha tilgjengelig et tilstrekkelig antall talspersoner med relevant erfaring fra arbeid med barn i ulike aldersgrupper. Nemnda har ansvaret for at talspersonene som står i nemndas liste, har tilstrekkelig kunnskap og

opplæring til å kunne utføre oppdrag. I særlige tilfeller kan nemndleder oppnevne en person som ikke står på listen, hvis barnet har et særlig tillitsforhold til vedkommende eller andre grunner gjør det nødvendig.

Personer som er ansatt i et organ som behandler saken, kan ikke oppnevnes som talsperson i samme sak. Talspersonen skal ikke ha nær tilknytning til noen som avgjørelsen i saken kan ha betydning for.

Ved oppnevning av talsperson for samiske barn innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, skal barnet få tilbud om en talsperson med samisk språk og kulturforståelse. I andre områder skal det tilstrebes at barnet får et slikt tilbud.

Nemnda har ansvaret at talspersonen fremlegger politiattest ved hver oppnevning til talspersonsoppdrag, jf. barnevernsloven § 12-11 tredje ledd. Fornytt vandelskontroll kan foretas i samsvar med politiregisterloven § 43.

Sentralenheten for nemndene kan fastsette nærmere krav til opplæring, kvalifikasjoner og rekruttering av talspersoner.

§ 16. Krav til referat

Nemndleder, talsperson og sakkyndig er ansvarlig for at det føres referat fra sine samtaler med barnet. I referatet skal det dokumenteres:

- a) hvilken informasjon barnet har fått, herunder om det ble avklart om barnet forstod informasjonen
- b) hvilke temaer og spørsmål som ble tatt opp med barnet, og hva barnet har sagt og uttrykt på andre måter
- c) annen relevant informasjon fra samtalen, herunder tid, sted og varighet av samtalen, og hvem som var til stede.

Egne vurderinger eller tolkninger av barnets uttrykk skal som hovedregel ikke fremgå av referatet.

Nemndleder er ansvarlig for at referatet så snart som mulig gjøres tilgjengelig for partenes prosessfullmektiger, helst før det avholdes møte i nemnda. Dersom referatet ikke er ferdigstilt før nemndsmøtet, må det gis et muntlig referat i møtet og det skriftlige referatet må ettersendes.

Kapittel 5. Ikrafttredelse

§ 17. Ikrafttredelse

Forskriften trer i kraft 1. januar 2023. Fra samme tidspunkt oppheves forskrift av 18. februar 2013 nr. 203 om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, og forskrift av 1. juni 2014 nr. 697 om medvirkning og tillitsperson.